

T. C.
KALKINMA BAKANLIĞI

ONUNCU 2014
KALKINMA 2018
PLANI

SU ÜRÜNLERİ

ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU RAPORU

2023

T. C.
KALKINMA BAKANLIĞI

ONUNCU 2014
KALKINMA 2014
PLANI 2018

SU ÜRÜNLERİ

ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU RAPORU

ANKARA 2014

ISBN 978-605-4667-67-3

YAYIN NO: KB: 2871 - ÖİK: 721

Bu çalışma Kalkınma Bakanlığının görüşlerini yansıtmaz. Sorumluluğu yazara aittir. Yayın ve referans olarak kullanılması Kalkınma Bakanlığının iznini gerektirmez.

Bu yayın 750 adet basılmıştır.

ÖNSÖZ

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 2 Temmuz 2013 tarihinde kabul edilmiştir.

Plan, küresel düzeyde geleceğe dönük risklerin ve belirsizliklerin sürdüğü, değişim ve dönüşümlerin yaşandığı, yeni dengelerin olduğu bir ortamda Türkiye'nin kalkınma çabalarını bütüncül bir çerçevede ele alan temel bir strateji dokümanıdır.

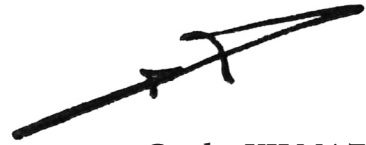
Ülkemizde kalkınma planlarının hazırlık aşamasında yürütülen Özel İhtisas Komisyonları çalışmaları çerçevesinde 50 yılı aşkın katılımcı ve demokratik bir planlama deneyimi bulunmaktadır. Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kesimi temsilcileri ile akademik çevrelerin bir araya geldiği özel ihtisas komisyonu çalışmaları, 2014-2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planı hazırlıklarında da çok önemli bir işlevi ifa etmiştir.

5 Haziran 2012 tarihinde 2012/14 sayılı Başbakanlık Genelgesiyle başlatılan çalışmalar çerçevesinde makroekonomik, sektörel, bölgesel ve tematik konularda 20'si çalışma grubu olmak üzere toplam 66 adet Özel İhtisas Komisyonu oluşturulmuştur. Ülkemizin kalkınma gündemini ilgilendiren temel konularda oluşturulan Komisyonlarda toplam 3.038 katılımcı görev yapmıştır.

Bakanlığımızın resmi görüşünü yansıtmamakla birlikte; Özel İhtisas Komisyonları ve Çalışma Gruplarında farklı bakış açıları ile yapılan tartışmalar ve üretilen fikirler, Onuncu Kalkınma Planının hazırlanmasına perspektif sunmuş ve plan metnine girdi sağlamıştır. Komisyon çalışmaları sonucunda kamuoyuna arz edilen raporlar kurumsal, sektörel ve bölgesel planlar ile çeşitli alt ölçekli planlar, politikalar, akademik çalışmalar ve araştırmalar için kaynak dokümanlar olma niteliğini haizdir.

Plan hazırlık çalışmaları sürecinde oluşturulan katılımcı mekanizmalar yoluyla komisyon üyelerinin toplumumuzun faydasına sundukları tecrübe ve bilgi birikimlerinin ülkemizin kalkınma sürecine ciddi katkılar sağlayacağına olan inancım tamdır.

Bakanlığım adına komisyon çalışmalarında emeği geçen herkese şükranlarımı sunar, Özel İhtisas Komisyonu ve Çalışma Grubu raporları ile bu raporların sunduğu perspektifle hazırlanan Onuncu Kalkınma Planının ülkemiz için hayırlı olmasını temenni ederim.

Cevdet YILMAZ
Kalkınma Bakanı

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
KOMİSYON ÜYELERİ.....	xi
YÖNETİCİ ÖZETİ.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
2. MEVCUT DURUM ANALİZİ.....	3
2.1 Dünya Balıkçılık Yönetimi ve Üretimindeki Değişmeler	3
2.2. Türkiye’de Geçmişe Dönük Değerlendirme.....	7
2.2.1. Dokuzuncu Kalkınma Planı Döneminin Değerlendirilmesi	7
2.2.1.1. Üretim.....	7
2.2.1.2. Avcılık Üretimi	8
2.2.1.3. Balıkçılık Filosu	11
2.2.1.4. Kurumsal Yapılanmada Değişiklikler.....	12
2.2.1.5. Balıkçılık İzleme, Kontrol ve Denetim	12
2.2.1.6. Su Ürünleri Yetiştiriciliği.....	15
2.2.1.7. Örgütlenme	17
2.2.1.8. Desteklemeler	18
2.2.1.8.1 İndirimli Akaryakıt	18
2.2.1.8.2 Sigorta.....	19
2.2.1.8.3 Üretim Desteği.....	19
2.2.1.8.4 Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamındaki Programlar	21
2.2.1.8.5 Balıkçı Gemisini Avcılıktan Çıkaracaklara Yapılacak Destekleme	21
2.2.1.8.6 Kredi	22
2.2.1.9. Tüketim ve Dış Ticaret	22
2.2.1.9.1 Tüketim.....	22
2.2.1.9.2 Dış Ticaret	22
2.2.1.10 Balıkçılık Alt Yapıları.....	23
2.2.2. Sorunlar ve Darboğazlar	24
2.2.3. Uluslararası Yükümlülükler ve Taahhütler	25

3. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DEKİ GELİŞME EĞİLİMLERİ.....	28
3.1. Dünyadaki Gelişme Eğilimleri	28
3.1.1. Yasadışı, Kayıt Dışı ve Kural Dışı Balıkçılık (YKK)	28
3.1.2. AB’nin YKK Uygulamaları	28
3.1.3. Avrupa Birliğinin Ortak Balıkçılık Politikası Revizyonu	29
3.1.4. Balıkçılıkta Haklara Dayalı Yönetim Sistemi.....	30
3.1.5. Entegre Okyanuslar Yönetimi.....	30
3.1.6. Yeşil Büyüme Deklarasyonu	30
3.1.7. Elektronik Etiket	30
3.1.8. Balıkçılıkta Ekosistem Yaklaşımı	31
3.1.9. Su Ürünleri Yetiştiriciliğinde Eğilimler	31
3.1.10. Dünya Ticaret Örgütü Zararlı Balıkçılık Desteklerinin Engellenmesi.....	32
3.1.11. Deniz Koruma alanları	32
3.1.12. Iskarta Balıklar.....	33
3.1.13. Açık Deniz Balıkçılığı.....	34
3.2. Türkiye’deki Dinamikler ve Dünyadaki Eğilimlerin Muhtemel Yansımaları	34
4. GZFT ANALİZİ VE REKABET GÜCÜ DEĞERLENDİRMESİ	37
5. PLAN DÖNEMİ PERSPEKTİFİ	41
5.1. Uzun Vadeli Hedefler.....	41
5.2. Onuncu Kalkınma Planı Hedefleri.....	41
5.2.1. Kaynak Yönetim Sisteminin Etkinliğinin Artırılması.....	41
5.2.2. Yetiştiricilik.....	45
5.2.3. Sosyo-Ekonomik Yapı ve Desteklemeler.....	46
5.2.4 Hedeflere Dönük Temel Amaç ve Politikalar	47
6. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME	59
6.1. Temel Amaç, Politika ve Eylemlerin Dönüşüm Alanlarına Göre Tasnifi	61
KAYNAKÇA.....	63
EKLER.....	67

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: 2002-2011 yılları arası su ürünleri üretimi	7
Tablo 2: Ticari bakımdan önemli bazı balık türlerinin yıllara göre üretimi.....	9
Tablo 3: Balıkçılık tipleri ve avlanma oranları	13
Tablo 4: Yıllara göre yapılan denetim ve verilen ceza sayısı.....	14
Tablo 5: GTHB ve Sahil Güvenlik Komutanlığı denetim sayıları ve verilen cezalar (2011).....	15
Tablo 6: Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde su ürünleri yetiştiricilik miktarları ve artış oranları	16
Tablo 7: Yıllara göre yetiştiricilik yoluyla elde edilen türlerin üretim miktarları.....	16
Tablo 8: Yıllara göre ÖTV'siz yakıt desteği alan gemi sayısı ve sağlanan destek miktarı.....	18
Tablo 9: Boy uzunluk gruplarına göre yakıt desteği alan gemi sayısı ve sağlanan destek miktarı.....	19
Tablo 10: 2011 yılında su ürünleri yetiştiriciliğine yapılan desteklemeler	20
Tablo 11: 2012 yılında kilo başına verilen üretim destekleri.....	20
Tablo 12: Yıllara göre su ürünleri dış ticareti miktar ve değerleri.....	23
Tablo 13: Su ürünleri sektörü GZFT analizi	37
Tablo 14: Su ürünleri sektörü sorun alanları ve politika önerisi matrisi.....	47
Tablo 15: Su ürünleri sektörünün stratejik hedefleri.....	62

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Dünya yetiştiricilik ve avcılık üretimindeki değişim	3
Şekil 2: Dünya balık fiyatlarındaki değişim	6
Şekil 3: Yıllara göre su ürünleri üretiminde değişimler	8
Şekil 4: Yıllar itibarıyla denizden elde edilen hamsi ve diğer türlerin üretiminde değişimler.....	9
Şekil 5: Yıllara göre denizlerimizde bulunan filo kapasitesi ve üretim miktarlarının karşılaştırılması	11
Şekil 6: Yıllara göre balıkçı gemilerinin kW başına üretim miktarları.....	12

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD (\$)	: Amerika Birleşik Devletleri Doları
BM	: Birleşmiş Milletler
BSGM	: Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	: Devlet Su İşleri
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EAF	: Balıkçılıkta Ekosistem Yaklaşımı
FAO	: Gıda Tarım Örgütü
GTHB	: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
GFCM	: Genel Akdeniz Balıkçılık Komisyonu
ICCAT	: Uluslar Arası Atlantik Ton Balıklarını Koruma Komisyonu
ICZM	: Bütünleşik Kıyı Bölgesi Yönetimi
IPARD	: Katılım Öncesi Mali Araç Kırsal Kalkınma Bileşeni
ITQ	: Transfer Edilebilir Bireysel Kota Sistemi
İKG	: İzleme Kontrol ve Gözetim
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
MPAs	: Deniz Koruma Alanı
MSY	: Maksimum Sürdürülebilir Ürün
OBP	: Ortak Balıkçılık Politikası
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı
ÖLM	: Özel ve Lehte Muamele
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SUBİS	: Su Ürünleri Bilgi Sistemi
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Enstitüsü Kurumu
YKK	: Yasadışı, Kayıt Dışı ve Kural Dışı

KOMİSYON ÜYELERİ

(Başkan, Raportör ve Koordinatör hariç soyadına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.)

BAŞKAN

Prof. Dr. Hasan Hüseyin ATAR

RAPORTÖR

Vahdettin KÜRÜM

KOORDİNATÖR

Fusun Atik BOYAR

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Kalkınma Bakanlığı

ÜYELER

Prof. Dr. Okan AKYOL

Doç. Dr. Nadir BAŞÇINAR

Prof. Dr. Nuri BAŞUSTA

Cüneyt Serkan BULUT

Faruk COŞKUN

İlkay DEMİRİSOY

Doç. Dr. Yılmaz EMRE

Yrd. Doç. Dr. Ertan ERCAN

Haydar FERİSOY

Doç. Dr. Ali Cemal GÜCÜ

Erdoğan GÜNEŞ

Ali GÜNEY

Ali Osman KARAKAŞ

Doç. Dr. Saadet KARAKULAK

Erdoğan KARTAL

Sinan KIZILTAN

Ayşegül METİN

Celalettin MÜLKÜT

Doç. Dr. Özcan ÖZEN

Simten ÖZDEN

Ramazan ÖZKAYA

Ege Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi

KTÜ Deniz Bilimleri Enstitüsü

Fırat Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi

Ziraat Bankası

Su Ürünleri Yetiştiricileri

Üretici Merkez Birliği

Türkiye İstatistik Kurumu

GTHB-Akdeniz Su Ürünleri

Araştırma Enstitüsü

Su Ürünleri Mühendisleri Derneği (SUMDER)

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

FAO Türkiye Ofisi

ODTÜ Deniz Bilimleri Enstitüsü

GTHB-BSGM

İstanbul Balık Müstahsilleri Derneği

GTHB-BSGM

İstanbul Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi

SÜRKOOP

Kılıç Holding

Su Ürünleri Yetiştiricileri

Üretici Merkez Birliği

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü

Çanakkale 18 Mart Üniversitesi

Su Ürünleri Fakültesi

Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı

SÜRKOOP

Zafer ÖZTEKİN
Yeşim ÖZTÜRK
Kamuran PATRONA
Zeynep SEZEN
Doç. Dr. Cemalettin ŞAHİN

Uzay ŞENTÜRK
Doç. Dr. Fatma TELLİ KARAKOÇ

Yrd. Doç. Dr. Mümtaz TIRAŞIN

Yrd. Doç. Dr. Bülent TOPALOĞLU
Turgay TÜRKYILMAZ
Doç. Dr. Vahdet ÜNAL
Erdal ÜSTÜNDAĞ
Erdoğan VESKE
Prof. Dr. Mustafa YILDIZ

DSİ Genel Müdürlüğü
AB Bakanlığı
Muğla Kültür Balıkçıları Derneği
Ekonomi Bakanlığı-İhracat Genel Müdürlüğü
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Su Ürünleri Fakültesi
Çamlı Yem Besicilik Sanayi ve Tic. A.Ş.
TÜBİTAK MAM
Yer ve Deniz Bilimleri Enstitüsü
Dokuz Eylül Üniversitesi
Deniz Bilimleri Enstitüsü
TÜDAV
GTHB-BSGM
Ege Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi
GTHB-BSGM
GTHB-TAGEM
İstanbul Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi

YÖNETİCİ ÖZETİ

Türkiye’de su ürünleri üretimi, 2011 yılı verileri ile 703.545 tondur. Sektör yaklaşık 250 binden fazla kişiye istihdam olanağı sağlamaktadır. Su ürünleri sektörünün 2011 yılı cari fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla değeri 2.528.452.000 TL’dir. Aynı yıl içerisinde tarım, avcılık ve ormancılık sektörü %13,1’lik bir gelişme hızına sahip iken, su ürünleri %25,3’lük bir gelişme hızını yakalamıştır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde (2007-2013) sektördeki gelişmelere bakıldığında, kaynak yönetimi, kaynakların korunması, veri toplama altyapısı ile fiyatlandırma sisteminin iyileştirilmesi ve balıkçı barınakları gibi altyapıların rehabilitasyonu konularına ağırlık verildiği gözlenmiştir. Dönem içerisinde Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı yapısında Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü kurulmuş, kaynakların korunmasına yönelik olarak av yasağı başlangıcı 1 Mayıs’tan 15 Nisan’a alınmış, bazı balık türlerinin en küçük avlanma boyları artırılmış, gırgır avcılığında kıyıdan itibaren derinlik sınırı 24 m’ye çıkarılmış ve bazı yerlerde korunan alan sayısı artırılmış ve genişletilmiştir. Ayrıca balıkçı gemisi sayısının azaltılmasında, veri toplama, balıkçı gemilerinin izlenmesi ve kontrolünde önemli sayılabilecek adımlar atılmıştır. İhracatta miktar ve değer artışı en üst seviyeye çıkmıştır. Balıkçı barınaklarının envanteri çıkarılmış ve ihtiyaçlar belirlenmiştir. Ortalama balık fiyatlarında önemli bir değişim yaşanmamıştır. Ayrıca, Avrupa Birliği Ortak Balıkçılık Politikasına uyum amacıyla gerekli alt yapı ve kurumsal kapasitenin oluşturulmasında önemli gelişmeler de sağlanmıştır. Su ürünleri yetiştiriciliğinde büyük gelişmeler yaşanmış, denizlerde kıyıya yakın sularda bulunan balık çiftlikleri açık ve derin sulara taşınarak, modern ve ileri teknolojiler kullanılmaya başlamış ve yetiştiricilik sahalarının belirlenmesi ile kiralama konusunda mevzuatta değişiklikler yapılmıştır. Çipura ve levrek yetiştiriciliğinin yanı sıra iç sularda alabalık yetiştiriciliğinde Plan hedeflerinin üzerinde üretim artışı sağlanmış, yeni türlerin yetiştiriciliğine geçilmiştir.

Balıkçılık faaliyetlerinin izlenmesi ve kontrolü amacıyla denize kıyısı olan illerde 2006’dan beri, 41 balıkçı barınağında balıkçılık idari binası kurulmuştur. Ancak, bu idari binaların işler hale getirilmesi için gerekli olan mevzuat değişikliği teklifi hayata geçirilemediğinden çoğu idari binalar aktif olarak kullanılamamaktadır. Kurulan 41 liman ofisi, balıkçı barınaklarında balıkçılığı devletin resmi gözetimi ve kontrolüne almak için atılan ilk ve önemli adım olarak görülmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde desteklemeler sürdürülmüş ve 2012 yılına kadar su ürünleri yetiştiriciliği sektörüne toplam 736 milyon TL’lik kaynak aktarılmıştır. 2011 yılında ÖTV indiriminden yararlanan balıkçı gemisi sayısı 5.358’e sağlanan indirim miktarı ise 137 milyon TL’ye çıkmıştır. Yakıt desteklemelerinin amacı avcılık maliyetlerini düşürmektir. Yakıt maliyetindeki bu düşüş, av çabasında önemli bir artışa sebep olmuştur. Ancak, harcanan birim enerjiye karşılık avlanan ürün miktarında artış olmamıştır.

Yüksek av gücüne rağmen denizlerimiz ve iç su kaynaklarımızdan elde edilen su ürünleri üretimi artmamakta ve dolayısıyla elde edilen su ürünleri üretim rakamlarının

artık üst sınırdaki olduğu kabul edilmektedir. Bu noktadan hareketle kaynakların korunmasına ve sürdürülebilir balıkçılık politikalarının uygulamasına Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde devam edilmiştir.

Su ürünleri kaynaklarının korunması, sürdürülebilir işletilmesi ve stoklar üzerindeki av baskısının azaltılması amacıyla, 19 Haziran 2012 tarihinde, Resmi Gazetede yayımlanan 2012/51 numaralı tebliğ ile su ürünleri ruhsat teskeresine sahip on iki metre ve üzerindeki balıkçı gemisi sahiplerine, gemilerinin avcılıktan çıkarılması karşılığında destekleme ödemesi yapılması yönündeki uygulamaya başlanmıştır.

Dış ticaretimizde Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde önemli sayacağımız bir büyüme gerçekleşmiştir. Bu büyümede yetiştiricilikten elde edilen ürünlerin payı 2008 yılında %50 iken, 2011 yılında %55'e çıkmıştır. Tür bazında ihracatta en fazla alabalık miktarında artış gerçekleşmiştir. 2008 yılında alabalık ihracat rakamı 5.968 ton iken, 2011 yılında 14.417 tona çıkmıştır.

Türkiye, üç tarafı denizlerle çevrili bir ülke olarak, gölleri, barajları, akarsuları ve kaynak suları ile su ürünleri potansiyeli olarak avlanan tür çeşitliliği ve miktarı bakımından bulunduğu coğrafi bölgede şanslı bir ülkedir. Komşu ülkeler ile kıyaslandığında balıkçı filomuz güç, sayı, teknoloji ve av araçları bakımından üstün konumdadır. Türkiye su ürünleri sektörü, mevcut balıkçılık kaynakları ve üretim gücüyle Akdeniz ülkeleri içerisinde çok uzun yıllardır en üst sıralarda yer almaktadır. Ancak bu şans ekonomik olarak uygun bir şekilde kullanılmamaktadır. Balıkçı filosunun eriştiği kapasite, kaynaklarımızda avlanabilecek balık miktarı için gerekli olandan üç kat fazladır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde dünyadaki genel duruma paralel olarak, bazı stoklarımızdaki tahribat nedeniyle su ürünleri avcılığımızda özellikle belli türlerde düşüşle birlikte dalgalı bir üretim değeri gözlenmiş, diğer taraftan da verilen desteklemlerle birlikte yetiştiricilik üretiminde önemli artışlar yaşanmıştır. Bu gelişmeler ışığında, balık stoklarının sürdürülebilirliğini teminen avcılıkta etkin kaynak yönetiminin sağlanması, yetiştiricilik üretiminin ise, çevresel sürdürülebilirliği gözetilen bir şekilde artırılması ve çeşitlendirilmesi temel öncelikler olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu öncelikler dikkate alındığında ülkemiz su ürünleri için vizyon Su Ürünleri Özel İhtisas Komisyonu tarafından "Kaynaklarını sürdürülebilir şekilde kullanan, paydaşların katılımıyla bilimsel ve etkin olarak yönetilen, işlevsel sektörel örgütlenmesini ve alt yapısını tamamlamış, rekabet gücü yüksek bir sektör." olarak belirlenmiştir. Bu vizyon doğrultusunda; kaynaklarımızla ilgili daha fazla bilgi sahibi olmak için gerekli bilgi alt yapısının tamamlanması, su ürünleri ile ilgili faaliyetlerin izlenmesi amacıyla ulusal veri toplama programlarının oluşturulması, uygulamaya konulması ve araştırma faaliyetlerinin yürütülmesi; kontrol hizmetlerinin etkinleştirilmesi için beşeri ve fiziksel kapasitenin artırılması; balıkçı örgütlerinin güçlendirilerek pazarlama sisteminin ve kontrol mekanizmalarının etkinleştirilmesi; avcılıktaki fazla kapasitenin mevcut stoklarımız üzerindeki baskısının azaltılması amacıyla başka kaynaklara yönlendirilmesi; yetiştiricilikte girdi

tedariki ile ilgili sıkıntuların çözümlenmesi, tahsis edilecek su alanlarının belirlenmesi ve bu önceliklerle ilgili desteklerin aktif hale getirilmesi ön plana çıkan politika başlıkları olarak belirlenmiştir.

Bu politikalarla su ürünleri sektörünün ülke ekonomisine katkısının artarak devam etmesinin sağlanması, dünyanın en ucuz ve insan beslenmesinde temel besin maddesi olan sağlıklı protein kaynağının gelmiş olduğu olumsuz durumdan çıkarılarak, geçmişte olduğu gibi bol ve çeşitliliği korunmuş kaynak olmasının sağlanması, Onuncu Kalkınma Planı döneminde sektörün ülke kalkınmasına en önemli katkısı olacaktır. Bu çerçevede, sektörün gıda güvenliğine olan katkısı yanında, özellikle küçük ölçekli balıkçılıkla kıyı bölgelerimizde yaratılan istihdam, avcılık ve yetiştiricilik üretimi ile işlenmiş ürün ihracatı yoluyla ekonomiye olan katkısının artarak devam etmesi hedeflenmektedir.

1. GİRİŞ

Türkiye’de balıkçılık, gerek nüfusun beslenmesi gerekse kıyı bölgelerimizde temel geçim kaynaklarından biri olması açısından önemli bir faaliyet alanıdır. Kıyılarımızda su ürünleri avcılığı, geleneksel yapısı, düşük sermaye ile yapılabilmesi, genellikle gelir ve eğitim seviyesi düşük nüfusun uğraşısı olması yanında, gıda güvencesine önemli katkı sağlamakta ve önemli bir protein kaynağı olmaktadır. Su ürünleri yetiştiriciliği ise dünyada ve ülkemizde üretim ve ticaret açısından hızlı bir gelişim göstermektedir. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde, sosyo-ekonomik açıdan önemli olan balıkçılık, ülke kalkınmasına katkısının artırılması amacıyla çeşitli politika araçlarıyla düzenlenmektedir. Balıkçılık politikası, bazı ülkelerde tarım politikası altında, Avrupa Birliği (AB) ve bazı ülkelerde ise ayrı olarak ele alınmaktadır. Türkiye’de su ürünleri üretimi, 2011 yılı verileri ile 703.545 tondur. Sektör yaklaşık 250 binden fazla kişiye istihdam olanağı sağlamaktadır. Su ürünleri sektörünün 2011 yılı cari fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla değeri 2.528.452.000 TL’dir. Aynı yıl içerisinde tarım, avcılık ve ormancılık sektörü %13,1’lik bir gelişme hızına sahip iken, su ürünleri %25,3’lük bir gelişme hızı yakalamıştır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı dönemi (2007-2013) Sektörde Beklenen Gelişmeler bölümünde, kaynak yönetimi, kaynakların korunması, veri toplama altyapısı ile fiyatlandırma sisteminin iyileştirilmesi ve balıkçı barınakları gibi altyapıların rehabilitasyonu konularına yer verilmiş, üretim, ihracat, ithalat, talep ve tüketim durumu verilerle ortaya konulmuştur. Dönem içerisinde Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü kurulmuş, kaynakların korunmasına yönelik olarak av yasağı başlangıcı 1 Mayıs’tan 15 Nisan’a alınmış, bazı balık türlerinin en küçük avlanma boyları artırılmış, gırgır avcılığında kıyidan itibaren derinlik sınırı 24 m’ye çıkarılmış ve bazı yerlerde korunan alan sayısı artırılmış ve genişletilmiştir. Ayrıca balıkçı gemisi sayısının azaltılmasında, veri toplama, balıkçı gemilerinin izlenmesi ve kontrolünde önemli sayılacak adımlar atılmıştır. İhracatta miktar ve değer artışı en üst seviyeye çıkmıştır. Balıkçı barınaklarının envanteri çıkarılmış ve ihtiyaçlar belirlenmiştir. Ortalama balık fiyatlarında önemli bir değişim yaşanmamıştır. Ayrıca, Avrupa Birliği Ortak Balıkçılık Politikasına uyum amacıyla gerekli altyapı ve kurumsal kapasitenin oluşturulmasında önemli gelişmeler de sağlanmıştır.

Diğer taraftan Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde ülkemiz su ürünleri yetiştiriciliğinde büyük gelişmeler yaşanmış, denizlerde kıyıya yakın sularda bulunan balık çiftlikleri açık ve derin sulara taşınarak, modern ve ileri teknolojiler kullanılmaya başlanmış ve yetiştiricilik sahalarının belirlenmesi ile kiralamar konusunda mevzuatta değişiklikler yapılmıştır. Çipura ve levrek yetiştiriciliğinin yanı sıra iç sularda alabalık yetiştiriciliğinde plan hedeflerinin üzerinde üretim artışı sağlanmış, yeni türlerin yetiştiriciliğine geçilmiştir.

Dünya balıkçılık yönetiminde aşırı avcılığın ve kayıt dışı faaliyetlerin önlenmesi, stokların iyileştirilmesi, filonun ekonomik işletme seviyesine getirilmesi, av gücünü artırıcı desteklerin engellenmesi, kaynakların bütüncül yönetiminin sağlanması, koruma alanlarının artırılmasına yönelik faaliyetler ile yetiştiricilikte alternatif türlerin ve yem hammaddelerinin geliştirilmesi, çevreye dost teknolojilerin yaygınlaştırılması gündemin

önemli konularıdır. Onuncu Kalkınma Planı döneminde dünyadaki gelişmelerin yakından takip edilmesi ve uygulama sonuçlarından çıkarılan derslerin ülkemize aktarılması yararlı olacaktır.

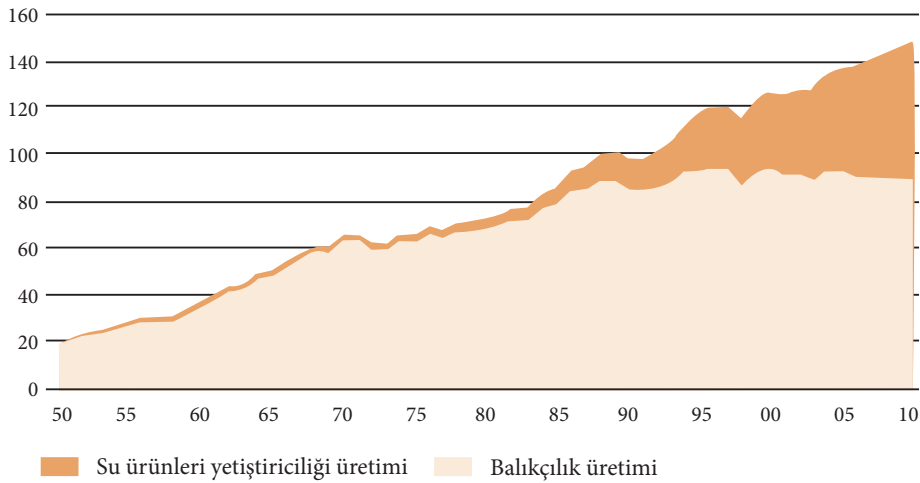
Sağlıklı ve verimli kaynakları gelecek nesillere bırakmak için öncelikle sahip olduğumuz kaynakların yapısını ve işleyişini iyi bilmek ve değişimlerini izlemek gerekmektedir. Su ürünlerinde araştırma ve izleme faaliyetleri kaynakların yönetilmesi için gerekli bilgileri sağlamada arzu edilen seviyede değildir. Onuncu Kalkınma Planı döneminde bu konuya ayrıca odaklanılmasında yarar görülmektedir.

2. MEVCUT DURUM ANALİZİ

2.1. Dünya Balıkçılık Yönetimi ve Üretimindeki Değişmeler

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) verileri balık stoklarının çoğunluğunda tükenme ve çöküş olduğunu işaret etmektedir. Dünyanın önde gelen ekonomisine sahip ülkelerin ağırlıkta bulunduğu Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) raporları dikkate alındığında, gelişmiş ülkelerin uzun zamandır, balıkçılık ve su ürünleri yetiştiricilik sektörlerini çeşitli yollarla desteklemekte olduğu görülmektedir. Bu desteklemelerin de bir ölçüde katkısıyla oluşmuş avcılık kapasitesi ile 2011 yılında, dünyada su ürünleri üretimi iç sularda 11,5, denizlerde 78,9, yetiştiricilikte 63,6 milyon tona ve toplamda 154 milyon tona (değer olarak 217,5 milyar ABD \$) ulaşmıştır. Yıllara göre elde edilen toplam üretim rakamlarında iç sularda yavaş, su ürünleri yetiştiriciliğinde ise hızlı bir artış devam etmektedir. Balıkçılık yoluyla denizlerden elde edilen toplam su ürünleri miktarı, 1996 yılında 86,4 milyon ton ile tepe noktasına erişmiş, artan av gücüne rağmen bu miktar, sonraki yıllarda azalan bir eğilim göstermiş ve üretim 2011 yılında 78,9 milyon ton olarak gerçekleşmiştir (Şekil 1). FAO tarafından 2009 yılında yapılan küresel ölçekli değerlendirmelerde ticari temel balık stoklarının %29,9'unun aşırı avcılık altında işletilmekte ve %57,4'ünün tam kapasite ile avcılık yapılarak işletilmekte olduğu ifade edilmektedir. Bu stokların sadece %12,7'si biyolojik yönden sürdürülebilir sınırlarda avlanılmaktadır.¹

Şekil 1: Dünya yetiştiricilik ve avcılık üretimindeki değişim

Kaynak: FAO The State of World Fisheries and Aquaculture, 2012

2010 yılında su ürünleri üretiminin %86'sı doğrudan insan tüketimine, taze, soğutulmuş veya dondurulmuş olarak arz edilmiş, %14'ü ise balık unu ve yağı sanayi, ak-

¹ FAO, The State of World Fisheries and Aquaculture, 2012

varyum ve yem amaçlı ham materyal olarak kullanılmıştır. Ayrıca çeşitli su ürünlerinden kozmetik, ilaç, gübre sanayinde yararlanılmakta ve bazı sünger türlerinden anti kanser ajanları elde edilmektedir.

Sağlıklı bir hayat ve dengeli beslenme için gerekli olan proteini ve mikrobesein maddelerini içermesi nedeniyle su ürünleri temel bir besin maddesidir. Ülkelere göre değişmekle beraber, dünya genelinde 1960'lı yıllarda ortalama 9,9 kg olan kişi başına tüketim, 2010 yılında 18,6 kg'a çıkmıştır. Su ürünlerinden elde edilen üretim genel olarak 4,3 milyar insanın günlük protein ihtiyacının %15 ini karşılamaktadır.

Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği, birincil üretim faaliyeti olarak dünyada yaklaşık 54,8 milyon insanın geçim kaynağını oluşturmaktadır. Birincil üretim sektörüne ilave olarak işleme, paketleme, pazarlama, dağıtım, işleme makineleri imalatı, ağ imalatı, buz üretim ve tedariki, gemi yapım ve bakımı faaliyetleri ile araştırmacılar ve aileler düşünüldüğünde toplamda dünyada yaklaşık 660-820 milyon insanın geçimi bu sektörden sağlanmaktadır.

Dünya genelinde su ürünleri ticareti, 2008 yılında yaşanan finansal krizden de etkilenmiş olup, geniş bir talep azalması ile %12,5'lük bir düşüş yaşamıştır. Bu düşüş avcılıktan perakende sektörüne kadar olan süreci etkilemiştir. Diğer sektörlerle kıyaslandığında ise su ürünleri sektörü finansal krizden daha az etkilenmiştir.²

2008 yılında dünya genelinde su ürünlerinin ihracat değeri 102 milyar ABD \$'dır. 2009 yılında fiyatlardaki düşüğe ve tüketicilerin genel piyasaya olan güvenindeki azalmaya paralel olarak ticaret %6 oranında düşüş kaydetmiştir. Buna karşın, 2010 yılında değer olarak %13'lük, hacim olarak ise %2'lik bir artış ile ticaret 109 milyar ABD \$'na ulaşmıştır. Değer ve hacim artışları arasındaki fark temel olarak balık fiyatlarındaki artış ve balık yemi ve ticaretindeki azalıştan kaynaklanmaktadır. Su ürünleri ihracatında Çin lider ülke olup, dünya ihracatının %10'unu gerçekleştirmektedir. Çin'den sonra ihracatta ilk sıralarda Norveç, Tayland, Vietnam, Amerika Birleşik Devletleri ve Şili yer almaktadır. En büyük ithalatçılar 24,6 milyar ABD \$ ile Avrupa Birliği, 14,4 milyar ABD \$ ile Japonya, 14,1 milyar ABD \$ ile Amerika Birleşik Devletleridir. Son yıllarda büyüyen ekonomisiyle Çin su ürünleri ithalatında 3. sıraya yerleşmiştir.³

Dünya su ürünleri üretiminin %72'si yirmi ülke tarafından gerçekleştirilmektedir. Üretimde, avlanabilir stok miktarı sınırına ulaşılması ve denizlerde aşırı avcılık kapasitesinin bulunması dolayısıyla balıkçılık sektörünün ekonomiye katkısı olabileceğinden çok daha düşük gerçekleşmektedir. Balıkçılık alanında ileri olan gelişmiş ülkeler bakımından, av miktarlarını artırmak amacıyla filo kapasitelerini büyütmenin bir anlamı bulunmamaktadır. Tam tersine, üretimlerinin devamlılığı ve mevcut av filolarının rasyonel kullanılması için, filo kapasitelerini azaltmaya, daha küçük ancak daha etkin bir filoya ihtiyaçları bulunmaktadır. Artan filo kapasitesi ile aşırı sömürülen kaynakların tükenme noktasına gelmesi, balıkçılık filosunun ekonomik olarak işletilememesine ve bundan kaynaklanan

² FAO, The State of World Fisheries and Aquaculture, 2012

³ Review of Fisheries In OECD Countries, 2011

zararların büyük oranlara çıkmasına neden olmuştur. Dünya Bankası'na yapılan bir çalışmada, ekonomik kayıpların yılda 50 milyar ABD \$ dolayında olduğu tahmin edilmektedir. Son otuz yıl içerisinde, giderek biriken bu kayıp 2 trilyon ABD \$ civarındadır.⁴

2002 yılındaki Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde alınan 2015 yılına kadar tükenmiş ve aşırı avlanan balıkçılık kaynaklarının sürdürülebilir seviyeye getirilmesi kararı ve OECD ülkeleri için balıkçılık sektöründe filodan geri çekme planının düzenlenmesi ve uygulanmasına yönelik OECD Konsey Tavsiye Kararı (2002) ile ülkeler fazla olan filo kapasitesinin azaltılmasının yanında balıkçılık yönetiminde yeniden bir yapılanma süreci başlatmışlardır.⁵ Desteklemeler dolayısıyla artan filo kapasitesinin durdurulması ve potansiyel kaynakların sürdürülebilir işletilmesi için filonun sayısının ve kapasitesinin uygun orana düşürülmesine yönelik çalışmalar Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve diğer sözleşmeler kapsamında da ele alınmaktadır.⁶

Dünya genelinde, yaklaşık 3,26 milyon balıkçı gemisinin denizlerde ve 1,13 milyon geminin iç sularda olmak üzere toplam 4,39 milyon geminin balıkçılık yaptığı tahmin edilmektedir. Bu gemilerin %85'i 12 metreden küçüktür.⁷ Küçük ölçekli balıkçılar, gıda güvencesine ve yoksulluğun azaltılmasına önemli katkı sağlamaktadırlar. Benzer durum ülkemizde de gözlenmekte olup, 12 metrenin altındaki gemiler (18.398) filonun %90'nını temsil etmektedir.⁸

Çok sayıda ülke sürdürülebilir ve ekonomik balıkçılık için fazla olan filo kapasitesinin azaltılmasına yönelik ülkesel programları uygulamaya koymuştur. Bu çerçevede, balıkçı gemisi sayısında Japonya net %9, Avrupa Birliği %8 oranında azaltma gerçekleştirmiştir. Çin, Norveç, İzlanda ve Güney Kore azaltma programı uygulayan diğer ülkelerdir.⁹ Tayvan ise ICCAT uygulamaları çerçevesinde bir kısım gemisini hurdaya ayırarak, balıkçı gemisi sayısında azaltma gerçekleştirmiştir.

Genel olarak dünya balıkçılık sisteminde kötüye gidişle beraber alınan tedbirler ve uygulanan iyileştirme programları ve filo kapasitesinin azaltılması nedeniyle, bazı deniz kaynaklarında iyileşmeler kaydedilmiştir. ABD'de kaynakların %67'si, Yeni Zelanda'da %69'u artık sürdürülebilir olarak işletilmektedir. Avustralya'nın sadece %12 oranındaki balıkçılık kaynağı aşırı avlanmaktadır.

İç sularda hidroelektrik santrallerinin inşası, sulak alanlarda drenaj çalışmaları, sil-tasyon, erozyon ve tarımsal alanlardan gelen gübre ve pestisit kirliliği aşırı avcılık dışındaki diğer önemli tehditlerdir. İç sularda sürdürülebilir balıkçılık ve kaynakların korun-

⁴ "Sunken Billions" Batık Milyarlar adlı Rapor (Erdinç Güneş'in çevirisi)

⁵ OECD Council Recommendation on the design and implementation of decommissioning schemes in the fishing sector, 2008

⁶ Tiryakioğlu Ö., Dünya Ticaret Örgütü ve Oceana STK Bilgi Notu

⁷ FAO, The State of World Fisheries and Aquaculture, 2012

⁸ BSGM Kayıtları, 2011.

⁹ Review of Fisheries In OECD Countries, 2011

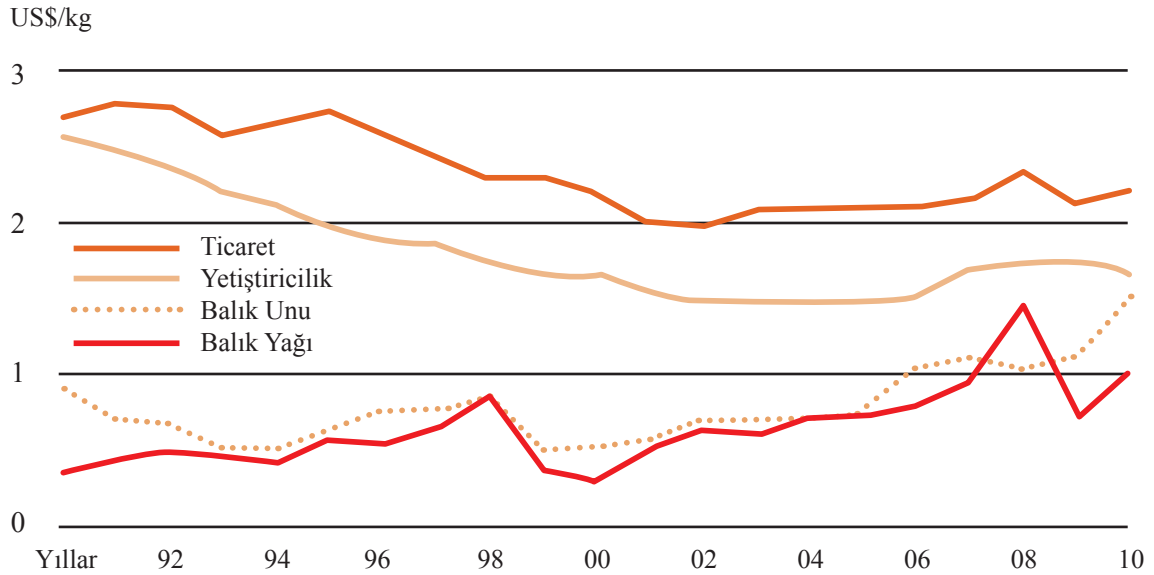
masında yetiştiricilikten elde edilen yavru balıklar kullanılarak yapılan balıklandırma ile iç su kaynaklarının geliştirilmesine devam edilmektedir.

Aşırı avcılık, stokların azalmasının yanında, balık boylarında küçülmeye ve ekosistemdeki yerleşik ve daha az değerli türlerin sayısında artışa neden olmaktadır.

Son yıllarda arz ve talep dengesinden etkilenen balık fiyatlarında dalgalanmalar meydana gelmiştir. FAO Balık Fiyat İndeksine göre (temel yıl 2002-04=100) 2009 yılı fiyatlarında 2008 yılına göre %7 oranında bir düşüş; 2010 yılında %9 ve 2011 yılında ise %12'lik bir artış gerçekleşmiştir. Çiftliklerden elde edilen balıklarla kıyaslandığında avcılıktan elde edilen balıkların fiyatlarında, yakıt tüketimi ve avcılık faaliyetlerindeki maliyet artışı nedeniyle yükselme olmuştur(Şekil 2).¹⁰

Su ürünleri yetiştiriciliği son otuz yılda 12 kat büyüyerek üretim 2011 yılında 63,6 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Yetiştiricilikte, balıklardan denizkestanesine, kurbağadan timsaha kadar geniş bir yelpazede su ürününün yapay ortamda üretilmesi gerçekleştirilmektedir. Üretilen bu ürünlerin tamamına yakını insan tüketimi amaçlıdır. Yetiştiricilikten elde edilen ürünlerin çiftlik çıkışı fiyatları ile toplam değeri 2010 yılında 119,4 milyar ABD\$ dır.¹¹

Şekil 2: Dünya balık fiyatlarındaki değişim

Kaynak: FAO, a.g.e.

¹⁰ FAO The State of World Fisheries and Aquaculture, 2012

¹¹ FAO The State of World Fisheries and Aquaculture, 2012

2.2. Türkiye’de Geçmişe Dönük Değerlendirme

2.2.1 Dokuzuncu Kalkınma Planı Döneminin Değerlendirilmesi

2.2.1.1. Üretim

2011 yılı üretim rakamlarına bakıldığında denizlerden 477,6 bin ton, iç sulardan 37 bin ton ve yetiştiricilikten 188,7 bin ton üretim gerçekleşmiştir. Yıllar itibarıyla su ürünleri üretimi incelendiğinde, deniz ve iç sulardan elde edilen üretimde dalgalanmalar görülürken, yetiştiricilikte hızlı bir artışın gerçekleşmesi dikkat çekmektedir. Toplam üretim itibarıyla Türkiye’de su ürünleri üretimi 2007 yılında en yüksek seviyeye ulaşmıştır. (Tablo 1 ve Şekil 3). Bununla birlikte, yüksek av gücüne rağmen denizlerimiz ve iç su kaynaklarımızdan elde edilen su ürünleri üretimi artmamakta ve dolayısıyla elde edilen su ürünleri üretim rakamlarının artık üst sınırdaki olduğu kabul edilmektedir. Bu noktadan hareketle kaynakların korunmasına ve sürdürülebilir balıkçılık politikalarının uygulanmasına Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde devam edilmiştir.

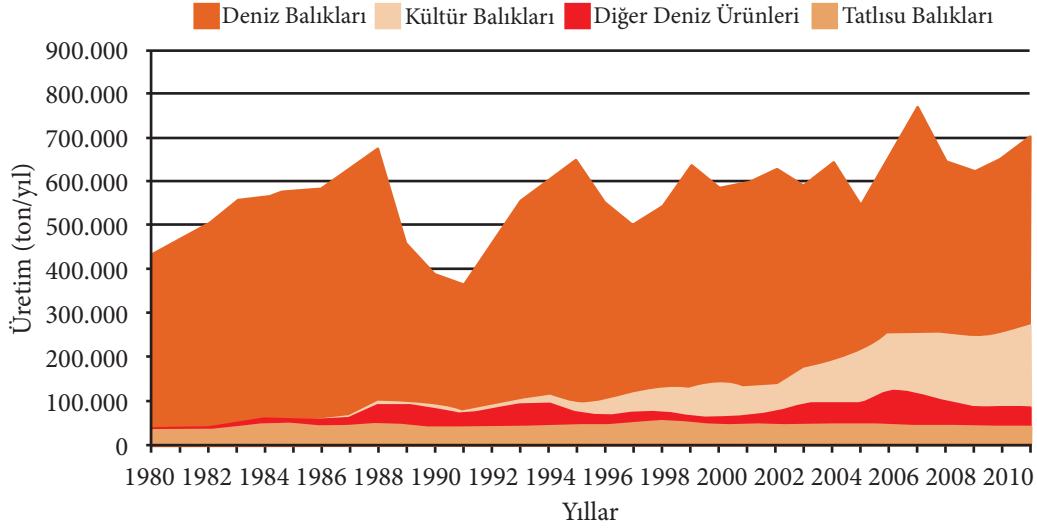
Tablo 1: 2002-2011 yılları arası su ürünleri üretimi

Yıllar	Avcılık				Yetiştiricilik		Toplam Üretim	Kişi Başına Tüketim (kg)
	Deniz	%	İç su	%	Miktar	%		
2002	522.744	83,3	43.938	7,0	61.165	9,7	627.847	6.7
2003	463.074	78,8	44.698	7,6	79.943	13,6	587.715	6.7
2004	504.897	78,3	45.585	7,1	94.010	14,6	644.492	7.8
2005	380.381	69,8	46.115	8,5	118.277	21,7	544.773	7.2
2006	488.966	73,9	44.082	6,7	128.943	19,5	661.991	8.2
2007	589.129	76,3	43.321	5,6	139.873	18,1	772.323	8.6
2008	453.113	70,1	41.011	6,3	152.186	23,5	646.310	7.8
2009	425.046	68,2	39.187	6,3	158.729	25,5	622.962	7.6
2010	445.680	68,2	40.259	6,2	167.141	25,6	653.080	6.9
2011	477.658	67,9	37.097	5,3	188.790	26,8	703.545	7,0

Kaynak: TÜİK

Şekil 3: Yıllara göre su ürünleri üretiminde değişimler

Kaynak: TÜİK

2.2.1.2. Avcılık Üretimi

Türkiye balıkçılık üretiminde yaşanan değişimin nedenlerinin anlaşılması için tür, kaynak, avcılık filosu ve yönetim önlemlerinin bir arada değerlendirilmesi gerekmektedir. Yıllara göre hamsi, sardalye ve çaça üretiminde inişli ve çıkışlı bir seyir görülürken, genel olarak diğer türlerin üretiminde azalan bir seyir dikkati çekmektedir (Tablo 2, Şekil 4).

Karadeniz başta hamsi olmak üzere denizlerden elde edilen üretimin yaklaşık %76'sını karşılamaktadır. Karadeniz kıyısı boyunca ticari olarak 38 balık ve 3 kabuklu türü avlanmaktadır. Karadeniz'le ilgili uzun zamana yayılan zengin veri setlerini, 1960'ların ortalarından 2000'li yıllara kadar ekosisteme dayalı modelleme için kullanan bilim adamları 1970'ler ve 1990'larda Karadeniz'de büyük ekosistem kaymaları/geçişleri olduğunu belirlemişlerdir.¹² Bu kaymalardan ilki (olasılıkla foklar, uskumru, istavrit, palamut/torik ve belki de berlam ve diğer büyük balıklardan oluşan) büyük avcılarının tükenmesinden kaynaklanmıştır. İkinci kayma ise Mnemiopsis leidy biyo-kütlesinin artması ve başta hamsi olmak üzere planktonla beslenen balıkların azalması ile gerçekleşmiştir. Her iki kaymanın stoklar ve biyolojik çeşitlilik üzerindeki etkisi Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde de devam etmiştir.

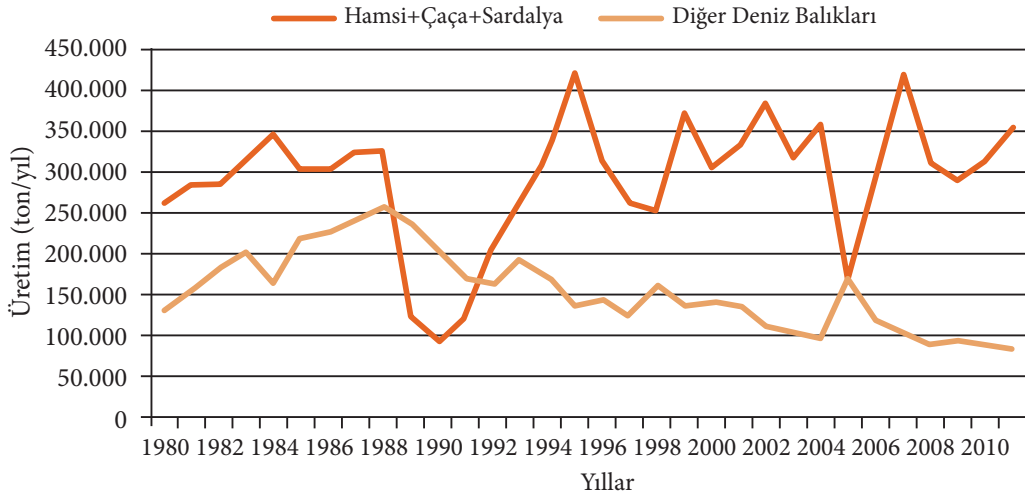
¹² Daskalov G.M., Grishin A., Rodinov S., Mihneva V., Trophic Cascades Triggered By Overfishing Reveal Possible Mechanisms Of Ecosystem Regime Shifts, 2007

Tablo 2: Ticari bakımdan önemli bazı balık türlerinin yıllara göre üretimi

Türler	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Hamsi	138.569	270.000	385.000	251.675	204.699	229.023	228.491
İstavrit (Kraça)	13.540	14.127	22.991	22.134	20.373	14.392	18.0723
İstavrit (Karagöz)	13.978	11.800	9.030	10.043	7.895	6.055	6.937
Lüfer	18.357	8.399	6.858	4.048	5.999	4.744	3.122
Sardalya	20.656	15.586	20.941	17.531	30.091	27.639	34.709
Kalkan	649	807	769	528	383	295	166
Kefal	10.560	8.915	8.291	3.345	2.987	3.119	2.514
Mezgit	8.309	9.112	12.940	12.231	11.146	13.558	9.455
Palamut	70.797	29.690	5.965	6.448	7.036	9.401	10.019
Çaça	5.500	7.311	11.921	39.303	53.385	57.023	87.141
Bakalorya- Berlam	4.100	3.460	3.337	1.252	1.557	1.256	921

Kaynak: TÜİK

Şekil 4: Yıllar itibarıyla denizden elde edilen hamsi ve diğer türlerin üretiminde değişimler

Kaynak: TÜİK

Marmara Denizi, göçmen balıkların yoğun olarak yakalandığı ve toplam üretimin yaklaşık %10'unun elde edildiği, üretimde Karadeniz'den sonra ikinci sırada yer alan önemli kaynağımızdır. Marmara Denizi'nde 2007 yılının son dönemlerinde ortaya çıkan, 2008 ve 2009 yıllarında tekrarlayan musilaj oluşumu, balıkçılık açısından önemli bir so-

run olmuştur. Musilaja, alg patlaması ve musilaj oluşturduğu bilinen çok sayıda etken neden olmaktadır. Dünyada alg patlaması-musilaj oluşumlarının önceden tahmin edilmesinin ve bu oluşumların ortamdaki uzaklaştırılmasının zor olduğu ve Akdeniz'in birçok deniz bölgesinde son yıllarda benzer oluşumlar görüldüğü bilinmektedir.

Ege balıkçılığı, genel olarak çok çeşitli av araçları ile avlanan çok sayıda stoğa dayanmaktadır. Türkiye'nin Ege Denizi'nde avladığı balık stoklarının büyük çoğunluğunun, açık bir eğilim ya da sadece birkaç yıl içinde görülen yüksek seviyelere dayanan eğilimler göstermeksizin güçlü bir şekilde dalgalandığı görülmektedir. Hamsi ve istavrit avcılığında zaman içinde bir artış yaşanmakla beraber, diğer önemli balık türlerinin avcılığında düşüşler olmuştur. Ege Denizinde 1991 yılı ile 2011 yılı üretim rakamları karşılaştırıldığında önemli türleri kapsayan, toplam karaya çıkarılma miktarlarında bir düşüş görülmektedir. Son yıllarda ülkemizin Akdeniz kıyılarında yaşama şansı bulan ve yayılmaya başlayan lesepsiyen türlerden bazılarının Ege Denizi'nde de rastlanmaktadır.

Türkiye'nin Akdeniz balıkçılığında diğer bölgelerde olduğu gibi karaya çıkarılan toplam balık ve kabuklu ürün miktarlarında dalgalanmalar görülmektedir. Genel olarak Akdeniz'deki avlanan stoklardan bakalorya, barbunya, palamut, kefal ve mezgit gibi türlerin avcılığında düşüş olurken mürekkep balığı ve karides üretiminde artış sağlanmıştır. Bu durum, ekonomik bakımdan değerli türlerin stoklarındaki azalma dolayısıyla, yeni gelir kaynakları bulmak için arayışa giren balıkçıların yeterince yararlanılmayan diğer stokların avcılığına yönelmesi olarak değerlendirilebilir. Akdeniz, barındırdığı canlı kaynaklar bakımından lesepsiyen türlerin en fazla etkisi görülen kaynaktır. Şimdiye dek 86 İndo-Pasifik balık türü Süveyş Kanalı yoluyla Kızıldeniz'den Akdeniz'e geçiş yapmıştır.¹³ Türkiye kıyılarında ise günümüze dek kaydedilen lesepsiyen ve İndo-Pasifik balık türü sayısı 50'ye ulaşmıştır.¹⁴

Çeşitlilik bakımından bir artış olmakla beraber, sisteme yerleşen yeni türlerin katkıları ve olumsuz etkilerinin kesin neticesi hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Çift kabuklu yumuşakça ve diğer deniz ürünlerinin üretimi de biyolojik, çevresel değişimler ve aşırı avcılıktan etkilenmiştir. 2007 yılında 70.021 ton olan üretim rakamı 2010 yılında 46.024 tona düşmüştür. Ahtapot, deniz salyangozu ve istiridye stoklarında azalma bu düşüş içinde önemli türlerdir.

Su ürünleri konusunda Sekizinci ve Dokuzuncu Kalkınma Planlarında yer alan kaynakların korunmasına ve sürdürülebilir balıkçılık politikaları uygulamasına rağmen avcılıktan elde edilen bazı türlerin üretim rakamlarında düşüş devam etmektedir. Özellikle kalkan, kefal, kolyoz, köpek, lüfer, uskumru balıklarının üretim rakamlarında düşüş halen görülmektedir. Bu türlerin avcılığında elde edilen miktarlara bakıldığında Akdeniz ve Karadeniz ülkeleri arasında Türkiye ilk sıralarda yer almaktadır. Lüfer avcılığında Tür-

¹³ Oral M., Alien Fish Species In The Mediterranean-Black Sea Basin. J. Black Sea / Mediterranean Environment, 2010

¹⁴ Çınar M.E., Bilecenoglu M., Öztürk B., Katağan T., Yokeş M.B., Aysel V., Dağlı E., Açık S., Özcan T., Erdoğan H. An Updated Of Alien Species On The Coasts Of Turkey, 2011.

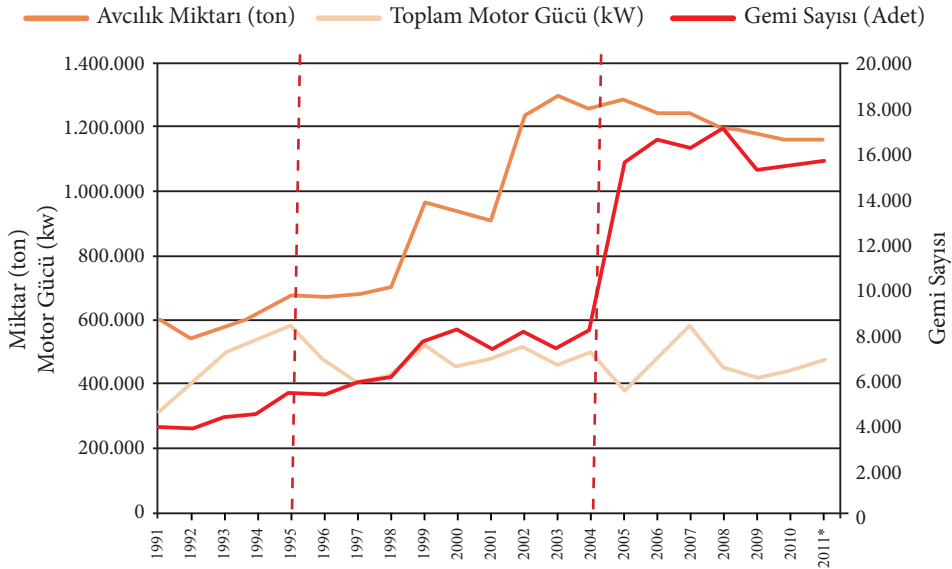
kiye'nin payı %90'a yakındır. Dolayısıyla bu türlerin korunmasında ağırlıklı sorumluluk da Türk balıkçılarındır. Bu türlerin avlanmasında etkili olan av araçları trol ve gırgırdır. Onuncu Kalkınma Planı döneminde bu türlerin stoklarının iyileştirilmesine yönelik avcılık düzenlemelerinin dikkatle izlenmesi önem taşımaktadır.

2.2.1.3. Balıkçılık Filosu

2002 yılından sonra balıkçılık filusunda gemi sayısının artışı önlenmiştir. Gemi sayısında az miktarda da olsa azalma olmuştur. 2011 yılı itibari ile balıkçı gemisi sayısı 20.289'dur. Balıkçı gemilerinin sayısına getirilen sınırlamaya karşın, balıkçı teknelerinin %20'lik hacimsel büyümeleri, daha güçlü motorlar ve giderek daha fazla sayıda balık bulucu cihaz kullanması, yedek veya taşıyıcı destek gemilerinin devreye girmesi sonucu av gücünde artış devam etmiştir (Şekil 5).

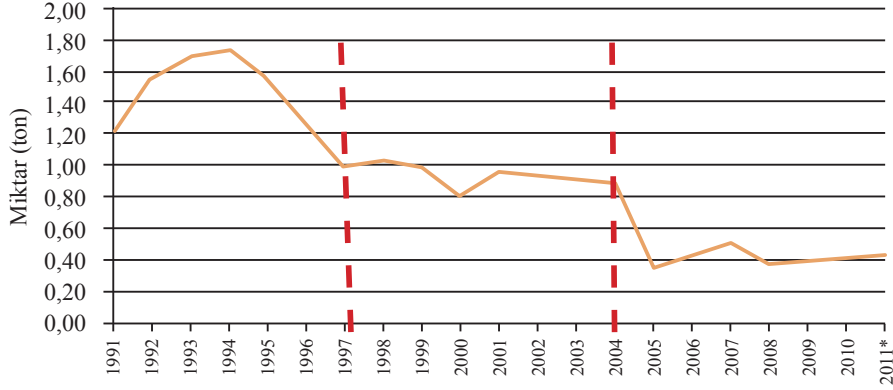
Aşırı avcılık sonucu azalan stoklar dolayısıyla gemilerin kW cinsinden elde ettikleri ürün miktarında ciddi düşüşler meydana gelmiş ve ekonomik bakımdan karlılık düşmüştür. Gemi sayısının dondurulduğu 2002 yılındaki kullanılan enerji ile elde edilen 900 kg üretim seviyesinde düşüş Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde en düşük seviyede seyrini sürdürmüştür (Şekil 6).

Şekil 5: Yıllara göre denizlerimizde bulunan filo kapasitesi ve üretim miktarlarının karşılaştırılması

Kaynak: ÖİK üyesi E.GÜNEŞ (yayınlanmamış çalışma), 2012

Şekil 6: Yıllara göre balıkçı gemilerinin kW başına üretim miktarları

Kaynak: TÜİK

2.2.1.4. Kurumsal Yapılanmada Değişiklikler

Su ürünleri yönetimi, 1983'e kadar tarımla ilgili Bakanlık bünyesinde kendi Genel Müdürlüğü'ne ve son kurumsal düzenlemenin yapıldığı 1985 yılına kadar da müstakil bir yapıya sahip olmuştur. O tarihten 2011 yılına kadar, balıkçılık ile ilgili konular Tarım ve Köyişleri Bakanlığında dört ayrı genel müdürlüğün sorumluluğunda yürütülmüştür. Tarım ve Köyişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki KHK'yı değiştiren 639 sayılı Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının (GTHB) Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK, 8.6.2011 tarihli ve 27958 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yeniden yapılanma çerçevesinde GTHB bünyesinde merkezde Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü kurularak balıkçılık sektörüyle ilgili faaliyetler tek elden, taşrada ise İl Müdürlükleri bünyesinde Hayvan Sağlığı, Yetiştiriciliği ve Su Ürünleri Şubesinde yürütülmeye başlanmıştır.

2.2.1.5. Balıkçılık İzleme, Kontrol ve Denetim

Su ürünleri üretiminin büyük bölümü denizlerde yapılan ticari balıkçılıktan elde edilmektedir. Denizlerde ticari avcılık yapan balıkçı gemisi sayısı 17.165'tir.¹⁵ Denizlerimizde ticari avcılık yapan balıkçı gemileri gün sonunda tekrar limana dönmektedirler. Orkinos balıkçılığı ve Gürcistan karasularında yapılan balıkçılık ayrı tutulduğunda uzak denizlerde balıkçılık faaliyetleri yok denecek durumdadır. Balıkçılık filosunda etkin avcılık yapan grup, gırgır ve trol balıkçılarıdır. Toplam üretimin %85'i bu grup tarafından gerçekleştirilmektedir (Tablo 3).

Denizlerde ve iç sularda ticari balıkçılığın teknik düzenlemeleri tebliğ ile yapılmaktadır. Bazı türlerin üretiminde görülen düşüşler nedeniyle gırgır ile avcılıkta kurallar, Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde kısmen sınırlandırılmış, 1 Mayıs olan av yasakları

¹⁵ BSGM Kayıtları

başlangıcı 15 Nisan'a alınmış, bazı balık boylarına getirilen yasaklar artırılmış ve kıyıda itibaren 24 m'den sığ sularda avcılık yapımları yasaklanmıştır. Böylece balıkçılık kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir işletilmesine yönelik önemli kararlar alınmıştır.

Tablo 3: Balıkçılık tipleri ve avlanma oranları

Balıkçılık Tipi	Avlanma Yöntemi	Sayı ve Oranı (%)	Üretim Payı (%)
Endüstriyel Balıkçı	Gırgır	485 (2,8)	80
	Trol	669 (3,9)	10
	Gırgır ve Trol	337 (1,9)	-
	TOPLAM	1,491 (8,6)	90
Kıyı Balıkçısı	Geleneksel Avcılık Yöntemleri	15.674 (91,4)	10
Denizlerdeki Balıkçı Gemisi		17.165 (84,6)	92
İçsulardaki Balıkçı Gemisi		3.124 (15,4)	8
TOPLAM		20.289	100

Kaynak: BSGM

Tebliğ ile düzenlemeleri yapılan sportif ve dinlenme amaçlı balıkçılık, dünyada ve özellikle Akdeniz'de giderek önem kazanmaktadır. Ülkemizin sportif ve dinlenme amaçlı balıkçılık potansiyeli, avlanan miktar, nesli tehlikede olan türlere ve ekonomiye etkisi tam olarak bilinmemektedir.

Balıkçılık faaliyetlerinin izlenmesi ve kontrolü amacıyla denize kıyısı olan illerde 2006'dan beri, 41 balıkçı barınağında balıkçılık idari binası kurulmuştur. Ancak, bu idari binaların işler hale getirilmesi için gerekli olan mevzuat değişikliği teklifi hayata geçirilemediğinden çoğu idari binalar aktif olarak kullanılamamaktadır. Kurulan 41 liman ofisi balıkçı barınaklarında balıkçılığı devletin resmi gözetimi ve kontrolüne almak için atılan ilk ve önemli bir adım olarak görülmektedir. Ayrıca bu binalar, personeliyle tam olarak işler hale getirildiğinde, FAO'nun Liman Devleti Kontrolleri konulu anlaşması gereği yerine getirilmiş olacaktır.

GTHB, Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından kurulan otomatik Tanımlama sistemi aracılığıyla elde edilen elektronik harita üzerinden 15 m'den büyük gemilerin izlemesine 2007 yılında başlamıştır.

Su ürünleri avcılık ve yetiştiricilik ile ilgili faaliyetlerin etkin olarak izlenebilmesi ve verilerin daha kolay ve güvenilir bir şekilde toplanabilmesi için, seyir defteri, karaya çıkış bildirim, nakil belgesi, depolama ve satış bildirimine ait verilerin kaydedileceği "Su Ürünleri Bilgi Sistemi" (SUBİS) kurulmuştur. 2007 yılında faaliyete geçen sisteme balıkçı gemilerinin kaydı gerçekleşmiştir. SUBİS'e GTHB ile TÜİK ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın erişimleri sağlanmıştır. Bu sistem, balıkçılık faaliyeti ve av seferlerin-

den sağlanan karaya çıkarma miktarları ve av çabası verilerinin yıllık olarak ve tamamen incelenmesine dayanmaktadır. 2010 yılında sisteme biyolojik örneklemeden elde edilecek verilerin girişinin ve kaydının yapılması için gerekli yazılımlar ilave edilmiş ve 2011 yılında bu verilerin toplanmasına pilot düzeyde başlanmıştır. Ayrıca, balıkçılar ve su ürünleri ihracatçıları verilen kullanıcı adı ve şifrelerini kullanarak SUBİS'te kendilerine ait bilgilere erişebilmektedirler. Bununla birlikte, Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde, 12 m'nin üzerindeki tekneler için seyir defteri, satış notu (ilk satış için), nakil belgesi ve menşei belgesini de kapsayan bir dizi izleme aracı uygulamaya konmuştur. 12 metrenin altındaki teknelerin avcılık faaliyetleri ve karaya çıkardıkları ürünler örnekleme yöntemiyle izlenmektedir. AB Yasadışı Kaçak ve Kuraldışı Avcılık Yönetmeliği çerçevesinde Türkiye, 2010 yılı başlangıcı itibariyle Av Sertifikalarını düzenlemeye başlamıştır.

Su ürünleri denetimleri konusunda 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu GTHB'ye ve ilgili diğer kurumlara yetki verilmiştir. GTHB'de görev yapan denetçilerin önemli çoğunluğu balıkçılık uzmanları olup, denetimler esnasında tanıtıcı özel bir kıyafet kullanmamaktadırlar. İl Tarım Müdürlükleri tarafından yapılan denetimlerde uygun olmayan ve kuraldışı işlemler için gerçekleştirilen yaptırımların %84'ü toptan balık hali, toptancı ve perakendeci düzeyinde uygulanmaktadır. Denizde etkin denetim yapan kuruluş Sahil Güvenlik Komutanlığıdır. Yıllar itibarı ile denetim sayıları ve kesilen ceza sayısında artış vardır. Bu artış 2011 yılında bir önceki yıla oranla yaklaşık iki misli olarak gerçekleşmiş ve 7.074 adet ceza kesilerek uygulanan para cezası 10.110.648 TL olmuştur. Artan ceza oranı, verilen cezalarla amaçlanan caydırıcılık ve kurallara uyumu sağlamada yeterli bulunmadığını düşündürmektedir (Tablo 4).

GTHB ve Sahil Güvenlik Komutanlığınca yapılan denetimlerde, Bakanlıkça yapılan denetim sayısı fazla olmasına rağmen Sahil Güvenlik Komutanlığınca verilen ceza sayısı daha yüksektir (Tablo 5).

Tablo 4: Yıllara göre yapılan denetim ve verilen ceza sayısı

Yıllar	Denetim Sayısı	Ceza Sayısı
2002	29.766	2.035
2003	33.100	167
2004	32.813	141
2005	28.781	368
2006	36.736	2.088
2007	37.934	786
2008	49.440	2.155
2009	53.060	2.651
2010	52.860	2.790
2011	73.218	7.074

Kaynak: BSGM

Tablo 5: GTHB ve Sahil Güvenlik Komutanlığı denetim sayıları ve verilen cezalar (2011)

	Denetim Sayısı	El Konulan Ürün		Ceza Sayısı	Ceza Miktarı (TL)
		Kasa	Ton		
GTHB	50.014	18.750	220	2.035	1.648.641
SGK	23.204	4.600	55	5.039	8.462.007
Toplam	73.218	23.170	275	7.074	10.110.648

Kaynak: BSGM

2.2.1.6. Su Ürünleri Yetiştiriciliği

Türkiye önemli yetiştiricilik kaynaklarına sahiptir. Sahip olunan bu kaynaklarda çeşitli üretim teknikleri kullanılarak, tatlı su veya tuzlu sularda çok çeşitli su canlılarının yetiştiriciliği yapılmaktadır. İlk kez 1970'lerde ticari amaçlı gökkuşağı alabalığı yetiştiriciliğine başlanmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde sektörün geliştirilmesine yönelik olarak, yetiştiricilik yapılan su yüzeyleri ve su kullanım haklarının kiralamaları, yeni bir düzenleme ile GTHB bünyesine alınmıştır. Bu düzenlemeyle birlikte, üreticiler lehine olacak şekilde ücretlendirme standardı getirilmiş ve yetiştiricilerin ödediği kira bedelleri yaklaşık on kat düşürülmüştür.

Girdi maliyetlerini düşürmek, sektörü kayıt altına almak ve pazarda rekabet gücünü artırmak amacıyla, su ürünleri yetiştiriciliği, 2003 yılından itibaren destekleme kapsamına alınmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde desteklemeler sürdürülmüş ve 2012 yılına kadar su ürünleri yetiştiriciliği sektörüne toplam 736 milyon TL'lik kaynak aktarılmıştır. Bu uygulamalar ve desteklemeler sayesinde, su ürünleri yetiştiriciliğinde üretim miktarı 2007 yılında 139.000 ton iken, 2011 yılında 188.790 tona yükselmiştir (Tablo 6). Bu üretim rakamı ile toplam su ürünleri üretiminin %25'i yetiştiricilikten sağlanmaktadır. 2011 yılında, yetiştiricilik üretiminin %53,21'i iç sularda, %46,79'u denizlerde gerçekleşmiştir. Yetiştirilen en önemli türler iç sularda alabalık, denizlerde levrek ve çipuradır. FAO verilerine göre, Türkiye, Dünya'da su ürünleri yetiştiriciliğinde en hızlı büyüyen üçüncü ülke konumundadır.¹⁶

Ancak, bürokratik işlemlerin fazlalığı, kamuoyunda yaşanan bazı tepkiler ve yeni yürürlüğe giren mevzuat neticesinde denizlerde yetiştiricilik yapılması cazibesini yitirmeye başlamış ve son yıllarda yeni yatırımlar azalmıştır. Bunların sonucunda, deniz ürünleri yetiştiriciliğinde artış durmuş ve 2011 yılı üretim rakamları bir önceki yılın gerisinde kalmıştır (Tablo 6).

¹⁶ Coşkun, F., Gültek A., Patrona K., Gür A., Su Ürünleri Yetiştiriciliği Sektör Raporu, 2011

Tablo 6: Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde su ürünleri yetiştiricilik miktarları ve artış oranları

Dönemi	Denizlerde		İçsularda		Toplam (Ton)	Artış (%)
	Yetiştiricilik Üretimi (Ton)	Pay (%)	Yetiştiricilik Üretimi (Ton)	Pay (%)		
2007	80.840	57,8	59.033	42,2	139.873	8,5
2008	85.629	56,3	66.557	43,7	152.186	8,8
2009	82.481	52,0	76.248	48,0	158.729	4,3
2010	88.573	53,0	78.568	47,0	167.141	5,3
2011	88.344	46,8	100.446	53,2	188.790	13,0

Kaynak: TÜİK

Sürekli artan seyri ile alabalık üretimi, 2011 yılında 107 bin ton civarında gerçekleşmiş ve toplam üretim içinde %57'lik paya sahip olmuştur. Dönem başında 1100 ton olan midye üretimi, ticari nedenler dolayısıyla bitme noktasına gelmiştir (Tablo 7).

Tablo 7: Yıllara göre yetiştiricilik yoluyla elde edilen türlerin üretim miktarları

Yıllar	Sazan	Alabalık (İçsu)	Alabalık (Deniz)	Çipura	Levrek	Midye	Diğer
2002	590	33.707	846	11.681	14.339	2	-
2003	543	39.674	1.194	16.735	20.982	815	-
2004	683	43.432	1.650	20.435	26.297	1.513	-
2005	571	48.033	1.249	27.634	37.290	1.500	2.000
2006	668	56.026	1.633	28.463	38.408	1.545	2.200
2007	600	58.433	2.740	33.500	41.900	1.100	1.600
2008	629	65.928	2.721	31.670	49.270	196	1.772
2009	591	75.657	5.229	28.362	46.554	89	2.247
2010	403	78.165	7.079	28.157	50.796	340	2.201
2011	207	100.239	7.697	32.187	47.013	5	1.442

Kaynak: TÜİK

Denizlerde kurulan balık çiftlikleri 2009 yılından sonra Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulan mevzuatlar gereğince belirli kriterlere uygun olarak açık ve derin sulara taşınmışlardır. Bu kriterlere göre balık çiftlikleri kıydan 0,6 deniz mili uzaklığa kadar ve 30 m'den daha sığ sularda kurulamamaktadır. Ayrıca otomatik yemleme sistemlerinin devreye girmesi, yemlemenin programlara bağlı olarak yapılması

ve dijital ortamda izlenmesi ve takip edilmesi gibi teknolojik gelişmeler yem kaynaklı kirlenmeyi büyük ölçüde engellemiştir.

2.2.1.7. Örgütlenme

Türkiye balıkçılık sektöründe faaliyet gösteren başlıca üretici örgütleri 1163 sayılı yasayla kurulan su ürünleri kooperatifleri ile 5200 sayılı yasa ile kurulan üretici birlikleri ve bunların çatı örgütleridir. Türkiye’de mevcut 560 adet su ürünleri kooperatifi bulunmaktadır. Kooperatiflerin toplam üye sayısı 30.042’dir. 1163 sayılı Kanun ile kurulmuş Su Ürünleri Kooperatifleri Birlik Sayısı 15’dir. Bu birliklerden 12 tanesi Su Ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliğine üyedir ve bu birliklere üye kooperatif sayısı 179, üye balıkçı sayısı 10.935’dir.¹⁷ Uluslararası kuruluşlarda ve çoğu ülkelerde balıkçı gemisi sahibi “balıkçı” olarak tanımlanmakta ve uygulamalarda muhatap alınmaktadır. Balıkçı gemisinde avcılık faaliyetlerinde çalışanlar da, balıkçı tayfası olarak adlandırılmaktadır. Ancak Türkiye’de geniş yelpazede sektörde faaliyet gösterenler “balıkçı” olarak adlandırılmışlardır. GTHB’nin lagünlerde ve dalyan yerlerini kiralayan kooperatif üyeleri ile gemilerde tayfa olarak görev yapanların kayıt altına alınması için verdiği ruhsatlar ile kişiler, su ürünleri kooperatiflerine üyelik gerçekleştirmişlerdir. Dokuzuncu Kalkınma Planı Balıkçılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu’nda verilen 461 kooperatifin 24.495 üyesi ile yukarıda verilen 560 kooperatifin 30.042 üyesinin uluslararası tanımda balıkçı olduğunu söylemek uygun olmamaktadır. Bununla beraber sayıları 20.289 olan balıkçı gemisi sahiplerinin önemli bir çoğunluğunun kooperatif üyesi olduğu düşünülmektedir.

Balıkçılar, kooperatifleri genellikle devlet yardımlarının temin edilmesi veya av gereci ithalatında vergi indirimlerinden yararlanmaya yönelik bir araç olarak kullanagelmışlerdir. Su ürünleri kooperatif ve birlikleri pazarlama sisteminde istenilen paya, arz ve talep dengesini oluşturan etkinliğe ve aldığı kararı genele yayma hakkına sahip olamamışlardır.

Su ürünleri yetiştiricileri, 5200 Sayılı Kanun ile kurulmuş Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliklerine üye olabilmektedirler. Dönem içinde kurulmuş üretici birliği sayısı 27, üye sayısı ise 916’dır. Çatı örgütü olan Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Merkez Birliğine 16 birlik üye olmuştur ve bu 16 birliğin üye sayısı yaklaşık 900 civarındadır. Su ürünleri yetiştiricilerinin ancak yarıya yakını örgütlüdür.

AB’deki uygulamalar incelendiğinde, su ürünleri piyasasının düzenlenmesinde çok önemli rolleri bulunan üretici örgütleri aynı zamanda üreticilerin haklarının korunması ve ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir yere sahiptir. Bu bakımdan su ürünleri konusunda veri toplama, piyasaya müdahale, desteklerin üyelerine dağıtımı, belirli destek programlarına başvuru gibi görevlerin üretici örgütleri aracılığıyla gerçekleştirilmesine olanak sağlayacak tedbirlerin getirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaçla GTHB Tarım Reformu Genel Müdürlüğü altında “Üretici Örgütlerinin Kurumsal Kapasitesinin Geliştirilmesi” ile ilgili AB destekli bir eşleştirme projesinin 2013 yılında başlaması ön-

¹⁷ Tarım Reformu Genel Müdürlüğü web sayfası, 2012

görülmektedir. Projenin amacı AB müktesebatına uyumlu, destek mekanizması ve politikası ile ilgili bir mevzuat taslağının hazırlanması, üretici örgütlerinin piyasada etkin ve sorumluluk alabileceği koşulların hazırlanması, GTHB'nin ve üretici örgütlerinin AB'ye uyumlu araçların uygulanması konusunda kapasitelerinin artırılması, çeşitli faaliyetler aracılığıyla sektördeki paydaşlarda farkındalık oluşturulmasıdır.

2.2.1.8. Desteklemeler

2.2.1.8.1. İndirimli Akaryakıt

Dünyanın pek çok ülkesinde balıkçılığın geliştirilmesi amacı ile giderler içinde en önemli yeri tutan akaryakıt fiyatlarına çeşitli destekler uygulanmaktadır. Balık avcılığında av bölgesine gidiş ve av bölgesinden dönüşü kapsayan seyir zamanı, çoğu zaman avda geçen süreden uzun olmaktadır. Bu ise akaryakıt sarfiyatını ve maliyeti artırmaktadır. Bu nedenlerle 1 Ocak 2004 yılından itibaren balıkçı gemilerine ÖTV'si indirilmiş yakıt kullanılması imkânı tanınmıştır. 2007 yılında 3999 balıkçı gemisine yaklaşık 82 milyon TL'lik indirim sağlanmıştır. 2011 yılında gemi sayısı 5.358'e ve indirim miktarı 137 milyon TL'ye çıkmıştır (Tablo 8). ÖTV'si indirilmiş yakıt desteğinin %86'sını 12 metreden büyük endüstriyel balıkçılık faaliyetinde bulunanlar kullanmıştır (Tablo 9).

Yakıt desteklemelerinin amacı avcılık maliyetlerini düşürmektedir. Yakıt maliyetindeki bu düşüş, av çabasında önemli bir artışa sebep olmuştur. Ancak, harcanan birim enerjiye karşılık avlanan ürün miktarında artış olmamıştır.

Kabahat işlemiş ya da suça karışmış balıkçı teknelerinin indirimli yakıttan mahrum bırakılmasına yönelik bir caydırıcı uygulama ise bulunmamaktadır.

Tablo 8: Yıllara göre ÖTV'siz yakıt desteği alan gemi sayısı ve sağlanan destek miktarı

Yıllar	Yararlanan Balıkçı Gemisi Sayısı (adet)	Kullanılan Yakıt (Ton)	Yapılan Destek (TL)
2006	3.783	85.484	84.421.667
2007	3.999	81.829	82.908.757
2008	4.130	79.095	87.061.472
2009	4.121	86.893	105.367.782
2010	4.817	88.129	128.751.622
2011	5.358	89.027	137.043.503
TOPLAM		655.687	755.318.803

Kaynak: Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı kayıtları, 2012

Tablo 9: Boy uzunluk gruplarına göre yakıt desteği alan gemi sayısı ve sağlanan destek miktarı (2011)

Boy Grupları	Sayı	ÖTV	Oran (%)
<12	3.762	22.314.290	16,3
12-18	738	25.068.711	18,3
18-24	463	30.032.260	21,9
24-40	360	47.609.809	34,7
40<	35	12.018.433	8,8
TOPLAM	5.358	137.043.538	100,0

Kaynak: Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı kayıtları, 2012

2.2.1.8.2. Sigorta

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde de sigorta uygulamasına devam edilmiştir. Denizlerde ve iç sularda yetiştirilen su ürünlerine, yapılacak risk incelemesi dikkate alınarak Tarım Sigortası yapılmaktadır. Sigortaya kabul edilen su ürünleri yetiştiricilik tesislerinde genel şartlarda yazılı istisnalar dışında kalan her türlü hastalık, yetiştiricinin kontrolü dışındaki kirlenme, zehirlenme her türlü doğal afet, kazalar, saldırgan hayvanlar, alg patlaması sebebiyle stoklarda meydana gelen ölümler ve fiziksel kayıplar sigorta kapsamındadır. Su ürünleri sigortasında, poliçede yazılı primin %50'si devlet tarafından karşılanmaktadır. Buna rağmen, yapılan risk incelemelerinde ileri sürülen kriterler dolayısıyla işletmelerin sigorta kapsamına alınması zorlaşmaktadır. Mevcut uygulama ile yetiştiricilik tesislerinde sigortalı işletme sayısı az sayıda kalmıştır.

2.2.1.8.3. Üretim Desteği

2003 yılından itibaren uygulanmaya başlayan üretimi destek programı su ürünleri yetiştiricilik sektörünün hızlı gelişmesine ve ilerlemesine önemli katkı sağlamıştır. Başlangıcından bugüne kadar toplam 734.907 milyon TL destekleme verilmiştir (Tablo 10). Kayıt dışı ve ruhsatsız üretimin önüne geçilmek ve rekabetçi bir sektör oluşturmak, çevreye dost üretim teknikleri ve sistemleri geliştirmek, üretimi, katma değerli su ürünleri miktarını, kalitesini ve iç tüketimi artırmak amacıyla yapılan desteklemeler sektörün gelişmesinde çok büyük rol oynamıştır.

Tablo 10: 2011 yılında su ürünleri yetiştiriciliğine yapılan desteklemeler

Yıllar	Alabalık		Çipura-levrek		Midye		Yeni türler		Yavru Balık		Toplam	
	M (Kg)	D (TL)	M (Kg)	D (TL)	M (Kg)	D (TL)	M (Kg)	D (TL)	M (Adet)	D (TL)	M (Kg)	D (TL)
2007	36.550	23.758	55.923	47.535	10	10	132	132	365.886	18.294	92.615	89.729
2008	49.206	28.797	57.321	43.850	130	12	172	155	441.588	19.871	106.829	92.685
2009	60.587	39.381	59.504	50.578	48	48	257	193	526.200	26.310	120.396	116.463
2010	78.120	50.778	70.158	59.638	0	0	518	533	703.641	35.181	148.796	146.127
2011	101.087	65.753	70.663	60.063	0	0	763	763	902.917	54.133	172.513	180.714
Toplam	390.931	243.997	384.570	313.814	210	92	2.027	1.961	3.366.23	175.091	777.738	734.907

Kaynak: BSGM

Tüketimin artırılması ve rekabetçi özelliğın sürdürülmesi için iyi tarım uygulamalarını teşvik edici, haksız rekabete ve sebepsiz zenginleşmeye yol açmayan, AR-GE' yi özendiren desteklemelerin devam etmesinde yarar görüldüğü sektör tarafından da dile getirilmektedir. 2012 yılında yapılacak tarımsal destekleme kararında bir işletmenin destekten faydalanabileceği en fazla miktar yılda 500 ton olarak belirlenmiştir. Yıllık üretim kapasitesi 251 ton/yıl' a kadar olan üretime Tablo 11' de belirtilen miktarın tamamı, 251-500 ton/yıl (500 ton/yıl dâhil) olan üretim için de, yarısı tutarında destekleme ödemesi yapılması ve yavru desteklemelerinde de bu kapasitelerin esas alınması kararlaştırılmıştır. Ayrıca organik yetiştiricilik için %50 artırımlı destek uygulanması kararlaştırılmıştır.

Tablo 11: 2012 yılında kilo başına verilen üretim destekleri

Balık Türü	Destek Miktarı
Alabalık	0,65 TL/kg
Çipura-levrek	0,85 TL/kg
Yeni türler	1,00 TL/kg
Midye	0,20 TL/kg
Yavru	0,06 TL/adet

Kaynak: BSGM

2.2.1.8.4. Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamındaki Programlar

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu tarafından yürütülen su ürünleri ile ilgili hibe programları “Su Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması” ile “Kültür Balıkçılığının Geliştirilmesi” alanlarında bulunmaktadır. Yapım işleri, makine, ekipman alımı ile mimarlık, mühendislik, danışmanlık vb. giderler IPARD Programı kapsamında uygun harcama olarak değerlendirilmektedir. Su Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması kapsamında her bir proje için desteğe esas uygun harcamaların toplam değeri 50.000 Avro ile 1.500.000 Avro arasında olmalıdır. Uygun harcamaların %50 nispetindeki kısmı için destek (hibe) sağlanmaktadır. Su ürünleri yetiştiriciliği geliştirilmesi kapsamında alabalık, sazan, yayın, kerevit, kurbağa ve alg yetiştiriciliği desteklenmekte olup her bir proje için desteğe esas uygun harcamaların toplam değeri 15.000 Avro ile 200.000 Avro arasında olmalıdır. Uygun harcamaların %50 nispetindeki kısmı için destek (hibe) sağlanmaktadır.

GTHB tarafından Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı kapsamında yürütülen su ürünleri ile ilgili hibe programları Su Ürünlerinin yetiştiriciliği, İşlenmesi, Paketlenmesi ve Depolanması alanında bulunmaktadır. Program kapsamında kültür balıkçılığı işletmeleri için kuluçka dolabı alınması ve balıkçı gemilerinde soğuk depo kurulması alanlarında makine-ekipman; su ürünlerinin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması alanında yapım işleri ile makine-ekipman ve malzeme alım giderlerine hibe desteği verilmektedir. 2012 yılı için hibeye esas yatırım tutarı, gerçek kişi başvurularında maksimum 150.000 TL, tüzel kişi başvuruları için ise maksimum 600.000 TL’dir. Hibeye esas proje tutarının %50’sine hibe yoluyla destek verilmektedir. Diğer %50’si oranındaki tutarı başvuru sahipleri kendi kaynaklarından temin etmekle yükümlüdür.

2.2.1.8.5. Balıkçı Gemisini Avcılıktan Çıkaracaklara Yapılacak Destekleme

Denizlerimizden elde edilen su ürünleri miktarı, av filosunun ekonomik işletilmesi için yeterli değildir. Bu nedenle mevcut av filosu ve av kapasitesi ile su ürünleri kaynaklarının ve balıkçılığın ekonomik olarak sürdürülebilirliği mümkün görülmemektedir. Dolayısıyla balıkçılığımızın, bu filoyla ekonomik olarak sürdürülebilirliğinin sağlanması, stokların korunması ve sürdürülebilir şekilde işletilebilmesi için filoda azaltılmaya gidilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Su ürünleri kaynaklarının korunması, sürdürülebilir işletilmesi ve stoklar üzerindeki av baskısının azaltılması amacıyla, 19 Haziran 2012 tarihinde, Resmi Gazetede yayınlanan 2012/51 numaralı tebliğ ile su ürünleri ruhsat teskeresine sahip on iki metre ve üzerindeki balıkçı gemisi sahiplerine, gemilerinin avcılıktan çıkarılması karşılığında, 12-20 m arası gemiler için metre başına 10.000 TL, 21-30 m arası gemiler için 15.000 TL, 31 m ve üzeri gemiler için 20.000 TL destekleme ödemesi yapılması yönündeki uygulamaya başlanmıştır.

2.2.1.8.6. Kredi

2012 yılına kadar T.C. Ziraat Bankası'nca su ürünlerine cari faizden %50 indirimli kredi kullanılmakta idi, 2012 yılında ise su ürünleri yetiştiriciliğine %50 indirimli yatırım ve %25 indirimli işletme kredisi uygulamasına başlanmıştır.

Kredi üst limiti 3 milyon TL olup, vadeleri işletme kredilerinde en çok 24 ay, yatırım kredilerinde en çok 7 yıldır. Balıkçılar finans ve desteklerin yetersiz olması nedeniyle sermaye ve donanım ihtiyaçlarını sezon başında komisyonculardan temin ettikleri borçlarla karşılamakta; avlayacakları ürünleri karşılık göstermektedirler. Bu durum borçlanan balıkçıları daha fazla avcılığa sevk etmekte ve avlanan balığın değerinin piyasa fiyatının reel koşullarından uzak belirlenmesine neden olmaktadır. Yetiştiricilikte ise, Ziraat Bankası'nca verilen kredilerde sigorta şartının aranması, özellikle küçük ölçekli işletmelerin, risk nedeniyle sigorta kapsamına alınmaması, diğer taraftan temlik kredilerinin geç devreye girmesi sektörde mali kaynak temini açısından sorunların yaşanmasına sebep olmaktadır. Ayrıca teminat olarak canlı balığın ve tesis varlıklarının dikkate alınmaması kredilerin kullanımını engellemektedir.

2.2.1.9. Tüketim ve Dış Ticaret

2.2.1.9.1. Tüketim

Türkiye'de kişi başına balık tüketimi 7 kg ile dünya ortalamasının çok gerisindedir. Balık tüketimini özendirici çeşitli kampanyalar yürütülmüş olmakla beraber, tüketim alışkanlıkları, fiyat, soğuk zincir ve pazarlama kanallarındaki sorunlar nedeni ile tüketim sınırlı kalmaktadır. Sağlık Bakanlığınca, çocuklarda ve gençlerde görülmeye ve gün geçtikçe sorun olmaya başlayan obezite ile mücadele için alınan çeşitli önlemlere ilave olarak, su ürünlerinin tüketiminin teşvik edilmesi sorunun çözümüne yardımcı olacaktır. Zira, obezite sorunu ile mücadeleye daha önce başlayan ülkelerde balık tüketimi teşvik edilmiştir. Sağlıklı ve kaliteli yaşam için balık besin değerini öne çıkaracak tanıtım faaliyetlerinin uygulanması tüketimi artırmada büyük rol oynayacaktır.

2.2.1.9.2. Dış Ticaret

Su ürünlerinin 2002–2011 yılları arasındaki dış ticareti, değer bakımından pozitif bir durum sergilemektedir. 2011 yılına kadar hem ihracat hem de ithalat rakamlarında artış izlenmiştir. İhracatımızı ağırlıklı olarak AB ülkelerine ve AB standartlarına uygun tesislerde işlenmiş, taze ve dondurulmuş su ürünleri oluşturmaktadır. 2010 yılından itibaren, AB ithal ettiği avcılık ürünlerinde hijyen kriterlerinin yanı sıra, avlanan ürünün uluslararası kurallara uygun avlandığına ve kayıt edildiğine dair menşei ülkenin resmi makamlarının onayını istemeye başlamıştır. Buna yönelik yerel düzenlemeler yapılmıştır.

Su ürünleri ithalatı 2002-2011 yılları arasında miktar olarak ihracatımızdan fazladır. Ancak 2011 yılında ihracat ve ithalat rakamları eşit seviyeye gelmiştir (Tablo 12). Bununla birlikte ihracatımızda Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde önemli sayaca-

ğımız bir büyüme gerçekleşmiştir. Bu büyümede yetiştiricilikten elde edilen ürünlerin payı 2008 yılında %50 iken, 2011 yılında %55'e çıkmıştır. Tür bazında ihracatta en fazla alabalık miktarında artış gerçekleşmiştir. 2008 yılında alabalık ihracat rakamı 5.968 ton iken, 2011 yılında 14.417 tona çıkmıştır.

Tablo 12: Yıllara göre su ürünleri dış ticareti miktar ve değerleri

Yıllar	İhracat Mikt.(ton)	İhracat Değer (\$)	İhracat Değer (TL)	İthalat Mikt.(ton)	İthalat Değer (\$)	İthalat Değer (TL)
2002	26.860	96.728.389	148.444.397	22.532	18.754.783	29.392.818
2003	29.937	124.842.223	186.152.895	45.606	32.636.120	48.123.816
2004	32.804	180.513.989	258.987.885	57.694	54.240.304	77.423.079
2005	37.655	206.039.936	277.963.150	47.676	68.558.341	92.425.248
2006	41.973	233.385.315	336.723.477	53.563	83.409.842	120.592.605
2007	47.214	273.077.508	356.723.408	58.022	96.632.063	126.432.371
2008	54.526	383.297.348	505.545.565	63.222	119.768.842	154.343.337
2009	56.406	335.973.642	524.118.881	72.705	105.914.621	165.226.808
2010	55.109	312.935.016	471.459.989	80.726	133.829.563	200.395.897
2011	66.738	395.306.914	664.333.252	65.698	173.886.517	290.826.203

Kaynak: TÜİK

2.2.1.10. Balıkçılık Alt Yapıları

Avlanan balıkların karaya çıkışı, denetimlerinin yapılması, balıkçı gemilerinin akaryakıt, buz ve su gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması gibi konularda balıkçı barınakları önemli balıkçılık altyapılarıdır. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde balıkçı barınaklarının mevcut durumunun tespiti ve değerlendirilmesi için DPT tarafından maddi kaynak sağlanarak Ulaştırma Bakanlığı DLH İnşaatı Genel Müdürlüğünce "Balıkçılık Kıyı Yapıları Durum ve İhtiyaç Analizi" konulu bir Master Plan çalışması yapılmıştır.

Yapılan çalışmalar sonucu elde edilen bilgiler ışığında daha önce 277 olarak bilinen balıkçılık kıyı yapılarının sayısının 366 adet olduğu tespit edilmiştir.

Bu yapılardan; 326 tanesi faal, 18 tanesinin inşaat halinde olduğu belirlenmiş, 22 kıyı yapısının ise statüsünün ne olduğu tespit edilememiştir. Balıkçı barınaklarından 10 tanesinin atıl durumda olduğu, bununla beraber, muhtelif yerlerde 19 yeni balıkçı barınağına ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma sonucunda ayrıca 141 balıkçı barınağının onarıma, 191 balıkçı barınağının taramaya, 140 balıkçı barınağının ise tevsi edilmeye ihtiyacı olduğu belirlenmiştir.

2.2.2. Sorunlar ve Darboğazlar

• 1971 yılında yürürlüğe giren 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu halen uygulamadadır. Söz konusu kanun ile 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu ve 5200 Sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu, su ürünleri sektörünün etkin yönetimi için bazı noktalarda yetersiz kalmaktadır. Özellikle, elektronik gemi izleme sistemleri gibi modern gözetim teknolojilerinin kullanılması, üçüncü ülkeler ve bölgesel balıkçılık yönetim organizasyonları ile işbirliği, üretici örgütlerinin kaynak yönetimi, arz ve talep dengesinin kurulması ve pazarlama konusunda etkinleştirilmesi ve hukuki yaptırım ile cezalarda caydırıcılık konusunda yeni düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

• Ticari balık stokları ve tehlike altındaki türlere yönelik çalışmalar yönünden eksiklikler bulunmaktadır. Denizlerimizdeki balık stoklarımızda aşırı avcılık, kirlenme ve yayılcı yabancı türlerin etkisi ile azalmalar olmuştur. Uskumru ve kolyoz, orfoz/lahos gibi bazı türler tükenme noktasına gelmiş, eskiden Karadeniz ve Marmara'da görülen kılıç ve orkinoslara artık rastlanmaz olmuştur. Sanayi, evsel ve tarımsal kirleticilerin boyutu artmış, Marmara Denizi'nde bazı kabuklu türlerinde ağır metal ve kimyasal atıklara rastlanır olmuştur.

• Balıkçı gemilerinin sayılarında artış 2002 yılından sonra durdurulmuştur. Ancak, mevcut teknelerin hacim, motor gücü ve kullandıkları av araç ve gereçlerinin boy ve derinlik ölçülerinde artış devam etmektedir. Dolayısıyla balıkçılık kapasitesi ve av gücü artmaya devam etmiştir. 2012 yılında mevcut balıkçı filosunun sayısında bir azaltma programı başlatılmış olmakla beraber, mevcut teknelerin hacim, motor gücü ve kullandıkları av gereçlerindeki artışı engelleyecek mekanizma halen uygulamaya konulmamıştır.

• Muhafaza şartları uygun olmayan ve soğuk deposu bulunmayan üreticiler, hasat ettikleri balıkları hemen pazara sunmaktadırlar. Arzın yoğun olduğu dönemlerde balık fiyatları aşırı düşmekte ve üretici zarar etmektedir.

• Ağır işleyen bürokratik süreçler, sektörler arası çatışmalar özellikle denizlerdeki yetiştiricilik faaliyetlerinin gelişmesi önünde engel teşkil etmektedir. Denizlerde açık ve derin sulara taşınan balık çiftliklerinin lojistik ihtiyaçlarını sağlayacak kıyı yapılarının ve iskelelerin yetersizliği yetiştiricilik sektörünün en önemli sorunudur.

• Kaynakların etkin kullanımı yönünde kararların alınması, politikaların oluşturulmasında önem arz eden stok değerlendirme çalışmalarına ulusal bir program kapsamında başlanmamış olması önemli bir sorun oluşturmaktadır.

• Açık deniz balıkçılığının yeterli düzeyde geliştirilememiş olması ve atıl avcılık kapasitesinin değerlendirilememesi sektörün önemli problemlerinden biridir.

• GTHB bünyesinde Su Ürünleri Bilgi Sistemi kurulmuş ve bilgi toplamaya başlanmıştır ancak sistemde kaynak yönetimi için yeterli veri birikimi henüz bulunmamaktadır. AB Müktesebatına uyum çerçevesinde yürütülen çalışmalarda, üniversiteler ve bilim adamlarıyla yapılan görüşmeler neticesinde birçok bilim adamının elinde önemli miktarda tam olarak kullanılmayan veya yeterince faydalanılmayan veriler bulunduğu tespit

edilmiştir. Bu verilerin bir koordinasyon içerisinde kullanılabilir hale getirilmemiş olması diğer bir sorun olarak görülmektedir.

- Pazarlama sisteminde araçların fazlalığı ve kar oranlarının yüksekliği dolayısıyla balıkçının ürün satış fiyatı ile perakende fiyatları arasında büyük farklar oluşmaktadır.

- İhracatımızdaki artışın esas olarak fiyat uygunluğuyla sağlanması, gelecekte AB'nin veya ithalatçı ülkelerin destek politikalarına bağlı olarak avantaj kazanma ihtimali doğrultusunda bu artışın sürdürülebilirliğinin sorunlu bir alan olabileceğini düşündürmektedir.

- Bazı özendirici tedbirler alınmasına rağmen, su ürünleri kooperatif ve birlikleri pazarlama sisteminde istenilen paya, arz ve talep dengesini oluşturan etkinliğe ve aldığı kararı genele yayma hakkına sahip olamamışlardır.

- Balıkçı barınakları muhafaza ve depolama gibi hizmetlerin alınması açısından üstyapılar itibarıyla yetersiz kalmaktadır. Ayrıca, balıkçı barınaklarının başka amaçlarla kullanılmasına yönelik artan talepler karşısında mevzuat ve işletme anlayışı ihtiyaca cevap verememektedir.

- GTHB'de kaynak yönetimi için veri toplama, değerlendirme ve karar vericiler için yorum yapma ve yönetim kararı oluşturmak için tavsiye hazırlayacak insan kapasitesi yeterli görülmemektedir.

- GTHB'nin mevcut araştırma enstitülerinin yetiştiricilik ve üretim ağırlıklı çalışmaları ve sadece balıkçılık araştırması yapacak bir araştırma biriminin bulunmaması önemli bir eksikliklerdir.

- Balık unu ve yağı işleyen fabrikaların işleme kapasitesinin büyüklüğü dolayısıyla yoğun balık talepleri bulunmakta ve bu hamsi üzerinde aşırı avcılığa ve aşırı avlanan hamsinin değerinden düşük satılmasına neden olmaktadır.

2.2.3. Uluslararası Yükümlülükler ve Taahhütler

Türkiye taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmek durumundadır. Bu çerçevede üyesi olduğu Uluslararası Atlantik Ton Balıkları Komisyonunun (ICCAT) almış olduğu tavsiye kararlarının tamamını yerine getirmektedir. Benzer şekilde Genel Akdeniz Balıkçılık Komisyonunun (GFCM) da almış olduğu kararları kendi mevzuatına aktarmıştır.

Türkiye, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) şemsiyesi altında, 22 Kasım 2009'da, 92 farklı ülkeden temsilcilerin katıldığı FAO Taraflar Konferansında, "Yasa Dışı, Kayıt Dışı ve Kural Dışı Balıkçılığı Önleme, Caydırma ve Ortadan Kaldırmaya Yönelik Liman Devleti Önlemleri" başlıklı bir anlaşmayı benimsemiştir. Bu Anlaşma, yasadışı yollardan yakalanmış balıkçılık ürünlerinin liman önlemleri yoluyla uluslararası pazarlara girişini engellemeyi amaçlamaktadır. Anlaşma hükümleri çerçevesinde, yabancı bayraklı gemiler bir başka devlet limanına girişte ön bildirimde bulunacak ve geçiş

izni talep edeceklerdir. Mevcut yasal düzenlemelerin önemli bir kısmı bu sözleşmenin gereğini yerine getirmekle beraber, kara listelere girmiş balıkçı gemilerinin ürünlerinin ithalatında, AB'nin 1005 sayılı direktifi ile uygulamaya giren izleme sisteminin benzerini oluşturmak durumundadır.

2002 yılında toplanan Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi 2015 yılına kadar tükenmiş ve aşırı avlanan balıkçılık kaynaklarının sürdürülebilir bir seviyeye getirilmesi kararı almıştır. Ayrıca, ülkemizin taraf olduğu Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, ülkelerin korunan su alanlarının %12 seviyesine çıkarılmasını önermektedir. Kara sularımızın Akdeniz ve Ege kıyılarında yer alan 10 adet Özel Çevre Koruma Bölgesi yaklaşık 1.133 km kıyı uzunluğu ile 2865 km²'lik deniz alanını ihtiva etmektedir. Türkiye, Akdeniz'in en büyük deniz koruma alanına sahip ülkesidir ve kara sularının yaklaşık %4'ü koruma altındadır.¹⁸

OECD ülkeleri 2008 yılında, "balıkçılık teknelerinin avcılıktan çekilmesi programının tasarımı ve uygulanmasına yönelik tavsiye kararı" ile fazla olan filo kapasitesinin azaltılmasının yanında balıkçılık yönetiminde yeniden bir yapılanma süreci başlatmışlardır. Ülkemiz de 2012 yılında balıkçı gemilerinin avcılıktan çıkarılması amacıyla bir uygulama başlatmıştır.

Su Ürünleri Sektörünün AB Müktesebatına Uyum Projesi ile 2005 yılında başlayıp 2007 yılında tamamlanan faaliyetlerle yasal, yapısal ve kurumsal alanda bir değişim ve dönüşüm süreci başlatılmıştır. Yine AB Mali İşbirliği kapsamında yürütülmüş olan Stok Araştırma Alt Yapısının Geliştirilmesi projesi ile sürece devam edilmiş, bu çerçevede insan kapasitesinde gelişme sağlanmış ve farkındalık oluşturulmuştur. Üretici örgütlerinin etkinleştirilmesine yönelik yasal ve kurumsal altyapının geliştirilmesi ve veri toplama ve kontrol alt yapısının geliştirilmesine ve AB Ortak Balıkçılık Politikası'na uyum sağlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Karadeniz ve Akdeniz'de sürdürülebilir kalkınma ve işbirliğinin hedeflerini izleyebilmek için GFCM tarafından bir çerçeve program hazırlanmıştır. Bu programda, bölgesel seviyede Rio +20 kapsamındaki öncelikler özellikle dikkate alınmıştır. BM sisteminin bir parçası olarak GFCM, gerek Rio +20'nin çalışmaları, gerekse konferansın kendisi ile doğrudan ilgilidir. Rio +20'nin sonuçlarının yakın geçmişin ışığında GFCM için yakından ilgili olması beklenmektedir. GFCM yetki alanındaki denizcilik politikasında bir entegre yaklaşım planlamasına doğru gitmektedir. Bu bakımdan, bölgesel deniz çevresi ve canlı kaynakları ile kıyı devletlerinin ekonomileri ve sosyal yapıların etkileşimine ışık tutabilmek için alt bölgesel seviyeyi de içeren, Akdeniz ve Karadeniz'in deniz ekosistemleri ile tam bağlantılı bir bakış açısı ile avcılık ve yetiştiriciliğin yönetiminde bölgesel ve bütünsel bir vizyon oluşturmak amacıyla GFCM ilk çerçeve programını ortaya koymaktadır. Çerçeve programını faaliyete geçirebilmek üzere belirlenen çalışma programlarının yedi tematik alanı aşağıda verilmiştir.

¹⁸ López Ornat, A., Guidelines for the Establishment and Management of Mediterranean Marine and Coastal Protected Areas. MedMPA project, 2006.

- Balıkçılıkta Ekosistem Yaklaşımı (EAF)
- Veri toplamanın geliştirilmesi ve raporlama kapasitesi
- Bütünleşik Kıyı Bölgesi Yönetimi (ICZM) kapsamında su ürünleri yetiştiriciliği ve su ürünleri avcılığı
- Deniz Koruma Alanları (MPAs) ve yapay resifler
- Küçük ölçekli kıyı balıkçılığının geliştirilmesi
- Akdeniz ve Karadeniz alanındaki su ürünleri avcılığı ve su ürünleri yetiştiriciliği yönetiminin güçlendirilmesi

GFCM'in belirlediği tematik alanlarda çalışma programının etkin biçimde uygulanması üye ülkelerin maddi desteği ile yakından ilgilidir.

3. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE GELİŞME EĞİLİMLERİ

3.1. Dünyadaki Gelişme Eğilimleri

Geçtiğimiz yıllarda, balıkçılık alanıyla ilgili olarak, dünyada bir dizi reform ve yenilikler gündeme gelmiş, yeni balıkçılık yönetim araçları yürürlüğe konulmuştur. Sürdürülebilir balıkçılık ve yetiştiriciliğin sağlanabilmesine yönelik reformların uygulanmasında önemli ölçüde başarılar sağlanmıştır.

Bu reformlar ile balıkçıların sürdürülebilir kaynaklara dayalı daha ekonomik girdilere kavuşması, balıkçılığın toplum için muhtemel bir rant (getiri) oluşturması ve nihayetinde balıkçıların gıda güvencesi ve iklim değişikliğine yönelik güncel endişeler karşısında daha iyi bir duruş sergilemeleri imkanı sağlanabilmiştir. Bu gelişmeler çerçevesinde ön plana çıkan kavramlar ve eğilimler aşağıda özetlenmektedir.

3.1.1. Yasadışı, Kayıt Dışı ve Kural Dışı Balıkçılık (YKK)

FAO şemsiyesi altında, 22 Kasım 2009’da, “Yasa Dışı, Kayıt Dışı ve Kural Dışı Balıkçılığı Önleme, Caydırma ve Ortadan Kaldırmaya Yönelik Liman Devleti Önlemleri” sözleşmesini benimseyen ülkelerin yetkili makamları evrensel olarak kabul edilmiş asgari standartlara uygun olarak, limanlarda düzenli balıkçılık denetim ve kontrollerini icra edecekler, aykırı hareket eden balıkçı gemilerinin limanı veya belirli liman hizmetlerinden faydalanma taleplerini geri çevirecektir. Bu çerçevede, bir bilgi paylaşım ağı da tesis edilecektir. Bu düzenleme ile bayrak devletler, açık denizlerde faaliyet gösteren ve kendi bandırasını taşıyan balıkçı gemilerinin eylemlerinden sorumlu hale gelmişlerdir.

3.1.2. AB’nin YKK Uygulamaları

YKK balıkçılık faaliyetlerini önlemeye, engellemeye ve yok etmeye yönelik bir topluluk sistemi getiren Avrupa Birliği Konseyinin 1005 sayılı Tüzüğü, 1 Ocak 2010’da yürürlüğe girmiştir. YKK balıkçılık faaliyetleri, balık stoklarının tükenmesi, habitat bozulması ve rekabeti olumsuz etkileyerek, kurallara ve düzenlemelere riayet edenleri dezavantajlı duruma sokan etkilere sahiptir. AB’de getirilen yeni sistemin başlıca unsurları;

- Yalnızca ilgili bayrak devlet tarafından “yasal” olduğu onaylanan balıkçılık ürünlerinin AB’ye ithal veya AB’den ihracına izin verilmektedir.

- AB, yasadışı balıkçılık faaliyetleriyle yeterince ilgilenmeyen devletler veya balıkçı gemilerinden bir “kara liste” oluşturmuştur.

- Yasadışı balıkçılık faaliyetine dahil olan AB’deki balıkçılık operatörlerine, faaliyetin derecesiyle orantılı, önemli miktarda para cezası tatbik edilerek, bu gibi kuralsız faaliyetlerin karlı olması engellenmiştir.

Bu yeni düzenlemenin diğerk önemli bir unsuru da balıkçılık ürünlerinin yetkili makamlarca onaylanmasını sağlayacak bir belgelendirme programının getirilmiş olmasıdır.¹⁹

3.1.3. Avrupa Birliğinin Ortak Balıkçılık Politikası Revizyonu

Avrupa Birliği Komisyonu, 2008 yılında Ortak Balıkçılık Politikası (OBP) revizyon sürecini başlatmıştır. Bu revizyon, OBP' nin muhtemel gelişim alanlarını ortaya koymayı amaçlayan, mevcut politika başarıları ve başarısızlıklarının ve alternatif olabilecek diğerk balıkçılık yönetim modellerinin analizine dayandırılmıştır. Bu reforma yönelik, balıkçılık sektörünün başlıca güçlüklerini ortaya koyan “Yeşil Belge” nin yayımlanmasını müteakip, sektör paydaşları ve kamunun çoğunlukla görüşlerini ifade edebilmelerine fırsat tanınmış, diyaloga katkı sağlayan genel bir danışma süreci devreye sokulmuştur. Ortak Balıkçılık Politikasının başarısızlıklarının odağında, kökleşmiş aşırı filo kapasitesi sorunu, kararlarda ve uygulamada yetersiz yönlendirme ile sonuçlanan muğlak politika hedefleri, kısa vadeye odaklanmayı teşvik eden bir karar alma sistemi, sanayiye yeterli sorumluluk vermeyen bir çerçeve ve uyumu sağlama konusunda siyasi iradenin eksikliği ve sanayinin zayıf uyumu olduğu tespit edilmiştir.

İleriye doğru atılacak adımlar olarak;

- Kararların düzgün olarak uygulanması ve üye ülkeler karşısında eşit şartlar olmasını sağlayacak olan kontrol politikasının reformu,
- YKK balıkçılıkla mücadelenin sürdürülmesi,
- Hassas türlerin ve habitatların korunması ile iskartaları azaltmaya ve ekonomiye kazandırmaya yönelik yeni girişimler;
- Deniz Stratejisi uygulamasının deniz ekosistemlerinin çevresel korunmasını sağlaması; Ortak Balıkçılık Politikası ile Bütünleşik Denizcilik Politikasının sürekli uyumu,
- Yetiştiricilikte sektörün gelişmesini engelleyen darboğazları işaret eden yeni bir strateji,
- Aşırı kullanılan stoklar üzerindeki balıkçılık baskısını azaltan ve onları Maksimum Sürdürülebilir Ürün'e (MSY) geri kazandıran ilave uzun dönem yönetim planlarının oluşturulması ve uygulanması,
- Küçük ölçekli balıkçılığın desteklenmesi,
- Tüketiciler için geliştirilmiş şeffaflık ve pazar zinciri boyunca üretimin izlenmesine yönelik daha ileri gelişmeler.

Bu reformla Avrupa Birliği, balıkçılıktaki genel prensiplerin topluluk düzeyinde kararlaştırılacağı ve günlük uygulamaların bölgesel yetkililere bırakılacağı daha az merkezi olan bir yönetim sistemine doğru yönelmiştir. OBP'deki hedeflerin gerçekleştirilmesi

¹⁹ Council Regulation (EC) No 1005/2008 of 29 September 2008

ile AB Entegre Denizcilik Politikasının uygulanması için 2014-2020 dönemini kapsayan yeni destekleme aracı olan Avrupa Denizcilik ve Balıkçılık Fonunun da yürürlüğe girmesi öngörülmektedir. Yeni politikalar çerçevesinde hazırlanacak düzenlemelerin adapte edilmesi ve yürürlüğe girmesindeki hedeflenen tarih ise 2013 yılı olarak belirlenmiştir.

3.1.4. Balıkçılıkta Haklara Dayalı Yönetim Sistemi

Gerek OECD bölgesinde, gerekse bu bölge dışındaki birçok ülke tarafından, giderek artan biçimde “haklara dayalı balıkçılık yönetimi” enstrümanları kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin, Danimarka, pelajik ve demersal balıkçılık faaliyetlerine yönelik, aşamalı bir “transfer edilebilir bireysel kota sistemi (ITQ)” getirmiş, bu sisteme av çabasının sınırlandırılması önlemleri de eşlik etmiştir. Bu değişimler neticesinde Danimarka balıkçılığında, gemi sayılarının dikkate değer şekilde azalması söz konusu olmuştur. İsveç, 2009 yılından itibaren birkaç pelajik balık türüne yönelik balıkçılık uygulamasında ITQ’ya dayalı bir yönetim sistemi uygulamaya başlamıştır.

3.1.5. Entegre Okyanuslar Yönetimi

Son yıllarda, balıkçılık yönetiminde balıkçılığın dünya denizlerinde gerçekleşen birçok faaliyetten yalnızca birisi olduğu yönünde, daha bütünsel ve sürece dayalı bir yaklaşım izlenmesi söz konusu olmuştur. Genellikle okyanus yönetiminde uluslararası sularda daha bütüncül bir yaklaşıma ihtiyaç gösteren çıkar çatışmaları olduğundan, bu yönde gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde adımlar atılmıştır. 1994’de yürürlüğe giren 1982 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) Deniz Hukuku Sözleşmesi, kapsamlı bir etkiye sahip olmuştur. Bu sözleşme, birçok uluslararası balıkçılık yönetimlerinde ihtiyatlılık ilkesine dayalı ekosistem yaklaşımını şart koşturmaktadır.

3.1.6. Yeşil Büyüme Deklarasyonu

OECD Bakanlar Konseyi’nin 2009 tarihli toplantısında, “Yeşil Büyüme Deklarasyonu” kabul edilmiş, OECD’ye kapsamlı bir çerçeve içerisinde ekonomik, çevresel, sosyal, teknolojik ve kalkınmaya yönelik hususları bir arada ele alacak bir “Yeşil Büyüme Stratejisi” hazırlanması görevi verilmiştir. Balıkçılık açısından bakıldığında, “Yeşil Büyüme Modeli” ilave hususların devreye sokulacağı yenilenmiş bir politika çerçevesi ve bakış açıları getirecek olup, dünya balıkçılığı açısından sağlanabilecek en önemli kazanımlar avcılık kapasitesinin azaltılması ve kötü durumdaki balık stoklarının yeniden yapılandırılabilmesi olacaktır. Bu yönde bir stratejinin izlenmesi, biyo-çeşitliliğin korunmasını da ihtiva edecek ekosistem yaklaşımı bir balıkçılık yönetimini gerektirmektedir.

3.1.7. Elektronik Etiket

AB’nin YKK yönetmeliği gereği gemiden tabağa kadar geçen süreçte su ürünlerinin izlenebilmesi zorunluluğu dolayısıyla, AB genelinde elektronik etiket kullanılması yönünde bir eğilim oluşmuştur. Sistem, şu an için gönüllü uygulayanlar tarafından müşte-

rilerine ve tüketicilere, ürünle ilgili bilgileri sağlayan bilişim teknolojisidir. Tüketici, ürün ile ilgili normal etikete sığmayan her türlü bilgiyi, kim tarafından nerede nasıl yakalandığını, biyolojisi, muhafazası, yapmış olduğu yolculuk bilgileri balıkta bulunan barkodun taranması veya tüketiciye verilen kod numaraları kullanılarak akıllı telefonlar aracılığı ile öğrenebilmektedir. Elektronik etiket tüketiciye ürünün izlenmesi ile ilgili bilgileri sağlayan orijinal ve ilgi çekici bir uygulamadır. Tüketiciler son yıllarda satın aldıkları ürünlerin bilgilerini daha fazla öğrenme eğilimindedirler.

3.1.8. Balıkçılıkta Ekosistem Yaklaşımı

Balıkçılıkta Ekosistem Yaklaşımı “Toplumsal kaynakları hayatın bağlı olduğu ekolojik süreçleri bozmayacak şekilde kullanmak, iyileştirmek ve korumak suretiyle günümüzde ve gelecekte hayat kalitesinin artmasına olanak tanımak” şeklinde tanımlanmaktadır. Balıkçılıkta Ekosistem Yaklaşımı (EAF) tabir edilen geniş başlık içerisinde örtüşen farklı tanımlar yer almakta, bunun yanı sıra örneğin Ekosisteme Dayalı Yönetim gibi eş anlamlı başka terimler de kullanılmaktadır. Balıkçılıkta ekolojik yaklaşımlar kavramı zaman içerisinde pek çok uluslararası araçla da birleştirilmiştir. Bu araçlardan bazıları, 1972’deki Dünya İnsan Çevresi Konferansı, 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Anlaşması Konferansı, 1992’deki Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı ve buna bağlı Gündem 21, 1991 tarihli Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, 1995’deki Birleşmiş Milletler Balık Stokları Sözleşmesi ve son olarak da FAO Sorumlu Balıkçılık Uygulama İlkeleri olarak özetlenebilir.

Günümüzde hiçbir ülke EAF uygulamalarını balıkçılığının tümünde ya da büyük kısmında uygulamamaktadır. Bunun bir nedeni, kavramsal ve modelleme avantajlarına rağmen EAF ve ekosisteme dayalı modelleme uygulamalarının balıkçılık yönetimi açısından hala bir takım zorlukları beraberinde getirmekte oluşudur. EAF modelleme ve yönetimi veriye dayalı, çok uzun süreli veri setlerine gereksinim gösteren ve değerlendirmelere dayalı balıkçılık yönetimi alanında deneyim sahibi çok üst düzeyde eğitilmiş personel ve tecrübeli paydaş gruplarına ihtiyaç duyan bir uygulamadır.

3.1.9. Su Ürünleri Yetiştiriciliğinde Eğilimler

Dünya su ürünleri yetiştiriciliği 1970’lerden sonra tarımsal üretim sektöründe en hızlı büyüyen sektör olmuştur. GFCM alanında su ürünleri yetiştiriciliği üretimi çoğunlukla yüksek değerli türlere odaklanılmış durumdadır.

Akdeniz ve Karadeniz’de su ürünleri yetiştiriciliğinin geleceğinde teknoloji, sistemler, üretim ve pazarlar açısından hala pozitif eğilim vardır. Su ürünleri yetiştiriciliğinin gelişmesi, çevresel koruma ve ulusal pazarların ihtiyaç ve gereklilikleri, uygun standartların düzenlenmesinin gerekli olduğu GFCM’ de de gündemdeki konulardır. Su ürünleri yetiştiriciliği için GFCM kapsamında önerilen çalışma programlarının sürdürülebilirlik ilkeleri etrafında odaklanacağı öngörülmektedir. Akdeniz ve Karadeniz’deki su ürünleri yetiştiriciliğinin sürdürülebilirliğini teşvik etmek için, GFCM kapsamında bölgesel bir Bakanlar Konferansı planlanmaktadır.

Diğer yandan, su ürünleri yetiştiriciliğinde ihracata yönelik ürünlerin geliştirilmesi, hayvan sağlığı, gıda güvenliği, mevzuat ve politikalar dahil olmak üzere pazarlama, çevresel kalitenin izlenme standartları, kıyı sulak alanları, sürdürülebilir göstergeler, su ürünleri yetiştiriciliği için tahsis edilen bölge içinde su ürünleri yetiştiriciliğinin planlanması ve kıyı yerinin seçimi ve diğer sektörlerle problemlerin çözülmesi GFCM tarafından gündeme alınmış konulardır.

3.1.10. Dünya Ticaret Örgütü Zararlı Balıkçılık Desteklerinin Engellenmesi

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Kurallar Müzakere Grubu Balıkçılık Müzakereleri çalışmaları 2005 yılında başlamış olup, halen balıkçılık alanında verilen devlet desteklerinin belirli kurallara bağlı olması ile ilgili hususları müzakere etmektedir.

DTÖ VI. Bakanlar Konferansı Hong Kong 2005 Bildirisinde “Aşırı Avcılığa ve Aşırı Kapasiteye Yol Açan Belirli Desteklerin Yasaklanması ve Üyelerin bu kapsamda yapılacak çalışmaları üstlenmeleri” konusunda çağrı yapılmıştır. Aynı toplantıda, gelişmekte olan ülkeler ile az gelişmiş ülkelere yönelik olarak yoksulluğun azaltılması, insanların geçimlerini sağlaması ve gıda güvenliğinin tesis edilmesi göz önüne alınarak etkin ve verimli “Özel ve Lehte Muamele” (ÖLM) unsurlarının balıkçılık müzakerelerinin bütünleşik bir parçası olması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

2007 yılında yapılan toplantılarda Su Ürünleri Yetiştiriciliğinin stoklar üzerinde baskı yaratmadığı, sucul doğal hayata zarar vermediği noktasından hareketle, çevresel önlemler dikkate alınmak suretiyle kapsamdan çıkartılması hususunda fikir birliğine varılmıştır. Diğer taraftan, stoklar üzerinde baskıyı artırıcı nitelikte değerlendirilen yakıt desteği gibi avcılık sektörüne ilişkin birçok destek kaleminin ne şekilde verilebileceği ve hangi ülke sınıfları için yasaklanması gerektiği konuları tartışılmaktadır.

3.1.11. Deniz Koruma Alanları

Sürdürülebilir balıkçılık için temel uygulamalardan biri de balıkçılık sahalarında balıkçılık faaliyetlerinin tamamen veya kısmen sınırlanarak koruma alanlarının ilan edilmesidir. Koruma alanları, içerdiği su kütlesi, flora, fauna, tarihi ve kültürel özelliklerle birlikte herhangi bir kıyısal arazinin, kanunlar ve diğer etkin yöntemler tarafından kısmen ya da tamamen korunduğu alanlar olarak tanımlanmaktadır. Özellikle çok geniş Deniz Koruma Alanları'nda koruma derecesi alanın tümünde aynı seviyede olmayabilir. Bu gibi geniş alanlar kısımlara ayrılarak farklı kullanımlara izin verilebilmektedir. Canlı deniz kaynaklarının yönetilmesinde kurallar balıkçılık mevzuatına göre belirlenmektedir. Kota, minimum boy ve ağ gözü açıklığı, zaman ve yer yasakları bunlardan bazılarıdır.

Dünya denizlerinde balıkçılık, hem ekonomik hem de sosyal seviyede beklenenden daha düşük bir performans göstermekte, bu sürdürülebilirliğin sağlanamamasına neden olmaktadır. Bu bakımdan, uluslararası ve bölgesel sürdürülebilir kalkınma kapsamında daha iyi avcılık ve korunma için çaba sarf edilmektedir. Ülkemizin taraf olduğu Biyolo-

jik Çeşitlilik Sözleşmesi, ülkelerin korunan su alanlarının %12 seviyesine çıkarılmasını önermektedir.

Akdeniz’de uluslararası sulara koruma alanları (Pelagos Sanctuary) Fransa ve İtalya tarafından ilan edilmiş, başka ülkeler için bağlayıcılığı olmayan ikili anlaşma ile uygulamaya konulmuştur. Bu alandaki canlı kaynakların korunması ve komşu ülkeler arasında işbirliği bakımından iyi bir örnektir. Ayrıca GFCM altında ilan edilmiş ve üye ülkeleri bağlayan koruma alanları da vardır. Yakın gelecekte koruma alanlarının yaygınlaşması beklenmektedir. Ayrıca ICCAT’ın bilimsel komitelerinde mavi yüzgeçli orkinos balıklarının üreme alanlarının korunmasına yönelik çalışmalar yapmaktadır.

3.1.12. İskarta Balıklar

Balıkçılık faaliyetleri esnasında, av araçlarının yetersiz seçiciliği nedeniyle hedef olmayan türler ve kurallara uygun olmayan boydaki su ürünlerinin avcılığı gerçekleştirilmektedir. Aktif av araçlarının avlanma prensiplerine göre hedeflenen türlerin dışında farklı türler de avlanmaktadır. Bu durumun önlenmesi tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz stoklarının sürdürülebilirliği için de önemlidir. Hedef dışı türler iki bileşenden oluşmaktadır. Ticari öneme sahip olan ve tamamen rastlantı sonucu avlanan (tesadüfi yada hedef dışı türler) ve ticari öneme sahip olmayan ya da hedef türün ekonomik olmayan boyları (ıskarta türler) şeklinde değerlendirilmektedir. Hedef dışı balık türlerinin ve miktarlarının belirlenmesi, balıkçılık yönetiminde hesaba katılmayan ölüm oranlarının tespitinde çok büyük önem arz etmektedir. Dünyada 1980’li yıllar ile 1990’lı yılların başı arasında her yıl ortalama 27 milyon ton balığın denize atıldığı tahmin edilirken, bu miktarın 1990’lı yılların ortalarında 20–22 milyon ton’a, 2004 yılında ise 7,3 milyon tona düştüğü tahmin edilmektedir (Kelleher 2005). Bu azalmanın, daha seçici av araçlarının kullanılması, zararlı av araçlarının kullanımının azalması ve ıskarta olarak atılan balıkların atılma yerine balık yemi olarak kullanılmasına bağlanmaktadır. Avlanan bu ıskarta su ürünleri çoğu zaman denizlere ölü olarak iade edilmektedir. Yapılan araştırmalarda algarna ile yapılan avcılıkta %48²⁰, ağları ile yapılan avcılıkta %8²¹, gırgır ağlarında %9²², dip trollerinde %45²³ oranında ıskarta ürün avlandığı tahmin edilmektedir. Bu rakamlar bölgelere ve mevsimlere göre farklılık göstermektedir. Biyolojik çeşitlilik ve ekonomik bakımdan önemli olan bu kayıpların en aza indirilmesi amacıyla av araçlarında seçicilik için gerekli değişimler tespit edilerek, uygulanması zorunlu hale getirilmelidir. Ayrıca, ıskarta olan ürünler de avlandığı için bilimsel araştırmalar neticesinde tespit edilmiş oranda ıskartanın da ülkemiz toplam üretimine ve istatistik rakamlarına ilavesi gerekmektedir. Aktif av araçlarının

²⁰ Yazıcı, M.F., İşmen A., Altınağaç U., Ayaz A., Marmara Denzinde Karides Algarnasının Av Kompozisyonu Ve Hedeflenmeyen Av Üzerine Bir Çalışma,2006

²¹ Kalaycı F., Samsun N., Samsun O., Şahin C., Dalgıç G., Sinop Bölgesinde Dip Ağlarında İskarta Olarak Avlanan Lapin Balığının Biyolojik Özellikleri Ve Et Veriminin Belirlenmesi, 2007

²² Şahin C. ve ark., Doğu Karadeniz Bölgesinde Gırgır Ağlarında Hedef Dışı Av Kompozisyonunun Araştırılması Üzerine Bir Ön Çalışma, 2008

²³ Özdemir S., Erdem E.S., Erdem Y., Karadeniz’de Dip Trol Avcılığında Toplam Avın Bileşenleri Ve Tür Seçiciliği Açısından Değerlendirilmesi, 2006

avlanma prensiplerine göre hedeflenen türlerin dışında farklı türlerde avlanmaktadır. Bu durum tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz stoklarının sürdürülebilirliği için de önemlidir.

3.1.13. Açık Deniz Balıkçılığı

1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Anlaşmasını kabul eden ülkeler kıyılarından itibaren 200 deniz miline kadar olan alanı Münhasır Ekonomik Bölge ilan etmiş ve kendilerine ait sahalarda avcılık yapmak isteyenlere izin verme yetkisine sahip olmuşlardır. Yeterli avcılık kapasitesi olmayan ülkeler kendi münhasır sahalarında avcılık hakkını açık deniz balıkçılık potansiyeli olan ülkelerle ikili anlaşmalar yaparak kullanıdılmaktadırlar.

Gelişmiş ülkeler balıkçı filolarını, anlaşma yaptıkları ülkelerin münhasır sahasına av yapmak üzere yönlendirmektedirler. Gelişmiş ülkeler, anlaşma yaptıkları ülkelerin münhasır sahalarına, uzak denizlere, uluslararası sulara gönderdikleri balıkçı gemilerine, maliyetleri düşürmek ve avcılığı karlı hale getirmek için indirimli akaryakıt kullanımı, liman hizmetlerinin sağlanması gibi gerekli özendirici destek ve teşvikleri sağlamaktadırlar.

3.2. Türkiye'deki Dinamikler ve Dünyadaki Eğilimlerin Muhtemel Yansımaları

Dünyada su ürünleri kaynaklarında olumsuz gidiş, alınan tedbirler ve küçük çaplı sağlanan iyileşmelere rağmen henüz hızını kesmiş değildir. Bu durum Türkiye için de söz konusudur. Olumsuz gidişin durdurulması ve gerekli iyileşmenin sağlanabilmesi için Onuncu Kalkınma Planı döneminde sektördeki tüm karar alıcı ve yöneticilerin, kaynakların, sektörün durumu ve çevremizdeki değişimleri kesin ve doğru bilgilerle izlemeleri ve bilmeleri gereklidir.

Onuncu Kalkınma Planı dönemi hedeflerine ulaşmada, su ürünleri sektörünün sağlıklı bir yapıya kavuşturulması için gerekli çalışmaları yapacak ve koordine edecek olan Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü'nün kurulmuş olması en önemli avantajdır. Ayrıca, Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde kurulan SUBİS, Gemi İzleme Sistemi, Balıkçılık İdari Binaları gibi alt yapılar, kurumsal kapasitede sağlanan gelişmeler ve AB Müktesebatına uyum projelerinin sağladığı farkındalık yeni plan döneminde ilerlemelerin daha hızlı ve etkin olmasını sağlayacak araçlardır.

Ekonomik öneme sahip olan birçok balık türü, farklı ülkelerin sınırları arasında dolaşmaktadır. Bu özelliği dolayısıyla balıkçılık yönetimi tek bir ülkenin tasarrufuna bırakılmamakta ve ülkelerin üyesi olduğu sözleşmeler çerçevesinde oluşturulan komisyonlar aracılığı ile alınan kararlar doğrultusunda yönetilmektedir. Bu kapsamda, çok taraflı uluslararası işbirlikleri ve uluslararası sözleşmelerde kaynakların korunması yönünde ciddi önlemler benimsenmiştir. Bu önlemler ile üretim miktarında önemli düşüşler gösteren veya nesli tehlikeye giren canlıların üretimi ve ticareti kontrol altına alınmıştır. Bu sayede mavi yüzgeçli orkinos balıkları ile Kuzey Denizi'nde morina stoklarında iyileşme sağlanmıştır. Önümüzdeki dönemde de etkisini artırarak sürdürmesi öngörülen söz konu-

su yönetim şeklinde ülkenin bölgedeki hakimiyeti, tarihsel kullanım hakları çok önemli yere sahip olabilmektedir. Bu nedenle de mevcut kaynakların potansiyeli ve avlanan ürün miktarlarının gerçekçi rakamlarla belirlenip, ilgili komisyonlara duyurulması gelecekteki kota haklarından hak edilen payların alınması için gerekli görülmektedir. Aksi durumda gelecekte kota paylaşımında geleneksel av miktarlarımızın çok gerisinde kalmak durumu ile karşılaşılabilir. Yakın gelecekte de bu bölgesel organizasyonlarda yeni kararların çıkması beklenmektedir. Çıkacak bu kararlar Türkiye'nin mevcut koruma önlemlerini artırmasını ve avcılık kapasitesini azaltmasını gerektirecektir.

İklim değişikliği dolayısıyla denizlerde ve iç sularda mikrobiyolojik patojenler ve zararlı alg patlamaları potansiyel değişim alanları olarak görülmektedir. Bu alanlarda olabilecek değişim gıda üretimini ve güvenliğini olumsuz yönde etkileyebilecektir. İklim değişikliği dolayısıyla aşırı yağış ve seller, yetiştiricilik yapılan sahalara nehirlerden patojen bakterilerin taşınmasına ve sağlık şartlarının bozulmasına neden olabilecektir. İklim değişikliğinin bir parçası olarak zararlı alg patlamalarının son otuz yılda giderek arttığı ve bundan dolayı su ürünlerinde oluşan toksinler nedeniyle dünya genelinde 2000'e yakın zehirlenme vakası olduğu rapor edilmiştir.²⁴

GFCM, balıkçılık yönetiminde ekosistem yaklaşımını benimseyen, veri toplamanın geliştirilmesi ve raporlama kapasitesinin artırılması, bütünleşik kıyı yönetimi (ICZM) kapsamında su ürünleri yetiştiriciliği ve su ürünleri avcılığının düzenlenmesi, koruma alanları (MPAs) ve yapay resiflerin oluşturulması, fakirlik ve işsizliğin önlenmesi amacıyla küçük ölçekli kıyı balıkçılığının geliştirilmesini içeren Akdeniz ve Karadeniz alanındaki su ürünleri avcılığı ve su ürünleri yetiştiriciliği yönetiminin güçlendirilmesi konularında yedi tematik alan içeren ilk çerçeve programını ortaya koymaktadır. Türkiye'nin ortaya konulan bu hedefleri gerçekleştirmek için gerekli kurumsal potansiyeli bulunmakla birlikte, stok araştırmaları, izleme programları ve geçmişe yönelik sağlıklı ve sürekli veriler bakımından önemli eksiklikleri vardır.

Sektörle ilgili diğer alanlardan; desteklemeler, örgütlenme, ürün kalitesi, pazarlama standartları konusunda DTÖ ve AB'de sağlanan gelişmeler Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir. Son yıllarda DTÖ'nün çalışmalarında balıkçılığa sağlanan desteklerin belirli kurallara bağlanmasına yasal bir zemin kazandırma amaçlanmaktadır. DTÖ kararlarından önce bazı ülkeler öncelikle ekonomik nedenlerle filo kapasitesini azaltma yönünde programlar uygulamaya koymuşlardır. Buna benzer şekilde Türkiye de ulusal suları içindeki filosunu azaltmak amacıyla bir uygulamayı başlatmıştır. Bu uygulama, filonun belli bir segmentinde ekonomik olarak işletilemeyen kapasitenin ortadan kaldırılmasında önemli bir yarar sağlayacaktır. DTÖ kararlarından önce Türkiye'nin açık denizlere ve başka ülkelerin kullanılmayan balıkçılık potansiyeline yönelik projeksiyonlarını netleştirerek bir filo yönetim politikası oluşturması gereklidir. Aksi halde DTÖ kararları engel teşkil edebilecektir.

²⁴ FAO, The State of World Fisheries and Aquaculture, 2012

Akdeniz’de son yıllarda münhasır saha uygulamasını ikame etmek amacıyla kıyı ülkeleri kıyılarından itibaren koruma alanı ilan etmesi ve bazı ülkelerin de bu eğilimde olmaları Akdeniz’de av sahalarını çok daraltabilecektir.

AB ve GFCM, YKK ile mücadele kapsamında aldıkları tedbirlerin uygulanması daha kontrollü ve kurallara uygun avlanmış ve kaydı yapılmış bir avcılık faaliyetini gerektirmektedir. Özellikle Karadeniz’de komşu ülkelerin münhasır sahalarının ihlali ile sonuçlanacak balıkçılık faaliyetleri dolayısıyla ihracatta bazı yaptırımlara maruz kalınması ve balıkçı gemilerinin kara listeye girmeleri ile sonuçlanacak durumlar söz konusu olabilecektir.

AB su ürünleri yetiştiriciliği konusunda 2030 yılına kadar olan süreçte yeni hedefler ortaya koymuştur. Bu kapsamda, yetiştiricilik sektöründe yıllık ortalama %3,1 büyüme oranı, 150.000 kişiye doğrudan istihdam, 14 milyar avro değerinde ve 4,5 milyon ton sürdürülebilir üretim miktarı hedeflenmiştir.²⁵ Bu hedef, yetiştiricilik sektörümüzün ihracatı bakımından önemli pazarının AB olması nedeniyle değerlendirilmeli, pazardaki rekabet edebilirliğimizin kaybedilmemesi açısından karşılaştırmalı üstünlük geliştirilecek konulara ağırlık verilmelidir.

---

²⁵ EATIP, The Future of European Aquaculture: A Strategic Agenda for Research & Innovation, 2012

4. GZFT ANALİZİ VE REKABET GÜCÜ DEĞERLENDİRMESİ

Tablo 13: Su ürünleri sektörü GZFT analizi

GÜÇLÜ YÖNLER	FIRSATLAR
<ol style="list-style-type: none"> 1. Zengin biyo-çeşitlilik, kıyı alanları, deniz ve iç su kaynakları, 2. Yetiştiriciliğe uygun potansiyel alanların varlığı 3. Sektörel alt yapı ve imkânların varlığı 4. Güçlü kurumsal yapı ve teknolojik imkânların varlığı, 5. Gelişmiş balıkçılık filosu ve işleme sanayi, 6. Devlet desteklerinin varlığı ve finansman imkanları, 7. Yeterli sayıda ve dikey yapılanmasını tamamlamış örgütler, 8. Eğitim, araştırma ve AR-GE kurumlarının yeterli sayısı.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yetişmiş insan ve gelişmiş yerel teknolojik kapasite, 2. Uluslar arası ve başka ülke sularında avcılık yapabilme imkanlarının varlığı, 3. Çevre, beslenme bilincinin ve refahın artması, 4. Sorun ve çözümler konusunda paydaş platformlarının oluşması ve görüşlerinin yakınlaşması, 5. Uluslararası işbirlikleri, 6. Devlet teşvikleri, 7. Dış pazarlara yakınlık ve bu pazarlara uygun ürün arz potansiyeli.
ZAYIF YÖNLER	TEHDİTLER
<ol style="list-style-type: none"> 1. Bilimsel verilere dayalı ulusal balıkçılık politikası ve planların eksikliği, 2. Yetersiz izleme, denetim, kayıt ve veri toplama, 3. Sektörel eğitimin ve araştırma faaliyetlerinin yetersizliği, 4. Güncel mevzuat ve caydırıcı yaptırımın olmaması, 5. Aşırı avcılık, 6. GTHB' nin taşra teşkilatı yapılanması, 7. Su ürünleri yetiştiriciliği yatırımlarında engeller, 8. Yetiştiricilik sektöründe kıyı yapılarının ve lojistik merkezlerinin yetersizliği, 9. Üretici örgütlerinin planlama, yönetim ve pazarlamada etkin olmayışı, 10. Uygun kredi ve sigorta sisteminin bulunmaması.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kirlilik, 2. Ulusal ve uluslararası yasa dışı, kayıt dışı ve düzenlenmeyen avcılık, 3. Sektörel çatışmalar, 4. Yem ham maddelerinin temininin zorluğu, 5. Balıkçılık kaynaklarının bozulması ve biyolojik çeşitlilikte azalma, 6. Avcılık kapasitesinin fazlalığı, 7. Doğaya terk edilen av araçları, 8. Ulusal ve uluslararası haksız rekabet 9. Enerji maliyetleri ve beklenmeyen fiyat dalgalanmaları, 10. Akdeniz'de münhasır sahaların belirsizliği, 11. Yabancı türlerin artışı .

Türkiye, üç tarafı denizlerle çevrili bir ülke olarak, gölleri, barajları, akarsuları ve kaynak suları ile su ürünleri potansiyeli olarak avlanan tür çeşitliliği ve miktarı bakımından bulunduğu coğrafi bölgede şanslı bir ülkedir. Komşu ülkeler ile kıyaslandığında balıkçı filomuz güç, sayı, teknoloji ve av araçları bakımından üstün konumdadır. Türkiye su ürünleri sektörü, mevcut balıkçılık kaynakları ve üretim gücüyle Akdeniz ülkeleri içerisinde çok uzun yıllardır en üst sıralarda yer almaktadır. Ancak bu şansı ekonomik olarak uygun bir şekilde kullanamamaktadır. Balıkçı filusunun eriştiği kapasite, kaynak-

larımızda avlanabilecek balık miktarı için gerekli olandan üç kat fazladır. Bunun yanında, balıkçılarımızın gelişen teknolojik şartlara en kısa sürede entegrasyonunu sağlayabilmesi yanında her alandaki girişimcilik başarıları da bölgede önemli bir güç unsurudur. Endüstriyel balıkçılık filusunda balık ve yön bulucu cihazlar ile haberleşme imkânlarında ileri teknolojiler yaygın olarak kullanılmaktadır.

2004 yılında başlayan balıkçı gemilerine yönelik ÖTV'si indirilmiş yakıt kullanılması imkânının halen devam etmesi, balıkçı gemilerinin masraflarının önemli bir kısmını karşılamakta ve balıkçılar için avcılık maliyetini düşürmektedir. Gelişmiş balıkçılık filomuzun, başta Karadeniz münhasır ekonomik bölgesi içerisinde ve son yıllarda Gürcistan'da işletilmeyen stokları için talep görüyor olmaları balıkçılıkta geldiğimiz noktanın bir sonucudur. Bunun yanında, orkinos kotası satın alımlarına bağlı olarak Mısır, Libya, Cezayir vb. Kuzey Afrika sularında teknelerimizin çalışıyor olmaları da gerektiğinde açık denizlerde filomuzun ne kadar başarılı çalışmalar yapabileceğinin göstergesidir.

Çok eski bir balıkçılık geçmişine, birikimine ve potansiyeline sahip Türkiye, üyesi olduğu uluslararası balıkçılık yönetim kuruluşlarında (GFCM, ICCAT) daha etkin rol oynayarak, Akdeniz'de balıkçılığa yön veren lider ülke konumuna geçebilir. Bunu -araştırma faaliyetlerine daha fazla kaynak ayırarak- başarabilecek bir altyapıya ve balıkçılık uzmanlarına sahiptir. Bunun yanı sıra, büyük balıkçı teknelerimiz ikili anlaşmalarla kaynaklarını yeterince kullanamayan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Mısır, Somali, Umman, Pakistan gibi ülkelerin sularına yönlendirilebilir. Bu ülkelerin canlı kaynakları da gelişmiş işleme sanayimiz vasıtasıyla halihazırda ihracatımızın yaygın olarak yapıldığı Avrupa pazarlarında değerlendirilebilir.

2003 yılından itibaren uygulanmaya başlayan üretim destek programı su ürünleri yetiştiricilik sektörünün hızlı gelişmesine ve ilerlemesine önemli katkı sağlamıştır. Su ürünleri yetiştiriciliği sektöründeki artan AR-GE çalışmaları sonucu üretim teknikleri, bu teknikleri uygulayabilecek bilgi birikimi ve modern teknoloji kullanım kapasitesine sahip teknik elemanlar da dikkate alındığında sektör yatırımcılar için bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Özellikle, sektör gelişen ihtiyaçlara göre kendisini sürekli yenilemekte, giderek çevre dostu üretim teknikleri ile çevresel bağlantılarını güçlendirmektedir.

Sektörde ihtiyaç duyulan yönde alt yapı ve teknolojik gelişmenin sağlanması, üretimin artırılması ile maliyetlerin düşürülmesi için uygun olan destekler bulunmaktadır. Bugüne kadar sağlanan destekler sayesinde yetiştiricilik üretiminde önemli artış olmuştur. Ayrıca, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu tarafından yürütülen su ürünleri ile ilgili hibe programları çerçevesinde "Su Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması" ile "Kültür Balıkçılığının Geliştirilmesi" alanları da bulunmaktadır. Söz konusu devlet destekleri sektörün gelişmesini ve rekabet gücünün artmasını sağlamıştır. Avrupa Birliği kriterlerine uygun su ürünleri işleme tesislerinin sayısı 2012 yılında 160'ı geçmiştir.

Ülkemiz katma değer sağlayan işlenmiş su ürünlerinin karlı fiyatlarla değerlendirileceği Avrupa ve Ortadoğu pazarlarının ortasında, pazara erişimde uygun bir konumdadır. Bu pazarlar su ürünlerini yaygın ve dünya ortalamalarının üstünde tüketen ve ürünlerin yüksek fiyatla alıcı bulduğu pazarlardır. Bu fırsatın sadece fiyat avantajı ile değil marka ve ürün çeşitliliği ile de avantaja dönüştürülmesi önem taşımaktadır.

Sektörün yönetiminde etkin rol oynayacak müstakil bir yapının GTHB bünyesinde kurulmuş olması ve idari kapasitedeki gelişmeler politika oluşturma gücünün gelişmesine ve dolayısıyla rekabet edebilirliğimizin artmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Su ürünleri sektörünün rekabet edebilirlikte en zayıf olduğu noktalar, avcılıkta fi-
lodaki farklı segmentlerde bulunan balıkçıların kendi aralarında rekabetleri dolayısıyla
küçük ölçekli kıyı balıkçılarının kar edemez konuma gelmesi ve bazı balık stoklarında
aşırı avcılığın oluşmasıdır. Gelişmiş ülkeler araştırma ve izleme faaliyetleri ile kaynak-
lardan ve avcılıktan elde ettikleri her türlü bilimsel bilgi ve verilerle balıkçılıkta yaşanan
değişimleri değerlendirerek politikalarını belirlemekte ve yön vermektedirler. Ülkemizde
uzun yıllara dayanan ve sürekliliği olması gereken karaya çıkan ürünler ve stok araş-
tırmalarına ait veriler bulunmamaktadır. Bu nedenle bilimsel temele dayalı bir kaynak
yönetimi için politika oluşturulmasında yetersiz kalmıştır.

Su ürünleri yetiştiriciliğinde ise kamuoyundaki negatif algı neticesinde yatırımlar
için gerekli izinlerin süreçleri uzamış, bürokratik yaklaşımlar caydırıcı olmaya başlamış-
tır. Sektörler arası çatışmalar dolayısıyla denizlerde yetiştiricilik yatırımları gelişme hı-
zını kaybetmiştir. Su ürünleri yetiştiriciliği ile turizm sektörü, endüstriyel balıkçı ile kıyı
balıkçıları gibi denizleri ortak kullanan ve ülke kalkınmasında, istihdam oluşturmada,
gıda temininde önemli olan bu sektörlerin deniz alanlarını ortak kullanmada veya paylaş-
mada uzlaşma sağlayamamaları sektörün gelişmesini engellemektedir.

Ayrıca, denizlerde üretim yapan çiftliklere yavru balık, yem, personel taşınması,
çiftliklerden hasat edilmiş balıkların karaya çıkarılmasında iskele, barınak ve lojistik hiz-
metlerin sağlanacağı merkezler bulunmamaktadır. AB'nin yetiştiricilik sektörüyle ilgili
hedefleri dikkate alındığında, ülkemizde maliyetleri düşürmeyi, işleme tesisine ve pazara
ulaşmayı kolaylaştıracak yatırım ve imkanların olmaması rekabet gücünü azaltacak zayıf
bir yön olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, su ürünleri yetiştiriciliğinde kul-
lanılan yemin temel hammaddesi balık unu ve yağıdır. Ülkemizde hamsi ve çaça balığı-
ndan üretilen balık unu, hayvancılık (beyaz et) ve su ürünleri yetiştiriciliğinin ihtiyacını
karşılayamamaktadır. Balık unu ihtiyacı yurt dışından ithal yoluyla temin edilmektedir.
Pasifik'ten elde edilen hamsi üretiminde son yıllarda yaşanan düşüş, balık unu üretimini
etkilemiş ve fiyatlarda yükselmeye neden olmuştur. Bu durum yetiştiricilik sektöründe
girdi maliyetlerini artırmıştır.

Bunların yanı sıra, üretim yapısı itibarıyla istenen teminatların sağlanamaması ne-
deniyle kredi kullanımında ve sigortalamada sıkıntılar yaşanmakta ve ürün sigortalama
oranı çok düşük gerçekleşmektedir.

Sektörde diğer bir zayıf yön, 1971 yılında uygulamaya giren ve sonrasında birkaç
kez tadil edilen mevcut yasal düzenlemelerin günün ihtiyacına cevap verememesidir.

Avrupa Birliğinde su ürünleri sektöründe üretici örgütleri aracılığıyla, sektörün sos-
yo-ekonomik yönden geliştirilmesi ve kaynakların korunmasına yönelik çalışmalar gerçek-
leştirilmektedir. Örgütler bu görevlerini yerine getirirken, güçlerini yasalardan almaktadırlar.
Kaynak yönetimi, fiyat oluşumu, arz ve talep dengesinin kurulması yoluyla üreticiler
açısından istikrarlı bir ortam sağlanmakta ve geleceğe dair belirsizlikler ortadan kalkmakta-

dır. Türkiye’de örgütlü hareket etmenin pazarın ortak organizasyonunda etkisi yok denecek durumdur. En önemli sorunlardan biri de, balıkçıların fiyat oluşumu içerisindeki rolünün yok denecek kadar az olmasıdır. Balıkçılar, bir finansman mekanizması olarak çalışan komisyoncuların belirledikleri fiyatı kabul etmektedirler. Bu da balıkçıların gelir düzeyi için sınırlayıcı bir faktör olmaktadır. Örgütlenmenin yetersiz olması ve piyasada etkin olarak işlememesi olumsuz bir durum oluşturmaktadır. Su ürünlerinin ilk satışından tüketiciye kadar olan süreçte aşırı fiyat artışı ile arzın talebe göre dengelenmesi hususlarında etkin olacak bir yapının bulunmaması üretici ve tüketici aleyhine bir durumdur.

Fırsat alanları olarak uluslararası sular ve imkânı tanınması durumunda başka ülkelerin münhasır sahalarında avcılık faaliyeti yapabilecek mevsimsel olarak atıl halde bulunan bir filo kapasitesinin, hem istihdam yaratmak hem de önemli protein kaynağı olan su ürünlerini tüketime sunma imkânı mevcuttur.

Akdeniz’in uluslararası sularında ve Hint Okyanusu’nda henüz tam kapasite ile işletilmeyen balıkçılık kaynakları mevcuttur. İkili anlaşmalar çerçevesinde, destek ve alt-yapı imkânları sağlanarak ve soğutulmuş veya dondurulmuş ürün taşıma kapasitesi oluşturularak filonun buralara yönlendirilmesi mümkün olabilecektir.

Yüzen pelajik ağlar (driftnet) ile avcılığın yasaklanması nedeniyle tülina, tombik ve kılıç balıklarının avcılığı önemli miktarda düşmüştür. Başka av araçlarıyla da bu balıkların avlanma imkânları bulunmaktadır. Bu nedenle, ülkemizde özellikle pelajik paragat ve sürütme oltaları gibi av araçlarıyla bu türlerin avlanmasının yaygınlaştırılması için araştırmaların yapılması ve bu konuda balıkçılara yapılacak desteklemeler, bu yüksek göçmen türlerden aldığımız payın artırılması fırsatını sağlayacaktır.

Su ürünleri sektörünü tehdit eden hususların başında kirlilik yer almaktadır. Ulusal ve uluslararası yasadışı, kayıt dışı ve kural dışı balıkçılık, avcılık kapasitesinin fazlalığı, doğaya terk edilen veya unutulmuş av araçlarının varlığı önemli görülen diğer tehditlerdir. Bunların yanında Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (1982) denizlere ve okyanuslara kıyısı olan ülkelere kıyından itibaren 200 mile kadar denizlerde münhasır saha ilan etme yetkisi vermiştir. Başlangıçta kapalı deniz olması dolayısıyla Akdeniz’de uygulanma imkânı bulamamakla beraber, son yıllarda bazı ülkeler çeşitli vesilelerle kıyılarındaki koruma alanı adı altında bir uygulamaya gitmekte ve balıkçılık yaptıkları karasularına bitişik alanları başka ülke balıkçılarına kapatmaktadır. Bu nedenle Akdeniz’de uluslararası sulara avcılık imkânlarının giderek kısıtlanması önemli sayılacak bir tehdittir.

Artan su ürünleri yetiştiriciliği üretimi için gerekli olan yem ham maddelerinin dış kaynaklardan temin edilmesi, enerji maliyetleri ve beklenmeyen fiyat dalgalanmaları ve uluslararası rekabet, ihracatta ucuz fiyat ile sağlanmış avantajın gelecekte kaybedilmesi yönünde dikkat edilmesi ve yerel kaynaklardan yararlanmasını gerektiren bir tehdit alanı olarak görülmektedir.

Balık unu ve yağı işleyen tesislerin yıllık işleme kapasitesinin büyüklüğü, hammadde bulma için yaptıkları rekabet ve komşu ülkelerde kurmuş oldukları yeni işletmeler ve buralarda hammadde temini için balıkçılarımızın kurallara uymadan yaptıkları av faaliyetleri de Karadeniz’deki ortak kullanılan stoklar için önemli bir tehdit oluşturmaktadır.

5. PLAN DÖNEMİ PERSPEKTİFİ

5.1. Uzun Vadeli Hedefler

“Kaynaklarını sürdürülebilir şekilde kullanan, paydaşların katılımıyla bilimsel ve etkin yönetilen, işlevsel sektörel örgütlenmesini ve alt yapısını tamamlamış rekabet gücü yüksek bir sektör” vizyonu su ürünleri sektörünün uzun vadede ulaşacağı hedeflerinin özetidir.

Daha detaylı ifadelerle;

- Denizlerimizdeki mevcut su ürünlerinin uzun yıllara ait her türlü biyolojik bilgileri, üretim rakamları ile filonun ter türlü verileri toplanmış ve araştırmalardan elde edilen bulgular ve tekrarlanan izleme çalışmaları, konusunda uzman kişilerce sürekli değişimleri değerlendirilerek kaynakların işletilmesinde değişen şartları ön görerek tüm paydaşlar ile karar verebilen ve alınan kararları uygulamaya koyan dinamik bir süreçte gerçekleştirilen sürdürülebilir kaynak yönetimi,

- Tüm masraflarını yaptığı avcılıktan elde ettiği gelir ile karşılayan, komisyoncuya ve bankalara borcu olmayan, arz ve talebi dengeleyerek ürünü mezatta gerçek değerinden pazarlayan, tüketicisine sağlıklı ürünler sunan ve ortak karar alabilen ve uygulayabilen örgütlü bir avcılık sektörü,

- Çevre ile her türlü sorunlarını çözmüş, balık refahını dikkate alan ve doğa dostu üretim yapan, yurtdışı pazarlarda ürün kalitesi, sunumu ve marka ile rakiplerinin yarıştığı, ülke balık tüketim ihtiyacının yarısını da karşılayan bir yetiştiricilik sektörü,

- Kanun, yönetmelik, tebliğler ile günün her türlü ihtiyaçlarını karşılayan, uluslar arası kurallarla uyumlu su ürünleri mevzuatı,

- Yeterli sayıda, konusunda otoriter ve yurtdışında da temsil edebilen uzman kadrolarına sahip ve yerinde karar alan ve etkin yöneten merkezde Genel Müdürlük ve buna uyumlu taşra yapılanması,

- Yatay ve dikey yapılanmasını tamamlamış, yönetimde etkin, aldığı kararı genele yayabilen üretici ve yetiştirici örgütleri,

- Alt ve üst yapıları tamamlanmış, balıkçıların ve yetiştiricilerin sorunsuz kullandıkları, yararlandıkları ve işlettikleri balıkçı barınakları ve lojistik merkezleri,

uzun vadede tamamlanması gereken hedefler olarak karşımızda durmaktadır.

5.2. Onuncu Kalkınma Planı Hedefleri

5.2.1. Kaynak Yönetim Sisteminin Etkinliğinin Artırılması

Balıkçılık yönetiminin başarısı büyük ölçüde sağlıklı veri toplanması ve bunların doğru metotlarla işlenmesine bağlıdır. Bu verilerin önemli bir bölümünü biyolojik veriler, av araç gereçleriyle ilgili veriler, demografik ve sosyo-ekonomik veriler oluşturmaktadır.

Bilimsel temele dayalı kaynak yönetimi hedefini gerçekleştirmek için öncelikle stok belirleme çalışmalarında kullanılacak teknik altyapının oluşturulması, stok araştırmalarının başlatılarak kaynaklarımızdaki ticari balık stok durumlarının tespit edilmesi ve izlenmesi ile su ürünleri bilgi sistemine balıkçılıkta elde edilen her türlü veri akışının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bütün bu sayılanların yapılması için gerekli alt yapı önemli ölçüde GTHB’de tamamlanmış durumdadır. Bu çalışmalar için gerekli araştırma alt yapısı bazı üniversitelerde de bulunmaktadır. Plan döneminde GTHB bünyesinde sadece balıkçılık araştırmalarından sorumlu olacak ve ilgili kurum ve üniversitelerle işbirliğini koordine edecek bir araştırma enstitüsü kurulmalıdır. Böylelikle bu dönem sonuna kadar GTHB ve üniversitelerin işbirliği ile uygulamaya konulacak araştırma ve veri toplama çalışmaları ile gerekli bilgiler toplanabilecek ve elde edilen bulgularla bilimsel sonuçlara dayalı kaynak yönetim planları oluşturulabilecektir.

Elde edilen veriler ve bilgiler ışığında, avlanabilir stokların büyüklükleri ile yıllık av miktarları tespit edilmeli ve bu balık stoklarının rasyonel işletilmesi ve kullanımı için balıkçı teknelerinin av kapasitesi arasında bir ilişki kurulmalıdır. Kullanılan av araç ve gereçlerinin kayıtları yapılarak durumları ve miktarları tespit edilmeli ve bir envanter oluşturulmalıdır. Ayrıca, ruhsatlandırılmaları ve etiket taşımaları sağlanmalıdır. Av araçlarının çevreye zarar veren maddelerden yapılması ve doğayı etkilemesinin önüne geçilmelidir.

AB Ortak Balıkçılık Müktesebatı kapsamında tüm AB üyesi ülkelerin balıkçılık yönetimi ve stok değerlendirmesi için gereken aşağıdaki veri toplama ve yönetim sistemlerini oluşturmaları gerekmektedir. Aynı sistemler Türkiye’nin balıkçılık yönetim sisteminde stok değerlendirmesinin başlatılması için de gereklidir:

• Su Ürünleri Araştırma Gemileri (SÜAG) Kullanımına Dayalı Balıkçılıktan Bağımsız Veri Toplama Sistemi: Bu sistemde, destekleyici oşinografik verilerle birlikte denizden biyolojik veri toplanır.

• Balıkçılığa Bağımlı Veri Toplama Sistemi: Bu tip veriler, iskele/rıhtım gibi avın çıkartıldığı yerler veya denizdeki ticari teknelerde bilim adamları ve görevliler tarafından toplanır.

• Çapraz Değişkenler ve Operasyona (metier)²⁶ Dayalı Etütler: Bu etütler kaptan/ikinci kaptanlar tarafından her bir av seferi ve sahası için defter tutulmak suretiyle gerçekleştirilir. Defterin tüm kayıtları içermesi gerekir.

• Av Miktarı ve Çabası Hakkında Tahminlerde Bulunabilmek İçin Filo Sayım Etütleri: Bu etütler artan çaba ve tutulan av miktarı arasındaki ilişkinin belirlenmesinde ve her bir stok için biyolojik olarak sürdürülebilir stratejilerin belirlenmesine kullanılabilecek önemli artan üretim modellerinin yapılandırılmasında da kullanılabilir.

²⁶ Alan (metier): *Yılın aynı döneminde ve/veya aynı bölgede faaliyet gösteren, benzer çalışma tarzının belirgin olduğu ve benzer türleri hedef alan, benzer ekipmanların kullandığı balıkçılık operasyonlarını ifade eder.*

• Ekonomik Veri Temininde Kullanılan Etütler: Bu etütler biyolojik artan üretim modellerinin sürdürülebilir olan ve kar sağlayan yönetim stratejileri için gerekli olan biyolojik artan üretim modellerine dönüştürülmesinde kullanılır.

• Ekosistem Yapısıyla İlgili Bilgi Sağlayan Etütler.

• Su Ürünleri ve Balık İşleme Sektör Etütleri.

Türkiye’de mevcut durum itibarıyla bu tür bir örneklem sistemi olmadığından bu kapsamda bir örneklem sistemi geliştirilerek uygulanabilmesi için beş yıla ihtiyaç vardır. Ayrıca, yeni örneklem sistemlerini oluşturmak ve uygulamak için gereken yeterlikte iş gücü bulunmadığından, AB örneklem metodolojisi alanında tecrübeye sahip yabancı uzmanlardan destek alınması önem arz etmektedir.²⁷

Balıkçılık yönetimi, Su Ürünleri Kanunu ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılan yönetmelik ve tebliğler ile getirilen kurallar ile yapılmaktadır. Günümüz ihtiyaçlarını karşılayacak ve geleceğe yönelik hedefleri gerçekleştirecek yasal dayanağı oluşturan yeni Su Ürünleri Kanunu ve buna dayalı yönetmelik ve tebliğler hazırlanmalıdır.

Günümüze kadar balıkçı filomuzda kapasite ve sayı bakımından artış olmuştur. Bu artış, üretimde bir artışı getirmediği gibi kullanılan yakıt miktarında önemli artışa ve özellikle hamsi av sezonunun ve dolayısıyla aktif balıkçılık süresinin kısılmasına neden olmuştur.

Av sezonunun kısılması dolayısıyla balıkçılar yurtdışında ve Gürcistan’da balıkçılık yapma imkânlarının arayışına girmişlerdir. Bir kısım balıkçılar Gürcistan sularında balıkçılık yapma imkânını bulmuşlardır. Diğer balıkçı gemilerinin ekonomik kullanımı için alternatif kaynakların bulunması gerekmektedir.

Açık deniz balıkçılığının geliştirilmesi ile ilgili olarak:

• Açık deniz balıkçılığı uygulamalarında yarar sağlayacak bilimsel veriler güncellenmeli ve potansiyel alanlar dikkate alınarak bir ön fizibilite raporu hazırlanmalıdır.

• Açık sularda av gücü olan ancak soğuk muhafaza ve balık işleme tesisleri yetersiz balıkçı filolarımız bu tesislerle donatılmalıdır.

• Açık deniz balıkçılık potansiyeli olan ülkelerle ikili veya bölgesel anlaşmalar yapılarak, balıkçı filolarımız ve özel sektör bu av alanlarına yönlendirilmelidir.

• Açık sularda avlanacak balıkçı teknelerimiz için, akaryakıt kullanımında, liman hizmetlerinin sağlanmasında ve elde edilen ürünlerin ülkemize veya diğer ülkelere girişlerinde gerekli özendirici destekler uygulanmalı, bu doğrultuda önlemler alınmalıdır.²⁸

²⁷ Mathews, C.P, Entegre Veri Toplama Eylem Planı, Türkiye’nin Balıkçılık Yönetim Sisteminde Stok Değerlendirmenin Başlatılmasına Teknik Destek Projesi, 2010,

²⁸ Wanhoff L., Türkiye Su Ürünleri Sektörü 2001-2005 Planının Gözden Geçirilmesi, 2007

Hint Okyanusunda, özellikle Afrika kıyılarında işletilmeyen balıkçılık kaynakları mevcuttur. Bu kaynaklardan Avrupa ve bazı Uzak Doğu ülkelerinin balıkçıları yararlanmaktadır. Kaynak sahibi ülkelerle (Yemen, Umman, Somali, Tanzanya) yapılacak görüşme ve anlaşmalar neticesinde avcılık yapma imkânı sağlanabilecektir. Ülkemiz balıkçılık filosundaki bazı taşıma teknelerinin uzun sefere, işleme ve muhafaza yönelik yapılandırılmasının ardından uygun desteklemelerle hem atıl filo kapasitesi ekonomik olarak değerlendirilebilir, hem de ithal yolu ile karşılanmaya çalışılan balık ihtiyacı, yerli kapasite kullanılarak karşılanabilir.

Balıkçılık filoda rekabet gücünü kaybetmiş, eskimiş teknesini yenileme imkânı bulamayan ve borçlu durumdaki balıkçı gemilerinin, tekelleşmenin oluşmasına ve belirli segmentteki balıkçılığın yok olmamasına dikkat edilerek, filodan çıkması sağlanmalıdır. Filoda 24 m üzerindeki balıkçı gemilerinin, kıyılarımızda avcılık yapacakların kW cinsinden kapasitelerinin dondurulması gerekmektedir. Ayrıca, kullanılan av araç ve gereçlerinin boy ve derinlik ölçülerinin yeniden av sahasının özellikleri dikkate alınarak ve ihtiyaca göre belirlenerek kısıtlanması da sağlanmalıdır.

Türkiye kıyılarında balıkçılıkta kullanılan tüm av araç ve gereçlerinin seçiciliklerinin ortaya konulması, yakalanan hedef türlerin ortalama yakalanma boylarının belirlenmesi ve sürdürülebilir balıkçılık için uygun özelliklere sahip av araç ve gereçlerin tanımının GTHB ve üniversite işbirliği ile yapılması gerekmektedir. Yapılan tanımlar çerçevesinde av araçlarına izin verilmesi ve her av aracının özelliklerini ve ait olduğu balıkçı veya balıkçı gemisinin ismini belirten bir marka veya kimlik belgesini taşıması için yasal düzenlemeler GTHB tarafından yapılmalıdır. Sürdürülebilir balıkçılık için uygun olmayan ve yasaklanan av araç ve gereçleri bir program çerçevesinde GTHB tarafından balıkçılardan satın alınmalıdır.

Türkiye'nin balıkçılık sektöründe İzleme Kontrol ve Gözetim (İKG) sisteminin AB mevzuatı ve ilgili uluslararası araçlar ile uyumlu hale getirilmesini amaçlayan Ulusal Eylem Planı hazırlanmıştır. Türkiye'deki mevcut İKG yapısı, mevcut kontrol kapasitesi incelenerek mevcut durumda sistemi en çok etkileyen önemli zayıflıkları ve boşlukları ortaya konulmuştur. Bu incelemede uluslararası araçlar – ve önerilen tedbirler – FAO'nun Yasadışı, Kayıt dışı ve Kaçak Balıkçılıkla Mücadele, Caydırma ve Ortadan Kaldırmaya yönelik 2001 Uluslararası Eylem Planı ve FAO'nun 2009 Liman Devleti Tedbirleri Anlaşması temel ölçü alınmıştır.

Eylem planında, denetim ile ilgili zaafaların giderilmesi amacıyla bir dizi tedbirin alınması önerilmektedir. Bu tedbirlerin bazıları; Su Ürünleri Kanunu, Otomatik Tanımlama Sistemi ve Tekne İzleme Sistemleri, belirlenmiş limanlar, önceden bildirim (ya da tebligat) ve limanlara girme yetkisi, limanda denetim, karaya çıkış bildirim, su ürünlerinin tartılması, kontrol prosedürleri, uygulama ve cezalardır. Bu özel tedbirlerin önemli çoğunluğu temel Su Ürünleri Kanunu'nun yeniden yapılması ile çözüme kavuşacaktır. Yeni Su Ürünleri Kanunu'nun çıkarılması kilit öncelik olarak tanımlanmaktadır.

Yapılmış araştırmalar neticesinde tespit edilen biyolojik çeşitlilik bakımından önemli üreme alanları ve hassas ekosistem alanları, yararlanılan kaynak alanlarının %15'ine yakını olacak şekilde ilgili kurumlar, üniversiteler ve kaynaklardan yararlananların bir araya gelerek karar vermesi sonucunda ilan edilmelidir.

5.2.2. Yetiştiricilik

Türkiye, balık yetiştiriciliği bakımından ideal ortamlara sahiptir. Özellikle iç sular, Ege, Marmara Denizi ve Akdeniz'in yetiştiricilik için kullanılmasıyla, yüksek bir ihracat potansiyelini elinde tutmaktadır. Sonuç olarak, yetiştiricilik gerek protein ihtiyacını karşılama gerekse ihracat yoluyla ekonomik girdi sağlama bakımından ülke ekonomisine büyük katkı sağlamaktadır.

Yetiştiricilik alanındaki teknolojik ve ekonomik gelişmeler sayesinde Türkiye'de yetiştiricilik sektörü son on yılda hızlı bir gelişme göstermiştir. Ancak, ağır bürokratik işlemler, öz kaynak ve kaynak yetersizliği, kredilerin sektörde gereğince uygulamaya konulamaması nedeniyle, yetiştiricilik sektörü arzu edilen seviyeye erişememiştir.

İnsanın beslenmesinde önemli besin kaynaklarından biri olan su ürünlerinin üretiminin artırılması ve halkımızın bu ürünleri daha fazla tüketebilmesi için:

- Bakanlıklar arasında eşgüdüm sağlanmalı, su ürünleri mevzuatı gözden geçirilmeli, 1380 Sayılı Su Ürünleri Kanununda gerekli değişiklikler ivedilikle yapılarak yetiştiricilik faaliyetlerine kanunda yer verilmelidir.

- Kıyılarımızın büyük bir kısmı, özellikle yüksek üretim potansiyeline sahip Güney Ege ve Batı Akdeniz kıyıları, Özel Çevre Koruma Bölgesi kapsamındadır. Bu kıyılarda yapılaşmanın ve yerleşimin olmadığı, yetiştiriciliğe uygun pek çok alan bulunmaktadır. Bu alanların yetiştiricilikte kullanılması değerlendirilmelidir.

- Yavru balık konusunda ithalatı azaltmak için kuluçkahanelere verilen destekler artırılmalıdır.

- Yetiştiricilikte maliyeti artırıcı en önemli faktörlerden biri olan yemin ve diğer girdilerin temini, devlet tarafından desteklenmelidir. Yetiştiricilikte kullanılan yemin kalitesi artırılmalıdır.

- Yetiştirilen balıkların pazarlanmasında yaşanan sorunlar giderilmeli, özellikle iç piyasada tüketimi artırıcı tanıtma ve özendirme faaliyetleri yürütülmelidir.

- Dış pazarlarda rekabet gücünü ve kaliteyi artırıcı tedbirler alınmalı, doğrudan ürün desteği yanında, ihracat desteği de uygulanmalıdır.

- Yetiştiricilik sektöründe kiralama süreleri en az 30 yıl olmalı ve su kiralama süreleri yatırımda sürdürülebilirliği sağlayacak seviyeye çıkarılmalıdır.

- Yetiştirici birliklerinin, sektördeki pazarlama faaliyetlerini yönetebilecek düzenlemeler yapılmalıdır.

- Çevre üzerindeki olumsuz etkileri diğer kirleticilere oranla daha az olan yetiştiricilik endüstrisinin çevresel etkileri izlenmeli ve bu sonuçlarla kamuoyu bilgilendirilmelidir.
- Balık hastalıkları ve sağlığı konusunda uzman yetiştirilmesine ve alt yapıların güçlendirilmesine önem verilmelidir.
- Hijyen gereklerinin ve balık refahının AB standartlarına uygun şekilde karşılanıp karşılanmadığını kontrol etmek için çiftlikler düzenli olarak denetlenmelidir.
- Baraj göllerinin planlama, projelendirme, inşaa ve işletme aşamalarında su ürünlerinin korunması ve geliştirilmesi yönünde daha detaylı çalışmalar yapılmalı ve önerilen tedbirlerin tümüne uyulmalıdır. Yetiştiricilik yapılan içsu alanlarının her bakımdan izlenmesi sağlanmalıdır.

5.2.3. Sosyo-Ekonomik Yapı ve Desteklemeler

Su ürünleri, insanımıza gıda sağlamada ve kıyı bölgelerinin geçimini desteklemede önemli bir sektördür. Gelecekte sektörün böyle kalmasının sağlanması önemli bir politika hedefidir. Balıkçılık ekonomileri, ekonomik dönüşüm ve gelir çeşitlendirmesi için fırsatlar sunan yeni beliren sektörleri de içeren kıyı topluluklarındaki daha büyük istihdam ve kalkınma eğilimlerinden oldukça fazla etkilenmektedir.

Balıkçılık faaliyetleri açık bir şekilde ekonomik olarak rasyonel ilkelere dayalı olmalıdır. Ekonomik kapasiteyi artırmak için kaliteyi, tüketicinin bilgilendirmesini ve arz ile talebi dengelemeyi sağlayacak bir takım gelişmeler sağlanmalıdır. Balıkçılık filomuzun ekonomik dayanıklılığı geliştirmeli, çevre ve pazarlardaki değişikliğe uyum sağlanmalıdır. Gemilerin gönüllü olarak filodan çıkarılması ve daha az yakıt kullanan balıkçılık faaliyetlerine kaymasını içeren adımlar atılmalıdır.

Günümüzde, Türkiye’de mevcut kooperatiflerin birçoğunun yaşadığı; finansman, güven, profesyonel yönetici eksikliği, ortak ilgisizliği, denetim yetersizliği, yatay ve dikey uyum eksikliği gibi birçok sorun, su ürünleri kooperatifleri için de mevcuttur. Düşük ve çoğu zaman düzensiz bir gelire sahip, bir kısım yarı zamanlı çalışan balıkçıların oluşturduğu organizasyonların çok başarılı olması ve büyük atılımlar yapması beklenemez. Bu noktada, devletin bu tür organizasyonlara karşı bakış açısında meydana gelecek olan olumlu gelişmeler, bu tür atılımların gerçekleşmesine olanak tanıyacaktır. Bu gelişmelerden öncelikle balıkçılar ve daha sonra da balıkçılık sektörü yarar sağlayacaktır.²⁹

Su ürünleri ile ilgili hizmetler çoğunlukla taşrada yürütüldüğünden, su ürünleri hizmetlerinde merkezîyetçilikten uzaklaşılmalıdır. Merkezi idare öncelikle planlama ve koordinasyondan sorumlu olmalı ve bir merkez örgütü olarak çalışmalıdır. Merkez ve taşra idareleri arasında dikey koordinasyon, taşranın kendi organları arasında ise yatay koordinasyon sağlanmalıdır.

²⁹ Ünal,V., Yercan, M., Göncüoğlu, H., Ege Kıyıları Su Ürünleri Kooperatifleri, 2009

5.2.4. Hedeflere Dönük Temel Amaç ve Politikalar

Tablo 14: Su ürünleri sektörü sorun alanları ve politika önerisi matrisi

Sorun Alanı: 1 Ülkemiz içsu ve denizlerindeki mevcut ticari türlerin stok durumlarının bilinmemesi						
Stratejik Amaç: Bilimsel temelli balıkçılık yönetim politikasının oluşturulması ve Avrupa Birliğine uyum sağlanması						
Öncelikli Yapılacaklar	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kurum	Süre
Stok durumlarının araştırılması, izlenmesi ve teknik altyapının oluşturulması	639 sayılı KHK'de değişiklik yapılması	1-GTHB koordinasyonunda üniversite, TÜBİTAK ve bakanlık araştırma enstitülerinin temsilcilerinin görev alacağı stok değerlendirilmesi ve izlenmesinden sorumlu olacak bir komisyonun oluşturulması 2-Bakanlık bünyesinde sadece balıkçılık araştırmaları yapacak ve stokları izleme görevini üstlenecek yeni bir Enstitünün kurulması, mevcut enstitülerin araştırma kapasitesinin artırılması 3- Balıkçılık danışma kurulunun oluşturulması	1- Araştırmalar için gerekli bütçelerin sağlanması 2-Su ürünleri bilgi sistemine veri akışının yaygınlaştırılması ve avlanan, karaya çıkarılan ürünlerin bilgilerinin düzenli toplanması ve kaydedilmesi 3-Balıkçılık araştırmalarında görev alacak gemilerin etkin koordinasyonunun ve amaca uygun modernizasyonunun sağlanması ihtiyaç halinde yeni bir geminin hizmete alınması veya balıkçı ve ticari gemilerden faydalanılması 4- Gerekliliği görülen balık türleri için yönetim planlarının hazırlanması	GTHB	Üniversiteler, TÜBİTAK, DSİ, TÜİK, Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi, Su Ürünleri Örgütleri	2014-2018

Tablo 14: Su ürünleri sektörü sorun alanları ve politika önerisi matrisi (devam)

Sorun Alanı:2 Deniz koruma alanlarının yetersizliği						
Stratejik Amaç: Ekosistemlerin bütünlüğünün sağlanması						
Öncelikli Yapılacaklar	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kurum	Süre
Deniz Koruma Alanlarının belirlenmesi ve ilan edilmesi	Gerekli tanımlamaların da yer alacağı yönetmeliğin hazırlanması	İlgili bakanlıklar, üniversiteler, konuyla ilgili STK ve yerel kurumların katılımıyla bir komisyonun oluşturulması	1-Mevcut koruma alanlarının durumlarının değerlendirilmesi 2-Koruma alanları ilanı için kriterlerin belirlenmesi 3- Balıkçılığın sınırlandırıldığı alanların belirlenmesi	GTHB	Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Üniversiteler, Balıkçılık Kooperatifleri ve Örgütleri, STK'lar	Sürekli

Tablo 14: Su ürünleri sektörü sorun alanları ve politika önerisi matrisi (devam)

Sorun Alanı:3 Denetim etkinliğinin zayıflığı						
Stratejik Amaç: Balıkçılık denetimlerinin daha etkinleştirilmesi ve Avrupa Birliğine uyum sağlanması						
Öncelikli Yapılacaklar	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kurum	Süre
Su ürünleri denetimlerinde etkinliğin sağlanması, yasa dışı avcılığın ve kayıt dışı balık satışlarının engellenmesi	1-1380 sayılı kanunda değişiklik yapılması ve cezaların caydırıcı olması 2- Balıkçı örgütleri yöneticilerinin denetimde görev alması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması	Bakanlık bünyesinde üniformalı denetçilerinin yer alması	1- İlgili kamu kurumlarındaki denetçilerin kurullar ve balıkçılık konusunda donanımlı olması için eğitim verilmesi 2- Kanunla denetimle yetkilendirilmiş kurumların denetimlerde etkinliklerinin sağlanması 3- Kurumlarda denetimde görevli su ürünleri eğitimi almış personel istihdamının artırılması ve alt yapılarının güçlendirilmesi	GTHB, İçişleri Bakanlığı	Balıkçılık Kooperatifleri	Sürekli

Tablo 14: Su ürünleri sektörü sorun alanları ve politika önerisi matrisi (devam)

Sorun Alanı:4 Av araç gereçlerinin seçiciliği						
Stratejik Amaç: Av araç gereçlerinin standardize edilmesi						
Öncelikli Yapılacaklar	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kurum	Süre
Av araç ve gereçlerinin seçiciliklerinin bilimsel yöntemlerle ortaya konması ve standardizasyonunun sağlanması	Tebliğ		Hedef dışı ve ıskarta av oranının belirlenmesi yönünde araştırma yapılması	GTHB, TSE	Üniversiteler, Balıkçılık Kooperatifleri ve Örgütleri,	2014-2018
Av araçlarının markalanması, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca ruhsatlandırılması ve kayıt altına alınması	Su Ürünleri Yönetmeliğinde değişiklik			GTHB		2014-2018
Kullanımı yasaklanan av araçlarının balıkçıdan satın alınması	Bakanlar Kurulu Kararı			GTHB		2014-2018
İskarta balıkların denize dökülmesinin engellenmesi					Üniversiteler, Balıkçılık Kooperatifleri ve Örgütleri,	2014-2018
İskarta türlerin diğer sektörlerde kullanımı için çalışmaların yapılması					Üniversiteler, Balıkçılık Kooperatifleri ve Örgütleri,	2014-2016

Tablo 14: Su ürünleri sektörü sorun alanları ve politika önerisi matrisi (devam)

Sorun Alanı:6 Su Ürünleri Mevzuatının güncel bir yapıda olmaması						
Stratejik Amaç: Su Ürünleri Sektörünün sürdürülebilir gelişiminin sağlanması, güçlendirilmesi ve Avrupa Birliğine uyum sağlanması						
Öncelikli Yapılacaklar	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kurum	Süre
Su Ürünleri Kanununun yeniden gözden geçirilmesi	1380 sayılı Su Ürünleri Kanununun yeniden hazırlanması			GTHB	İlgili Bakanlıklar, Üniversiteler, Balıkçılık Kooperatifleri ve Örgütleri, Özel Sektör, STK	2014-2015
Kanuna bağlı olarak gerek duyulan ikincil mevzuatların (yönetmelik, tebliğ) yayımlanması	Yönetmelik, tebliğlerin hazırlanması			GTHB	İlgili Bakanlıklar, Üniversiteler, Balıkçılık Kooperatifleri ve Örgütleri, Özel Sektör, STK	2014-2016

Tablo 14: Su ürünleri sektörü sorun alanları ve politika önerisi matrisi (devam)

Sorun Alanı: 7 Su Ürünleri Kooperatifleri, dernekler ve üretici birliklerinin zayıflığı						
Stratejik Amaç: Su Ürünleri Kooperatifleri ve üretici birliklerinin güçlendirilmesi ve yönetimde rol alması						
Öncelikli Yapılacaklar	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kurum	Süre
Kooperatiflerin ekonomik olarak güçlendirilmesi ve balıkçılık yönetiminde söz sahibi olması	Kooperatiflere vergi ve muafiyet avantajı sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması		1-Kooperatiflerin pazarlama hizmeti vermelerinin ve soğuk hava deposu tesis etmelerinin özendirilmesi 2- Balıkçı barınaklarının kiralanması kaynaklı gelirden %10 kesilen Milli Emlak Payı ve diğer vergilerin kaldırılması	GTHB, UDHB, Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı		2014-2018
Üretici birliklerine yetki ve yaptırım gücü verilmesi.	5200 sayılı Üretici Birlikleri Kanununun güncelleştirilmesi			GTHB		2014-2018
Üretici Birliklerini mali yönden güçlenmesini sağlayacak tedbirlerin alınması.				GTHB		2014-2018
Ziraat Odaları Birliği tarafından verilen belgelerin Su Ürünleri Kooperatif ve Üretici Birlikleri tarafından verilmesi	Ziraat Odaları Birliği yasının ilgili maddelerinin değiştirilmesi			GTHB, ilgili bakanlıklar		2014-2018

Tablo 14: Su ürünleri sektörü sorun alanları ve politika önerisi matrisi (devam)

Sorun Alanı: 8 Balıkçıların sosyo-ekonomik koşullarının yetersizliği						
Stratejik Amaç: Balıkçıların refah düzeylerinin ve koşullarının iyileştirilmesi						
Öncelikli Yapılacaklar	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kurum	Süre
Balıkçı barınaklarının alt ve üst yapı tesislerinin tamamlanması			1-Gerekli bütçenin tahsis edilmesi 2- Balıkçı barınaklarında soğuk depo ve perakende satış yeri yapılması	UDHB	GTHB, Kalkınma Bakanlığı	2014-2018
Balıkçılık turizmi ve eko-turizm gibi alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması	1380 sayılı yasada düzenleme yapılması			GTHB	Balıkçılık Kooperatifleri ve Örgütleri,	2014-2015

Tablo 14: Su ürünleri sektörü sorun alanları ve politika önerisi matrisi (devam)

Sorun Alanı: 9 Eğitim, Araştırma ve Yayım Faaliyetlerinde Yetersizlik						
Stratejik Amaç: Balıkçılık eğitim, yayım ve araştırmalarının geliştirilmesi						
Öncelikli Yapılacaklar	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kurum	Süre
Su ürünleri fakültelerinde yapılan eğitimlerde ve araştırmalarda balıkçılık ekonomisi, kooperatifçilik, pazarlama konularına da yer verilmesi		Su ürünleri fakültelerinde farklı disiplinlerde (ekonomik, sosyal bilimler) akademik personel istihdamı		YÖK ve Üniversiteler	GTHB, YÖK ve Üniversiteler	2014-2015
AR-GE Çalışmalarında AR-GE birimleriyle yetiştiricilik ve işleme sanayi işbirliğinin sağlanması				GTHB, Üniversiteler, yetiştirici ve işlemeçiler		Sürekli
Kaynakların korunması ve sürdürülebilir balıkçılık konusunda balıkçıların bilinç düzeyinin artırılması ve sertifikasyon verilmesi			Avcılık izinlerinde eğitim sertifikası aranması	GTHB	Üniversiteler, Balıkçılık örgütleri	Sürekli

Tablo 14: Su ürünleri sektörü sorun alanları ve politika önerisi matrisi (devam)

Sorun Alanı: 10 Su Ürünleri Yetiştiriciliğinde Politika Eksikliği						
Stratejik Amaç: Yetiştiriciliğin Geliştirilmesi						
Öncelikli Yapılacaklar	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kurum	Süre
Ulusal yetiştiricilik politikasının belirlenmesi; Tüm paydaşların katılımı ile eylem planlarının hazırlanması		Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Su Ürünleri Yetiştiricilik Danışma Kurulunun oluşturulması		GTHB	İlgili kuruluşlar, Üniversiteler, Özel Sektör, İhracatçı Birlikleri, Balıkçı ve Üretici Birlikleri, STK	2014-2015
Yetiştiricilik alanlarının belirlenmesi ve ilan edilmesi	1380 sayılı Su Ürünleri Kanununda değişiklik yapılması, ilgili kararname			GTHB	İlgili Bakanlıklar, Üniversiteler, Özel Sektör, Balıkçı ve Üretici Birlikleri, STK	2015-2017
Kıyı yapıları entegre planlarında iskele ve lojistik tesislerin kurulacağı alanlara yer verilmesi ve bunların yapılmasının sağlanması				UDHB		2014-2018

Tablo 14: Su ürünleri sektörü sorun alanları ve politika önerisi matrisi (devam)

Sorun Alanı: 10 Su Ürünleri Yetiştiriciliğinde Politika Eksikliği						
Stratejik Amaç: Yetiştiriciliğin Geliştirilmesi						
Öncelikli Yapılacaklar	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kurum	Süre
Damızlık stok yönetimi ve ıslah programlarının hazırlanması, uygulanması ve izlenmesi		Araştırma kuruluşlarının alt yapılarının güçlendirilmesi, gerekli ünitelerin kurulması ve uzmanlaşmanın sağlanması		GTHB		2014-2018
Çevre dostu yetiştiricilik sistemlerinin teşvik edilmesi. Su ürünleri sağlığının korunması		Bölgesel akredite laboratuvarların kurulması ve uzmanlaşmanın sağlanması		GTHB, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı		2014-2018
Yem ve yem hammaddeleri temininde ve üretiminde sürekliliği sağlayacak tedbirlerin alınması			Alternatif yem hammadde kaynaklarının araştırılması. Iskarta avın yem sanayiinde değerlendirilmesi	GTHB		2014-2018
Üretim desteklerinin yanı sıra sektörün dış pazarlarda rekabet gücünü artırıcı yönde desteklerin verilmesi	Bakanlar Kurulu Kararı			GTHB		2014-2018

Tablo 14: Su ürünleri sektörü sorun alanları ve politika önerisi matrisi (devam)

Sorun Alanı: 11 Pazarlama Sisteminin Yetersizliği						
Stratejik Amaç: Pazarlama olanaklarının ve rekabet gücünün artırılması						
Öncelikli Yapılacaklar	Yasal Düzenlemeler	Kurumsal Düzenlemeler	Diğer Tedbirler	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kurum	Süre
Uluslararası ve ulusal pazarların geliştirilmesi ve yeni pazarların oluşturulması.				Ekonomi Bakanlığı	GTHB	2014-2018
Rekabet gücünü ve ihracatı artırıcı teşvik ve desteklerin uygulanması.	Tarımsal ürünlerin ihracatını teşvik kararnamesi.			Ekonomi Bakanlığı	GTHB	2014-2018
Su ürünleri borsasının kurulması	Kanun	Borsa ile ilgili organların oluşturulması.		Gümrük ve Ticaret Bakanlığı		2014-2018
İç tüketimde farkındalığı yaratıcı unsurların devreye sokulması			Okullarda balık tüketimine yönelik kampanya yürütülmesi	Ekonomi Bakanlığı	GTHB	2014-2018
Her türlü işlenerek katma değer sağlanmış ürünlerin ihracatına desteklemelerin uygulanması.	Teşvik kararnamesi			Ekonomi Bakanlığı	GTHB	2014-2018
Pazarlama kanalının gözden geçirilmesi, kooperatif olan yerlerde mezatlar vasıtasıyla doğrudan satışın özendirilmesi	Kooperatif kanalıyla satılan ürünler için bazı vergi avantajları yaratacak yasal düzenlemelerin yapılması		Balık hallerinde kooperatiflere belli oranda yer verilmesi	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı	GTHB	2014-2018

6. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde dünyadaki genel duruma paralel olarak, bazı stoklarımızdaki tahribat nedeniyle su ürünleri avcılığımızda özellikle belli türlerde düşüşle birlikte dalgalı bir üretim değeri gözlenmiştir, diğer taraftan da verilen desteklemelerle birlikte yetiştiricilik üretiminde önemli artışlar yaşanmıştır. Bu gelişmeler ışığında, balık stoklarının sürdürülebilirliğini teminen avcılıkta etkin kaynak yönetiminin sağlanması, yetiştiricilik üretiminin ise çevresel sürdürülebilirliği gözetilen bir şekilde artırılması ve çeşitlendirilmesi temel öncelikler olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu öncelikler dikkate alındığında ülkemiz su ürünleri için vizyon Su Ürünleri Özel İhtisas Komisyonu tarafından “Kaynaklarını sürdürülebilir şekilde kullanan, paydaşların katılımıyla bilimsel ve etkin olarak yönetilen, işlevsel sektörel örgütlenmesini ve alt yapısını tamamlamış, rekabet gücü yüksek bir sektör” olarak belirlenmiştir. Bu vizyon doğrultusunda; kaynaklarımızla ilgili daha fazla bilgi sahibi olmak için gerekli altyapının tamamlanması, su ürünleri ile ilgili faaliyetlerin izlenmesi amacıyla ulusal veri toplama programlarının oluşturulması ve uygulamaya konulması ve araştırma faaliyetlerinin yürütülmesi; kontrol hizmetlerinin etkinleştirilmesi için beşeri ve fiziksel kapasitenin artırılması; balıkçı örgütlerinin güçlendirilerek pazarlama sisteminin ve kontrol mekanizmalarının etkinleştirilmesi; avcılıktaki fazla kapasitenin mevcut stoklarımız üzerindeki baskısının azaltılması amacıyla başka kaynaklara yönlendirilmesi; yetiştiricilikte girdi tedariki ile ilgili sıkıntıların çözülmesi ve tahsis edilecek su alanlarının belirlenmesi ve bu önceliklerle ilgili devlet desteklerinin aktif hale getirilmesi ön plana çıkan politika başlıkları olarak belirlenmiştir.

Bu politikalarla su ürünleri sektörünün ülke ekonomisine katkısının artarak devam etmesinin sağlanması, dünyanın en ucuz ve insan beslenmesinde temel besin maddesi olan sağlıklı protein kaynağının gelmiş olduğu olumsuz durumdan çıkarılarak, geçmişte olduğu gibi bol ve çeşitliliği korunmuş kaynak olmasının sağlanması, Onuncu Kalkınma Planı döneminde sektörün ülke kalkınmasına en önemli katkısı olacaktır. Bu anlayış çerçevesinde, sektörün gıda güvenliğine, özellikle küçük ölçekli balıkçılıkla kıyı bölgelerimizdeki istihdama ve avcılık ve yetiştiricilik üretimi ve bu ürünlerin işlenmiş formlarının ihracat potansiyeli ile ekonomiye olan katkısının artarak devam etmesi hedeflemektedir.

Balıkçılık sektörünün gelişme sınırı doğal kaynakların kapasitesi ile ilgilidir. Geçmişte verimli avcılık faaliyetlerinin sürdürüldüğü birçok kaynak günümüzde artık yok olma aşamasına gelmiş ve sağlanan ekonomik fayda en az düzeye inmiştir. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de avcılıktan elde edilen miktarın çok fazla artmayacağı bilinmektedir. Bu nedenle söz konusu kaynaklarla ilgili önümüzdeki dönem harcanacak çaba kaynakların sürdürülebilir kullanım seviyelerine ulaştırılması yönünde olmalıdır. Bu çabada, av gücü kapasitesindeki fazlalığın farklı sulara yönlendirilmesi veya filonun daraltılması önemli adımlardır. 2012 yılında başlanan filonun daraltılması çalışmalarına Onuncu Kalkınma Planı döneminde segmentler arası dengesizlik yaratılmadan ve tekelleşmeye neden olmadan, istihdam sorunlarına yol açmadan devam edilmelidir. Bu çaba çok yönlü analizler sonucu oluşturulacak bir programlamanın yapılmasını gerektirmektedir.

Ayrıca, sektörün ülke kalkınmasına katkısının artırılmasında kendi sularımızdaki kaynakların etkin kullanımının yanı sıra, uluslararası sulardaki kaynaklara erişim de önem taşımaktadır. Türkiye'nin uluslararası canlı kaynaklardan gereği gibi yararlanma konusunda ileri düzeyde bir adım attığını söylemek pek mümkün değildir. Özellikle sınır aşan bazı uzun mesafe göçmen balıklar (kılıç, tülina, vb.) üzerine yasaklanmış pelajik uzatma ağları (driftnet) yerine geçecek av aracının (pelajik paragat) yaygınlaştırılmamış olması nedeniyle, tülina (*Thunnus alalunga*) ve kılıç (*Xiphias gladius*) avı oldukça azalmıştır. Bu durum, yakın gelecekte ICCAT tarafından kılıç balıklarına da uygulanması düşünülen kotalardan-orkinos kotalarından aldığımız çok düşük pay gibi- kılıç balıklarına da olumsuz yansımaları söz konusu olabilecektir. Bu örnekte olduğu gibi durumlarla karşılaşmamak ve bu kaynakları fırsata çevirmek için Plan döneminde uluslararası sularda ve uluslar arası platformlarda daha etkin rol oynamak önem taşımaktadır.

Avcılıktaki üretim kapasitesi belli sınırlara dayandığı için, önümüzdeki dönemde söz konusu üretimin yaklaşık 600.000 ton civarında gerçekleşmesi öngörülmektedir. Bu noktadan hareketle, artan nüfusun balık ihtiyacının su ürünleri yetiştiriciliğinden karşılanabileceği tahmin edilmektedir. Dünyada, yosun, kabuklular ve balıklardan toplam 240 türün yetiştiriciliği yapılırken, ülkemizde yetiştirilen türler piyasa koşulları ve pazar beklentilerine göre değişmekte olup, iç sularda alabalık, denizlerde ise çipura, levrek ve orkinos üretiminde yoğunlaşmıştır. Ancak, son yıllarda artan AR-GE çalışmaları sonucu, ülkemize özellikle dış pazarda avantaj sağlayacak olan iç su ve denizlerde 23 yeni türün ticari üretimine başlanmıştır. Birçok Akdeniz ülkesinde denenilen bu türlerin üretiminin ülkemizde gerçekleştirilmiş olması, ülkemizin bölgede daha etkin hale gelmesini sağlayacak önemli bir gelişmedir. Bununla birlikte, özellikle denizlerde yapılan yetiştiricilik faaliyetlerinde aynı su kaynaklarının farklı sektörlerce kullanımının talep edildiği dikkate alındığında bütüncül bir planlamanın ihtiyacı daha açık şekilde görülmektedir. Girişimcilerin geleceğe yönelik yatırım yapabilmelerinde rol oynayan en belirgin faktörün de belirsizlik ortamının bulunmaması olduğundan hareketle yetiştiriciliğe ayrılacak alanların belirlenmesinin ve ilan edilmesinin bu sektörün gelişimi için önemli olduğunun vurgulanmasında yarar görülmektedir. Ayrıca, çevresel etkileşimi çok tartışılan bu faaliyetin çevreye olan etkilerinin izlenmesi ve bunların kamuoyu ile paylaşılması sektör için kısıtlayıcı olan tepkilerin azalmasını sağlayacaktır.

Ülkemizde kişi başına tüketilen hayvansal protein miktarının istenilen düzeye çıkarılması gerekmektedir. Hayvansal protein açığının kapatılabilmesi için özellikle su ürünleri önemli bir seçenektir. Plan döneminde tüketimin istenilen seviyeye ulaşabilmesi için hedef kitle çocuklar başta olmak üzere tanıtım faaliyetlerinin yürütülmesi faydalı olacaktır.

Bahsekonu öncelikler ve hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için Onuncu Kalkınma Planı döneminde gerçekleştirilmesi gereken çalışmalar Komisyon tarafından değerlendirilmiş ve aşağıdaki başlıklar ön plana çıkmıştır:

- Stokların araştırılması,
- Her bir bölge ve alt sektör için sosyo-ekonomik yapının araştırılması,
- Biyolojik ve sosyo-ekonomik etkiler dikkate alınarak filonun daraltılmasına yönelik bir programın geliştirilmesi,
- Alternatif balık yemi hammadde kaynaklarının araştırılması,
- Her türlü akarsu yapılarının iç su ekosistemine ve balıkçılığa etkileri,
- Deniz memelilerinin popülasyonlarının tespiti ve balıkçılığa etkisinin araştırılması,

6.1. Temel Amaç, Politika ve Eylemlerin Dönüşüm Alanlarına Göre Tasnifi

Onuncu Kalkınma Planı döneminde su ürünleri sektöründe istenen gelişimin sağlanabilmesi amacıyla 10 stratejik hedef ve bu hedeflere yönelik politika başlıkları belirlenmiştir. Söz konusu politikalar incelendiğinde, bu Plan döneminde sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla özellikle “doğal kaynakların etkin kullanılması” odağındaki politikalara ağırlık verileceği, diğer yandan sektörün gıda güvenliğine, istihdama ve özellikle ihracat potansiyeli ile ekonomiye olan katkısının artış göstererek sürdürülebilirliğinin sağlanması maksadıyla belirlenen politikaların da tarımda etkinlik ve gıda güvenliğinin sağlanması ile rekabet gücü yüksek üretim yapısının teşkili üst hedeflerine hizmet edeceği beklenmektedir.

Esas itibarıyla komisyon değerlendirmelerinde birincil odak alan olarak ele alınan doğal kaynakların etkin kullanılması, tarımdaki etkinliğin ve rekabet edebilirliğin gelişmesi sonucunu da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, her ne kadar politikalar belli dönüşüm alanlarına göre tasnif edilse de tüm politika seti değerlendirildiğinde doğrudan ve/veya dolaylı olarak sektörün üç temel alana katkı sağladığının söylenmesi uygun olacaktır. Bu anlayış çerçevesinde belirlenen stratejik hedefler öngörülen dönüşüm alanları itibarıyla Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 15: Su ürünleri sektörünün stratejik hedefleri

	Doğal Kaynakların Etkin Kullanılması	Tarımda Etkinlik ve Gıda Güvenliği	Rekabet Gücü Yüksek Üretim Yapısı
1. Bilimsel temelli balıkçılık yönetim politikasının oluşturulması ve Avrupa Birliğine uyum sağlanması	X	X	
2. Ekosistemlerin bütünlüğünün sağlanması	X		
3. Balıkçılık denetimlerinin daha etkinleştirilmesi ve Avrupa Birliğine uyum sağlanması	X	X	
4. Av araç gereçlerinin standardize edilmesi	X		
5. Güçlü filo sahiplerine yeni kaynaklar bulmak, avcılık kapasitesini azaltmak ve ekonomik balıkçılık yapmak	X	X	X
6. Su Ürünleri Kooperatifleri ve üretici birliklerinin güçlendirilmesi ve yönetimde rol alması	X	X	
7. Balıkçıların refah düzeylerinin ve koşullarının iyileştirilmesi	X	X	
8. Balıkçılık eğitim, yayım ve araştırmalarının geliştirilmesi	X	X	X
9. Yetiştiriciliğin geliştirilmesi	X	X	X
10. Pazarlama olanaklarının ve rekabet gücünün artırılması		X	X

KAYNAKÇA

Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü kayıtları, (2012)

Council Regulation (EC) No 1005/2008 of 29 September 2008 establishing a Community system to prevent, deter and eliminate illegal, unreported and unregulated fishing, amending Regulations (EEC) No 2847/93, (EC) No 1936/2001 and (EC) No 601/2004 and repealing Regulations (EC) No 1093/94 and (EC) No 1447/1999

COŞKUN F. , GÜLTEK A., PATRONA K., GÜR A. (2011).Su ürünleri Yetiştiriciliği Sektör Raporu, Ankara

ÇELİKER A. A., KORKMAZ A. Ş., (2008). Ege Bölgesi'nde Su Ürünleri Avcılığı Yapan İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Analizi, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayını

ÇINAR M.E, BİLECENOĞLU M., ÖZTÜRK B., KATAĞAN T., YOKEŞ M.B., AYSEL V., DAĞLI E., AÇIK S., ÖZCAN T., ERDOĞAN H., (2011). An updated of alien species on the coasts of Turkey. *Medit. Mar. Sci.*, 12:257-315

DASKALOV G.M., GRİSHİN A., RODİNOV S., MİHNEVA V., (2007). Trophic cascades triggered by overfishing reveal possible mechanisms of ecosystem regime shifts. *Proc. Nat. Acad. Sci.* 104, 10518– 10523

DIFFEY S.,(2007). Su Ürünleri Avcılığı ve Yetiştiriciliği Sektör Çalışması Nihai Rapor (Basılmamış), Ankara

DOĞANYILMAZ ÖZBİLGİN Y.,[ve diğerleri] (2010). Kuzeydoğu Akdeniz'de Balıkçılık/ Mersin Üniversitesi, ed. Bahadır Çapar

Dokuzuncu Kalkınma Programı (2007-2013),(2006). TC Resmi Gazetesi, 26215

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Balıkçılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu,T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. Yayın No: DPT: 2719- ÖİK: 672

Fisheries and Aquaculture in Europa- No:56. (June 2012). Maritime Affairs and Fisheries.European Union,Belgium

Fisheries And Aquaculture in Europa, (2012). Maritime Affairs and Fisheries No:56;57;58

EATIP, (2012). The Future of European Aquaculture: A Strategic Agenda for Research & Innovation. AQUAINNOVA Report, p.41

EMİR M., KARADAĞ H.O., EGE F., CEYHAN V.,(2012).Türkiye'de Balık Unu ve Yağı Üreten İşletmeler: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri

IUCN World Commission on Protected Areas (IUCN-WPA), (2008).Establishing Resilient Marine Protected Area Networks Make it happen. Washington D.C.

KELLEHER K., (2005). Discards in The World's Marine Fisheries, An update, FAO Fisheries Technical Paper, 470

KALAYCI F., SAMSUN N., SAMSUN O., ŞAHİN C., DALGIÇ G., (2007). Sinop Bölgesinde Dip Ağlarında İskarta Olarak Avlanan Lapin (*Symphodus tinca*, Linnaeus1758) (Labridae), Balığının Biyolojik Özellikleri ve Et Veriminin Belirlenmesi, XIV Ulusal Su Ürünleri Sempozyumu

LOPEZ ORNAT A. (Editor), (2006). Guidelines for the Establishment and Management of Mediterranean Marine and Coastal Protected Areas. MedMPA project. Ed: UNEP-MAP RAC\SPA.Tunis

MARRIOTT S.P.,(2011). Türkiye Balıkçılık Yönetim Sisteminde Stok Değerlendirmenin Başlatılması OECD (2012): Reviw of Fisheries in OECD Countries 2011: Policies and Summary Statistics, OECD Publishing.Nihai Rapor ,2011 Basılmadı, Ankara

MATHEWS C.P., (2010). Balıkçılık Araştırmaları Türkiye Ulusal Stratejik Planı, Türkiye Balıkçılık Yönetim Sisteminde Stok Değerlendirmenin Başlatılması Stratejik Plan Raporu, Basılmadı, Ankara

MATHEWS C.P., (2010). Entegre Veri Toplama Eylem Planı Raporu, Türkiye Balıkçılık Yönetim Sisteminde Stok Değerlendirmenin Başlatılması 2010 Basılmadı, Ankara

MATHEWS C.P.,(2010). 10 Tür İçin Ekosistem Yaklaşımına Dayalı Çok Yıllık Deniz Balıkçılığı Yönetimi Eylem Planı, Türkiye Balıkçılık Yönetim Sisteminde Stok Değerlendirmenin Başlatılmasına Teknik Destek Projesi,2010 Basılmadı, Ankara

MATHEWS C.P., (2010). Türkiye'deki Balıkçılık Filosunun Kapasitesini Yönetmeye Yönelik Eylem Planı, Türkiye Balıkçılık Yönetim Sisteminde Stok Değerlendirmenin Başlatılmasına Teknik Destek Projesi,2010 Basılmadı, Ankara

ORAL M., (2010). Alien fish species in the Mediterranean-Black Sea basin. J. Black Sea / Mediterranean Environment, 16(1): 87-132

ÖZDEMİR S., ERDEM E.,S., ERDEM Y.,(2006). Karadeniz'de Dip Trol Avcılığında Toplam Avın Bileşenleri ve Tür Seçiciliği Açısından Değerlendirilmesi, İstanbul Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi (2006) 20:9-19

Review of Fisheries in OECD Countries 2011: Policies and Summary Statistics OECD Publishing

Su Ürünleri Üretim, Fiyat ve Üretim Değeri İstatistikleri 2009, (2010) T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Yayın no:9

Su Ürünleri Yetiştiriciliği Sektör Raporu, (2011).Su Ürünleri Yetiştiricileri Üreticileri Merkez Birliği, Ankara

Su Ürünleri Yetiştiriciliği Çalıştay1, (2011). Su Ürünleri Yetiştiricileri Üreticileri Merkez Birliği, Antalya

2. Su Ürünleri Yetiştiriciliği Çalıştay1,(2012). Su Ürünleri Yetiştiricileri Üreticileri Merkez Birliği, Antalya

Su Ürünleri Avcılığı ve Yetiştiriciliği İstatistikleri, Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü. (2012)

İstatistik ve Bilgi Sistemleri Daire Başkanlığı, Ankara, www.bsgm.gov.tr

Su Ürünleri ve Su Ürünleri Sanayii Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, (1995) T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. Yayın No: DPT: 2411- ÖİK: 472

ŞAHİN C. ve ark. (2008). Doğu Karadeniz Bölgesinde Gırgır Ağlarında Hedef Dışı Av Kompozisyonunun Araştırılması Üzerine Bir Ön Çalışma. Rize Üniversitesi, Su Ürünleri Fakültesi, Journal of Fisheries Science, 2(5): 677-683

Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Web Sayfası, (2012)

The State Of World Fisheries And Aquaculture, (2012).Fao Fisheries Department Rome

TİRYAKİOĞLU F. Ö.,(2011). Avrupa Birliği Ortak Balıkçılık Politikasına Getirilen Yenilikler ve Türkiye'nin Uyum Sürecinin Değerlendirilmesi, Doktora Semineri, Basılmamış

TİRYAKİOĞLU F.Ö., DELLAL İ., (2012). AB Ortak Balıkçılık Politikası, Kalkınmada Balıkçılığın Rolü ve Türkiye ile Karşılaştırılması, 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Ankara

Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı kayıtları, (2012)

ÜNAL V., ÖZEKİNCİ V., AKYOL O., (1998). Foça Trol Balıkçılığının Bugünkü Durumu. Doğu Anadolu Bölgesi III. Su Ürünleri Sempozyumu,10-12 Haziran 1998 Erzurum

ÜNAL V., AKYOL O., HOŞSUCU H., (2001) . Balıkçılık Yönetiminde İhtiyaç Duyulan Biyo-Ekonomik Veriler. E.Ü. Su Ürünleri Dergisi, 18(1-2): 243-253

ÜNALV., YERCAN M., GÖNCÜOĞLU H., (2009). Ege Kıyıları Su Ürünleri Kooperatifleri, Su Ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği Yayınları, Ankara, Yayın No 1.

WANHOFF L., (2007). Türkiye Su Ürünleri Sektörü 2001 – 2005 Planı Gözden Geçirmesi, Yayınlanmadı

YAZICI M.F., İŞMEN A., ALTINAĞAÇ U., AYAZ A.,(2006). Marmara Denizi'nde Karides Algarnasının Av Kompozisyonu ve Hedeflenmeyen Av Üzerine Bir Çalışma, E.Ü. Su Ürünleri Dergisi, 23(3-4): 269–275

YILDIZ T.,(2010). İstanbul Kıyılarında Hayalet Avcılığına Neden Olan Kayıp Av Aracı Miktarlarının Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi

EK TABLOLAR

Su Ürünleri İstatistikleri

EK TABLO 1: Dünya ve Türkiye Su Ürünleri Üretimine Genel Bakış

Dünya (2011)	Toplam	154 milyon ton
	Avcılık	90 milyon ton
	Yetiştiricilik	64 milyon ton
Türkiye (2011)	Toplam	703 bin ton
	Avcılık	514 bin ton
	Yetiştiricilik	189 bin ton

Kaynak: FAO, TÜİK

EK TABLO 2: Su Ürünleri Potansiyeli

	Sayı Adet)	Yüzey Alanı (ha)
Denizler	4	24.607.200
Doğal Göl	200	906.118
Baraj Gölü	293	460.441
Gölet (yaklaşık)	1.000*	28.000
Toplam Su Alanı		26.001.759 ha
Akarsu	33	177.714 km

Kaynak: DSİ

*DSİ tarafından yaklaşık bir değer olarak verilmiştir.

EK TABLO 3: Su Ürünleri Potansiyeli - 2

Türkiye'nin Kıyı Uzunlukları		(km)
Karadeniz Kıyısı		1.695
	Bulgaristan sınırından Rumeli fenerine	177
	Anadolu Fenerinden Gürcistan sınırına	1.518
İstanbul Boğazı		70
Marmara Denizi Kıyısı		907
Çanakkale Boğazı		172
Ege Kıyısı		2.805
Akdeniz Kıyısı		1.577
Adalar Kıyısı		1.067
	Marmara adaları kıyısı	252
	Karadeniz adaları kıyısı	6
	Akdeniz adaları kıyısı	130
	Ege adaları kıyısı	679
TOPLAM		8.333

EK TABLO 4: Dünya Su Ürünleri Üretimi (2010)

Ülke Adı	İçsu (ton)	Deniz (ton)	Yetiştiricilik (ton)	Toplam (ton)
Afganistan	1.000	0	0	1.000
Almanya	15.010	207.761	40.694	263.465
Amerika	22.821	4.346.719	495.499	4.865.039
Arnavutluk	3.041	3.103	2.504	8.648
Avusturya	350	0	2.167	2.517
Azerbaycan	1.081	0	1.000	2.081
Belçika	511	21.907	539	22.957
Beyaz Rusya(Belarus)	897	0	16.265	17.162
Birleşik Arap Emirlikleri	0	79.610	0	79.610
Bosna Hersek	2.000	5	7.620	9.625
Bulgaristan	1.085	9.684	7.921	18.690
Cezayir	0	93.607	1.759	95.366
Çek Cumhuriyeti	3.990	0	20.420	24.410
Çin	2.289.343	13.129.624	36.734.215	52.153.182
Ermenistan	617	0	5.000	5.617
Estonya	2.868	92.530	573	95.971
Etiyopya	18.058		25	18.083
Fas	7.226	1.129.014	1.522	1.137.762

EK TABLO 4: Dünya Su Ürünleri Üretimi (2010) (devam)

Ülke Adı	İçsu (ton)	Deniz (ton)	Yetiştiricilik (ton)	Toplam (ton)
Filistin	0	1.699	280	1.979
Finlandiya	29.312	129.845	11.772	170.929
Fransa	2.500	424.014	224.400	650.914
Gürcistan	50	30.544	470	31.064
Hırvatistan	456	52.372	13.991	66.819
Hollanda	2.051	387.306	66.945	456.302
Irak	12.230	13.490	20.320	46.040
İngiltere	2.473	610.182	201.091	813.746
İran	75.145	368.505	220.034	663.684
İsrail	402	2.186	19.600	22.188
İspanya	6.000	962.662	252.351	1.221.013
İsveç	1.368	210.667	10.644	222.679
İsviçre	1.653	0	1.256	2.909
İtalya	3.852	230.249	153.486	387.587
Japonya	39.911	4.004.274	718.284	4.762.469
Karadağ	534	610	790	1.934
Kazakistan	42.953	0	224	43.177
Kenya	134.847	8.264	12.154	155.265
Kırgızistan	27	0	319	346
Kuveyt	0	4.000	360	4.360
Kuzey Kore	5.000	200.000	64.050	269.050
Libya	0	50.000	240	50.240
Litvanya	1.310	148.541	3.191	153.042
Lübnan	270	3.541	803	4.614
Macaristan	6.216	0	14.245	20.461
Makedonya	177	0	1.640	1.817
Malta	0	1.836	2.916	4.752
Mısır	263.847	121.362	919.585	1.304.794
Moğolistan	90	0	0	90
Moldovya	1.633	0	8.370	10.003
Namibya	2.800	367.200	545	370.545
Nijerya	293.382	323.599	200.535	817.516
Norveç	705	2.674.587	1.008.010	3.683.302
Özbekistan	4.078	0	6.654	10.732

EK TABLO 4: Dünya Su Ürünleri Üretimi (2010) (devam)

Ülke Adı	İçsu (ton)	Deniz (ton)	Yetiştiricilik (ton)	Toplam (ton)
Pakistan	115.348	337.916	140.101	593.365
Polonya	18.508	171.213	30.757	220.478
Portekiz	0	222.944	3.190	226.134
Romanya	2.457	231	8.981	11.669
Rusya	262.983	3.806.641	120.384	4.190.008
Sırbistan	4.807	0	8.153	12.960
Somali	200	29.800	0	30.000
Sudan	66.000	5.700	2.200	73.900
Suriye	3.679	2.956	8.610	15.245
Suudi Arabistan	0	65.142	26.374	91.516
Şili	0	2.679.736	701.062	3.380.798
Tacikistan	160	0	517	677
Tunus	1.123	96.620	5.424	103.167
Türkiye	40.259	445.680	167.141	653.080
Türkmenistan	15.000	0	17	15.017
Uganda	413.805	0	95.000	508.805
Ukrayna	4.640	181.381	22.965	208.986
Umman	0	163.927	127	164.054
Ürdün	350	136	541	1.027
Yemen	0	191.100	0	191.100
Yunanistan	940	82.060	113.486	196.486
Zambiya	76.396	0	10.290	86.686
Diğerleri	6887195	39.246.607	17161195	63.294.997
Toplam	11.213.350	77.390.476	59.872.607	148.476.433

EK TABLO 5: Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye Su Ürünleri Üretimi (2010)

Ülke Adı	İçsu (ton)	Deniz (ton)	Yetiştiricilik (ton)	Toplam (ton)
İspanya	6.000	962.662	252.351	1.221.013
Danimarka	41	827.975	39.507	867.523
İngiltere	2.473	611.422	201.091	814.986
Fransa	2.553	441.446	224.474	668.473
Türkiye	40.259	445.680	167.141	653.080
Hollanda	2.051	405.761	66.985	474.797
İtalya	3.852	230.249	153.486	387.587
İrlanda	116	318.826	46.187	365.129
Almanya	15.010	207.761	40.694	263.465
Portekiz	0	222.944	3.190	226.134
İsveç	1.368	210.667	10.644	222.679
Polonya	18.508	171.213	30.757	220.478
Yunanistan	940	82.060	113.486	196.486
Finlandiya	29.312	129.845	11.772	170.929
Letonya	330	164.489	549	165.368
Litvanya	1.310	148.541	3.191	153.042
Estonya	2.868	92.530	573	95.971
Çek Cumhuriyeti	3.990	0	20.420	24.410
Belçika	511	21.907	539	22.957
Macaristan	6.216	0	14.245	20.461
Bulgaristan	1.085	9.684	7.921	18.690
Romanya	2.457	231	8.981	11.669
Kıbrıs Rum Kesimi	20	1.400	4.116	5.536
Malta	0	1.836	2.916	4.752
Avusturya	350	0	2.167	2.517
Slovakya	1.608	0	687	2.295
Slovenya	168	764	778	1.710
Lüksemburg	0	0	0	0
AB Ülkeleri	143.396	5.709.893	1.429.428	7.282.717

EK TABLO 6: Yıllar İtibari İle Toplam Su Ürünleri Üretimi (Ton)

Yıllar	Avcılık		Yetiştiricilik				TOPLAM	Kişi Başına Tüketim
	Deniz	%	İç su	%	Miktar	%		
2002	522.744	83,3	43.938	7,0	61.165	9,7	627.847	6,7
2003	463.074	78,8	44.698	7,6	79.943	13,6	587.715	6,7
2004	504.897	78,3	45.585	7,1	94.010	14,6	644.492	7,8
2005	380.381	69,8	46.115	8,5	118.277	21,7	544.773	7,2
2006	488.966	73,9	44.082	6,7	128.943	19,5	661.991	8,2
2007	589.129	76,3	43.321	5,6	139.873	18,1	772.323	8,6
2008	453.113	70,1	41.011	6,3	152.186	23,5	646.310	7,8
2009	425.046	68,2	39.187	6,3	158.729	25,5	622.962	7,6
2010	445.680	68,2	40.259	6,2	167.141	25,6	653.080	6,9
2011	477.658,4	67,9	37.096,8	5,3	188.790	26,8	703.545,2	7,0

Kaynak: TÜİK

EK TABLO 7: Faaliyet Alanlarına Balıkçı Gemileri Boy Dağılımı (2012)

Boy Grubu (m)	0-4.9	5-7.9	10-11.9	12-14.9	15-19.9	20-29.9	30-49.9	50+	Toplam (Adet)
Deniz	845	10.638	826	672	429	521	210	7	17.165
İçsu	290	2.536	29	52	15	0	0	0	3.124
Toplam	1.135	13.174	855	724	444	521	210	7	20.289

Kaynak: BSGM

12 m'nin altındaki gemi (deniz) sayısı; 15.326 (%89)

12 m'nin üzerindeki gemi (deniz) sayısı; 1.839 (%11)

Not: TÜİK 5 m altındaki gemileri değerlendirmeye almamaktadır.

EK TABLO 8: Balıkçı Gemilerinin İllere Göre Boy Dağılımları (2012)

Boy Grubu (m)	0-4,9	5-7,9	8-9,9	10-11,9	12-14,9	15-19,9	20-29,9	30-49,9	50+	Toplam (adet)
Adana	2	120	47	26	46	4	2	0	0	247
Antalya	7	354	279	36	8	7	1	2	0	694
Artvin	44	141	18	2	2	0	0	1	0	208
Aydın	0	182	27	7	7	2	3	0	0	228
Balıkesir	8	511	190	100	68	69	109	38	0	1.093
Bartın	6	190	35	6	8	10	3	0	0	258
Bursa	8	111	18	12	9	8	4	6	0	176
Çanakkale	3	600	229	70	13	3	8	5	0	931
Edirne	5	140	20	7	1	0	0	0	0	173
Giresun	52	440	68	28	9	1	6	4	0	608
Hatay	10	342	82	6	18	33	31	3	0	525
İstanbul	19	1.122	403	126	88	80	88	74	5	2.005
İzmir	33	1.669	236	90	84	30	27	8	0	2.177
Kastamonu	21	156	59	3	10	3	3	0	0	255
Kırklareli	0	51	61	10	42	5	1	0	0	170
Kocaeli	19	355	52	22	18	23	6	2	0	497
Mersin	1	271	144	28	80	48	34	2	0	608
Muğla	4	831	471	79	28	17	13	0	0	1.443
Ordu	28	392	83	17	14	4	8	4	0	550
Rize	361	579	29	2	10	2	7	9	0	999
Sakarya	1	70	39	14	18	7	7	0	0	156
Samsun	3	232	69	23	23	25	83	9	2	469
Sinop	13	354	86	25	9	11	9	9	0	516
Tekirdağ	3	95	60	43	20	2	8	1	0	232
Trabzon	131	735	125	14	20	12	42	24	0	1.103
Yalova	4	129	34	23	11	5	9	8	0	223
Zonguldak	59	466	53	7	8	18	9	1	0	621
Toplam	845	10.638	3.017	826	672	429	521	210	7	17.165

Kaynak: BSGM

EK TABLO 9: Avcılığı Yapılan Önemli Bazı Deniz Balığı Türleri Üretim Değerleri (ton/yıl)

Türler	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Hamsi	340.000	138.569	270.000	385.000	251.675	204.699	229.023	228.491
İstavrit (Kıraça)	18.068	13.540	14.127	22.991	22.134	20.373	14.392	18.073
İstavrit (Karagöz)	9.337	13.978	11.800	9.030	10.043	7.895	6.055	6.937
Lüfer	19.901	18.357	8.399	6.858	4.048	5.999	4.744	3.122
Sardalya	12.883	20.656	15.586	20.941	17.531	30.091	27.639	34.709
Kalkan	376	649	807	769	528	383	295	166
Kefal	12.424	10.560	8.915	8.291	3.345	2.987	3.119	2.514
Mezgit	8.205	8.309	9.112	12.940	12.231	11.146	13.558	9.455
Palamut-Torik	5.701	70.797	29.690	5.965	6.448	7.036	9.401	10.019
Çaça	5.411	5.500	7.311	11.921	39.303	53.385	57.023	87.141

Kaynak: TÜİK

EK TABLO 10: Avcılığı Yapılan Önemli Bazı Deniz Ürünlerinin Üretim Değerleri ve Payları (2011)

Türler	Miktar (ton)	Pay (%)
Hamsi	228.491	47,8
Çaça	87.141	18,2
Sardalya	34.709	7,3
Beyaz Kum Midyesi	30.176	6,3
İstavrit*	25.010	5,2
Mezgit	9.455	2,0
Palamut-Torik	10.019	2,1
Deniz salyangozu	6.534	1,4
Lüfer	3.122	0,7
Tekir-Barbunya	6.166	1,3
Diğer	36.837	7,7
TOPLAM	477.658	100

Kaynak: TÜİK

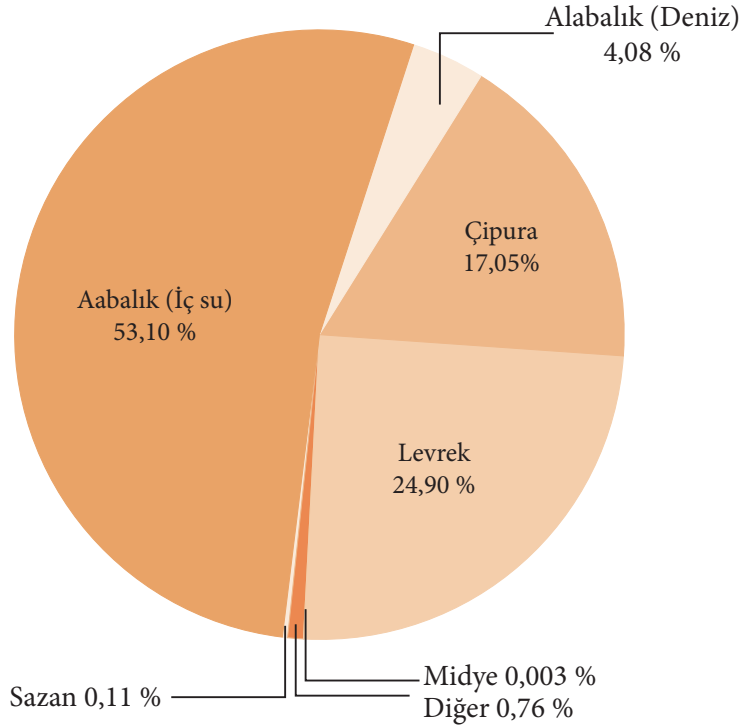
*Kıraça ve Karagöz

EK TABLO 11: Deniz ve İç Su Yetiştiricilik Üretimi

Yıllar	Denizlerde Yetiştiricilik		İçsularda Yetiştiricilik		Toplam (Ton)	Artış (%)
	Üretimi (Ton)	Pay (%)	Üretimi (Ton)	Pay (%)		
2002	26.868	43,9	34.297	56,1	61.165	
2003	39.726	49,7	40.217	50,3	79.943	30,7
2004	49.895	53,1	44.115	46,9	94.010	17,6
2005	69.673	58,9	48.604	41,1	118.277	25,8
2006	72.249	56,0	56.694	44,0	128.943	9,0
2007	80.840	57,8	59.033	42,2	139.873	8,5
2008	85.629	56,3	66.557	43,7	152.186	8,8
2009	82.481	52,0	76.248	48,0	158.729	4,3
2010	88.573	53,0	78.568	47,0	167.141	5,3
2011	88.344	46,8	100.446	53,2	188.790	13,0

Kaynak: TÜİK

EK ŞEKİL 1: Türler İtibarıyla Yetiştiriciliğinin Dağılımı (2011)

Kaynak: BSGM

*Diğer; Deniz Alabalığı, Gökkuşluğu Alabalığı, Kırmızı Benekli Alabalık, Eşkına, Karabalık, Minekop, Mercan, Sargos, Sariağız, Sinagrit, Sivri Burun Karagöz

EK TABLO 12: Su Ürünleri İşletmelerinin Kapasitelerine Göre Dağılımları (2012)

İşletmelerin Üretim Kapasite Aralığı (ton)	İşletme Sayısı	Oranı (%)	İşletmelerin Toplam Proje Kapasitesi (ton/yıl)	Oranı (%)
İçsu İşletmeleri				
1-250	1552	86,7	54.419	24,2
251-500	94	5,3	39.968	17,7
501-1000	143	8,0	125.917	55,9
1001-2000	0	0,0	0	0,0
2001>	2	0,001	5.000	2,2
Toplam	1791	100	225.304	100
Deniz İşletmeleri				
1-250	192	51,6	10.841	6,1
251-500	68	18,3	22.737	12,7
501-1000	67	18,0	57.462	32,0
1001-2000	35	9,4	59.740	33,3
2001>	10	2,7	28.550	15,9
Toplam	372	100	179.330	100
İçsu+Deniz İşletmeleri				
1-250	1744	80,7	65.260	16,1
251-500	162	7,5	62.705	15,5
501-1000	210	9,7	183.379	45,3
1001-2000	35	1,6	59.740	14,8
2001>	12	0,5	33.550	8,3
TOPLAM	2163	100	404.634	100

Kaynak: BSGM

EK TABLO 13: Su Ürünleri İşletmelerinin İllere Göre Dağılımları (2012)

İl Adı	Tesis Sayısı	Toplam Kapasite (t/yıl)
Adana	37	1.817
Adıyaman	14	4.997
Afyonkarahisar	13	2.923
Amasya	4	80
Ankara	16	9.512
Antalya	87	5.437
Artvin	37	2.111
Aydın	21	3.539
Balıkesir	19	7.106
Bilecik	5	1.697
Bingöl	2	6
Bitlis	8	542
Bolu	31	355
Burdur	67	10.188
Bursa	20	981
Çanakkale	17	2.150
Çankırı	4	70
Çorum	2	27
Denizli	121	3.680
Diyarbakır	11	2.161
Edirne	8	1.247
Elazığ	143	30.055
Erzincan	22	4.275
Erzurum	28	2.413
Eskişehir	6	2.415
Gaziantep	9	5.125
Giresun	53	225
Gümüşhane	35	4.192
Hakkari	3	429
Hatay	12	1.913
Isparta	80	4.589
Mersin	46	1.884
İstanbul	1	100

İl Adı	Tesis Sayısı	Toplam Kapasite (t/yıl)
Kocaeli	17	262
Konya	32	1.281
Kütahya	23	3.563
Malatya	72	11.000
Manisa	18	2.032
Kahramanmaraş	33	5.077
Mardin	10	681
Muğla	337	108.039
Muş	12	3.934
Nevşehir	1	10
Niğde	8	3.29
Ordu	26	1.394
Rize	43	2.620
Sakarya	22	742
Samsun	23	4.489
Siirt	1	28
Sinop	4	49
Sivas	51	4.643
Tekirdağ	1	25
Tokat	27	3.534
Trabzon	78	14.564
Tunceli	17	7.315
Şanlıurfa	18	9.928
Uşak	9	850
Van	32	2.957
Yozgat	15	174
Zonguldak	10	97
Bayburt	12	491
Karaman	14	2.673
Batman	7	3.925
Şırnak	1	25
Bartın	5	26
Ardahan	1	30

EK TABLO 13: Su Ürünleri İşletmelerinin İllere Göre Dağılımları (2012) (devam)

İl Adı	Tesis Sayısı	Toplam Kapasite (t/yıl)	İl Adı	Tesis Sayısı	Toplam Kapasite (t/yıl)
İzmir	78	57.394	İğdır	1	25
Kars	3	79	Yalova	3	79
Kastamonu	12	413	Karabük	4	52
Kayseri	63	30.600	Osmaniye	4	225
Kırklareli	6	210	Düzce	23	169
Kırşehir	4	360	TOPLAM	2.163	404.634

EK TABLO 14: Üretim Yöntemiyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (2011)

	Değer x 1.000 TL	Sektör Payı (%)	Gelişme Hızı (%)
Cari Fiyatlarla			
Tarım, avcılık ve ormancılık	102.570.466	7,9	13,1
Balıkçılık	2.528.452	0,2	25,3
Türkiye GSYH (Alıcı Fiyatları)	1.294.892.893	100	17,8
Sabit Fiyatlarla:			
Tarım, avcılık ve ormancılık	10.210.558	8,9	5,2
Balıkçılık	314.275	0,3	6,1
Türkiye GSYH (Alıcı Fiyatları)	114.873.979	100	8,5

Kaynak: TÜİK

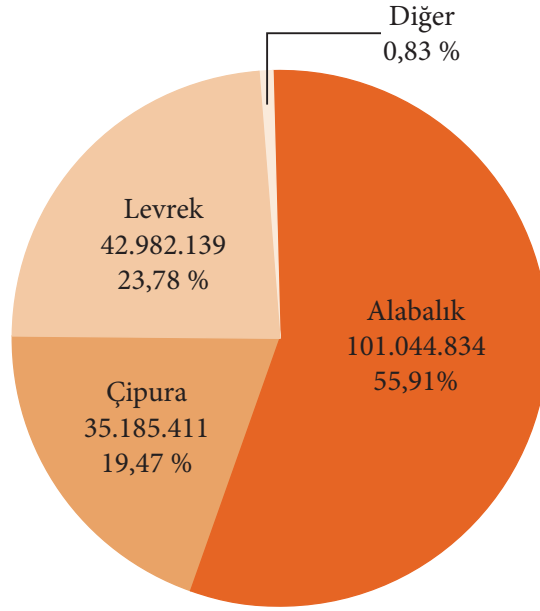
EK TABLO 15: Su Ürünleri Desteklemeleri (2011)

Türler	Ürün Miktarı (kg)	Ürün Tutarı (TL)	Yavru Miktarı (adet)	Yavru Tutarı (TL)	Toplam Tutarı (TL)	2003-2011 Toplam Destek Tutarı (milyon TL)
Alabalık	100.427.326	65.277.760	596.117.889	35.767.073	101.044.834	244
Çipura	31.326.455	26.627.487	142.632.064	8.557.924	35.185.411	316
Levrek	39.335.542	33.435.211	159.115.455	9.546.927	42.982.139	
Diğer	1.423.943	1.240.193	5.051.525	260.822	1.501.015	176
Toplam	172.513.266	126.580.651	902.916.933	54.132.746	180.713.399	736

Kaynak: BSGM

*Diğer 2011; Deniz Alabalığı, Gökkuşluğu Alabalığı, Kırmızı Benekli Alabalık, Eşkine, Karabalık, Minekop, Mercan, Sargos, Sariağz, Sinagrit, Sivri Burun Karagöz

EK ŞEKİL 2: 2011 Yılı Su Ürünleri Desteklemeleri Tutarı Payları

Kaynak: BSGM

*Diğer; Deniz Alabalığı, Gökkuşığı Alabalığı, Kırmızı Benekli Alabalık, Eşkına, Karabalık, Minekop, Mercan, Sargos, Sarıağız, Sinagrit, Sivri Burun Karagöz

EK TABLO 16: Türlerle Göre İhracat-İthalat Miktarları (2008-2012)

Yıl	İhracat Miktar (kg)	İhracat Dolar	İhracat (TL)	İthalat Miktar (kg)	İthalat (Dolar)	İthalat (TL)
Alabalık						
2008	5.968.563	34.091.220	44.527.849	847.893	4.546.520	5.800.555
2009	8.196.842	41.494.825	64.369.199	385.238	2.392.077	3.699.652
2010	11.077.787	54.837.652	82.762.691	312.223	1.870.227	2.822.134
2011	14.417.997	81.168.884	135.460.017	236.629	1.830.455	2.973.761
2012*	9.175.832	43.585.185	78.505.449	409.104	2.707.275	4.858.354
Çipura İhracat ve İthalat						
2008	7.741.855	29.798.597	38.840.383	11.623	2.565.822	3.195.055
2009	7.324.082	30.116.129	46.403.318	11.350	1.724.302	2.669.975
2010	7.422.944	34.529.334	51.786.900	7.152	693.156	1.036.808
2011	9.531.464	53.799.697	89.643.282	8.311	1.094.126	1.944.564
2012*	6.565.050	31.947.421	57.482.977	24.618	136.657	244.392
Levrek İhracat ve İthalat						
2008	13.921.913	77.891.398	100.444.126	31.977	165.107	207.094
2009	14.728.425	65.023.875	101.072.259	35.456	206.787	335.062
2010	11.666.681	51.796.152	78.003.225	54.058	114.272	174.794
2011	10.215.901	58.245.809	97.757.932	94.693	282.948	459.848
2012*	5.405.042	30.689.388	55.314.375	141.406	384.712	694.946
Orkinos İhracat ve İthalat						
2008	35.946	787.105	966.951	1.735.928	12.027.622	15.645.499
2009	3.780.040	66.497.114	104.332.424	1.325.631	6.396.565	96.00.903
2010	2.296.825	40.835.585	62.203.907	201.837	1.154.026	1.746.255
2011	1.950.173	39.922.966	67.547.998	325.118	3.324.128	5.814.120
2012	869.474	2.1967.406	39.133.642	0	0	0

Kaynak: TÜİK

*2012 verileri Ocak-Haziran ayına aittir.